

Archeologienota

Gent, Stoppelstraat 4-6-8

Verslag van Resultaten

Titel
Archeologienota Gent, Stoppelstraat 4-6-8: Verslag van Resultaten

Auteur(s)
Ann-Sophie De Witte

Erkende archeoloog
Robrecht Vanoverbeke (2015/00022)

BAAC-Projectnummer
2019-0445

Plaats en datum
Gent, 22 mei 2019

Reeks en nummer
BAAC Vlaanderen Rapport 1111
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot
KBR

Foto voorpagina: Voormalige Annonciadenklooster op de kaart van Sanderus en Hondius (1641).

© BAAC Vlaanderen bvba. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

Inhoud

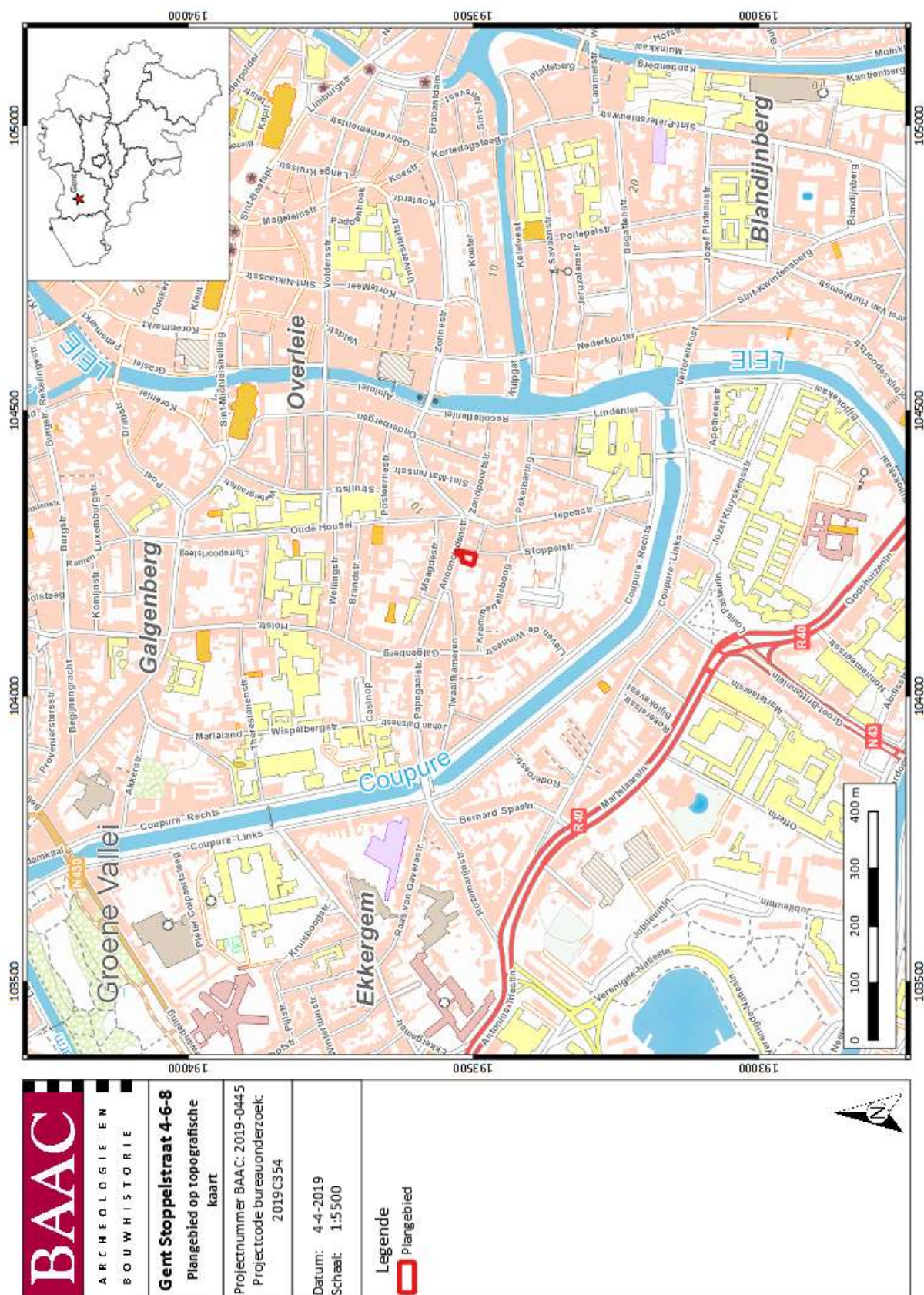
1	Bureauonderzoek	1
1.1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1.1	Administratieve gegevens	1
1.1.2	Juridisch kader en onderzoekstraject	4
1.1.3	Aanleiding	4
1.1.4	Huidige situatie	6
1.1.5	Geplande werken en bodemingrepen	14
1.1.6	Randvoorwaarden	16
1.2	Werkwijze en strategie	23
1.2.1	Onderzoeksvragen	23
1.2.2	Heuristiek	23
1.3	Assessmentrapport	25
1.3.1	Landschappelijk kader	25
1.3.2	Historisch kader	43
1.3.3	Cartografische bronnen	55
1.3.4	Archeologisch kader	67
1.4	Besluit	76
1.4.1	Datering en interpretatie	76
1.4.2	Archeologische verwachting	76
1.4.3	Potentieel op kennisvermeerdering	80
1.4.4	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	80
2	Samenvatting	85
3	Plannenlijst	86
4	Lijst met figuren	86
5	Lijst met tabellen	87
6	Bibliografie	88
7	Bijlagen	90
7.1	Bouwplannen	90
7.2	Brief advies Stad Gent	90

1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Gent, Stoppelstraat 4-6-8		
Ligging	Stoppelstraat 4-6-8, gemeente Gent, provincie Oost-Vlaanderen		
Kadaster	Gent, Afdeling 15, Sectie F, Percelen 1975B, 1975h, 1975k, 1977c, 1978c		
Coördinaten	Noordwest:	x: 104235,00	y: 193520,61
	Noordoost:	x: 104255,69	y: 193528,37
	Zuidwest:	x: 104228,37	y: 193500,51
	Zuidoost:	x: 104247,93	y: 193495,51
Projectcode BAAC Vlaanderen	2019-0445		
Bureau- onderzoek	Projectcode	2019C354	
	Erkend archeoloog	Robrecht Vanoverbeke (Erkenningsnummer: 2015/00022)	
	Betrokken actoren	Ann-Sophie De Witte (archeoloog)	
	Betrokken derden	Geert Vermeiren (Dienst Stadsarcheologie Gent)	

Plan 1: Plangebied op topografische kaart¹ (1:10.000; digitaal; 04/04/2019)

¹ AGIV 2019d

² AGIV 2019b

1.1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving.

Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 4.0.

1.1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een nieuwbouw en renovatie gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de sloop van de woningen langs de Stoppelstraat, bouw van een nieuwe wooneenheid en de renovatie van twee bestaande wooneenheden, bouw van handelsruimtes, aanleg overdekte fietsenstalling en carport en de aanleg van een patio met overdekte gaanderij) die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Gent, Stoppelstraat* bedraagt ca. 484 m². Het valt buiten een beschermde archeologische site en komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie). Daarentegen

ligt de onderzoekszone wel binnen een archeologisch vastgestelde zone (Historische stadskern van Gent).³

Daarnaast werden binnen het plangebied een aantal waarden voor ‘beschermd onroerend erfgoed’ opgenomen in het Geoportaal. Het hoekpand Annonciadenstraat-Stoppelstraat en het rechts aanpalende pand (Annonciadenstraat 21-23) zijn opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed. Deze burgerhuizen zijn gebouwd op de plaats van het voormalige Annonciadenklooster. De zusters van de Heilige Catharina vestigden zich hier in 1624 in een gebouw dat zij kochten van de agneten en sloten aan bij de orde der Annonciaden. Het klooster was in opbouw van 1624 tot 1631 en werd afgeschaft in 1783-1784 (terugkeer in 1790-1793). Tijdens de Franse revolutie (1798) werden de gebouwen en kapel verkocht en grotendeels gesloopt. De eigenlijke kloostergebouwen lagen op de hoek met de Stoppelstraat, rondom een vierkante kloostertuin met een kapel ter hoogte van de bocht in de Annonciadenstraat. Reeds in de 18de eeuw is het kloosterpand omgebouwd en behoort het perceel voor de kapel niet meer toe aan de kloostergemeenschap. De gebouwen aan de straatzijde werden verbouwd in de loop van de eerste helft van de 19de eeuw. (Figuur 1, A).⁴ Ter hoogte van de Stoppelstraat 4-8 bevinden zich arbeiderswoningen. Het gaat om rijhuizen die opklimmen tot de 17de-18de eeuw en deel uitmaakten van het verdwenen Annonciadenklooster (Figuur 1, B).⁵

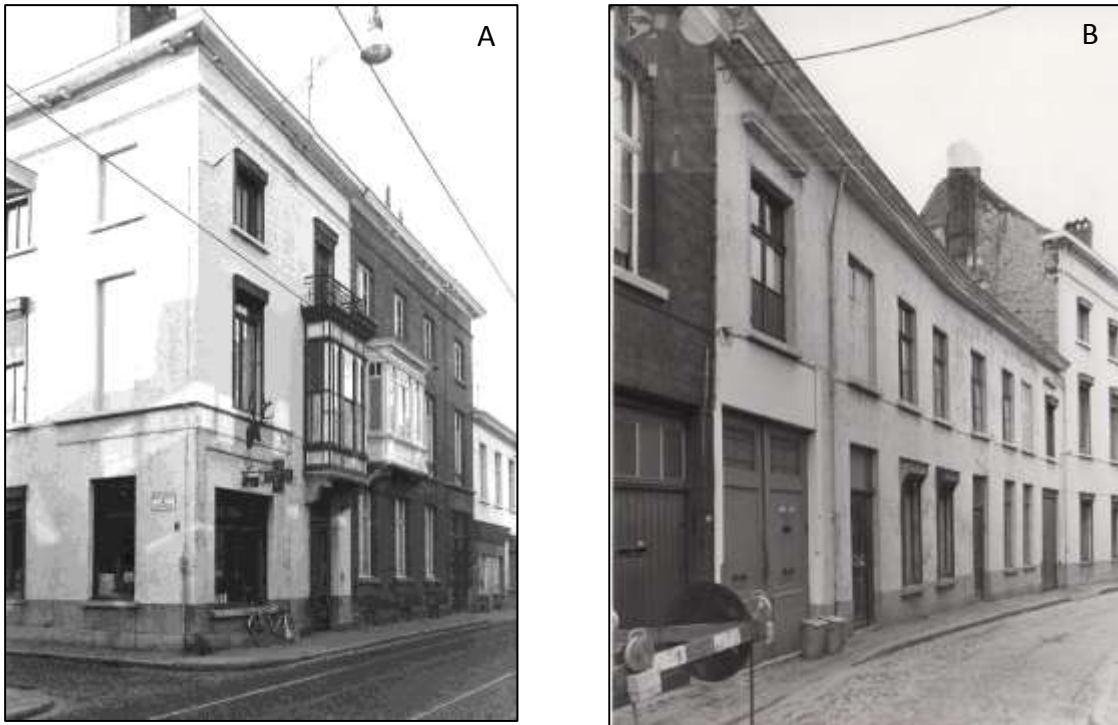
Gezien het plangebied gelegen is in de historische stadskern van Gent komen ook in de directe omgeving heel wat waarden voor ‘beschermd onroerend erfgoed’ voor. Het betreft eveneens hoofdzakelijk burgerhuizen, stadswoningen en arbeiderswoningen. Ook komen verschillende kloosters voor in de omgeving van het plangebied, zoals het klooster van de clarissen-urbanisten (Oude Houtlei 122-124), Klooster van Poortakker (Oude Houtlei 56), Alexianenklooster (Sint-Michielsstraat 13, later het Sint-Amandusinstituut), Klooster van de zusters van Cisterciënzers van Oost-Eecloo (Alexianenplein 1-2, nu het Sint-Lucasinstituut), klooster van de ongeschoeide karmelietessen (Theresianenstraat 9), Priorij van het klooster van Onze-Lieve-Vrouw van Galilea (Hoogstraat 19), Sint-Agneteklooster (Lindenlei 38).

Aangezien het plangebied volgens het gewestplan in een woongebied met cultureel, historische en/of esthetische waarde (code: 0101) ligt en in het Geoportaal opgenomen is als archeologische zone, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en de ingreep minstens 100 m² bedraagt (namelijk ca. 327,5 m²), is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze bekrachtigde archeologienota wordt bij de stedenbouwkundige aanvraag gevoegd.

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018

⁴ IOE 2019, ID 20031

⁵ IOE 2019, ID 21220

Figuur 1: (A) Burgerhuizen aan de Annonciadenstraat 21-23 (in het hoekgebouw was een apotheek ondergebracht).⁶ (B) Arbeiderswoningen aan de Stoppelstraat 4-8.⁷

1.1.4 Huidige situatie

Het plangebied is momenteel grotendeel bebouwd (Plan 3). Centraal bevindt zich een binnenkoer die volledig langs alle zijden omringd is door bebouwing. Het hoekpand aan de Annonciaden- en Stoppelstraat bestaat momenteel uit twee verdiepingen: het gelijkvloers is ingericht als handelsruimte (voorheen in gebruik als apotheek), erboven bevinden zich de leef-en slaapruidtes. De gebouwen langs de Stoppelstraat zijn in gebruik als woonhuizen, uitgerust met twee garages. In het zuiden bevindt zich een overdekte passage die naar de achterliggende gebouwen leidt. In het westen is een orangerie gelegen (in eigendom van Verkinderen). Binnen het plangebied komen drie kelders (ca. 2 m diep) voor die behouden zullen blijven. Ter hoogte van de binnenkoer bevinden zich twee regenwaterputten (volume ongekend) (Plan 4, Plan 5, Figuur 2-Figuur 6).

Het volledige plangebied heeft een oppervlakte van 484 m². Een deel van het plangebied werd reeds vergund op 13/04/2017 (nr. 2017/10007). Een aansluitend deel is niet in eigendom van de opdrachtgever, namelijk de orangerie van Verkinderen (99 m²). De zone waarvoor een bouwaanvraag ingediend zal worden, heeft bijgevolg een oppervlakte van 385 m² (Plan 6).

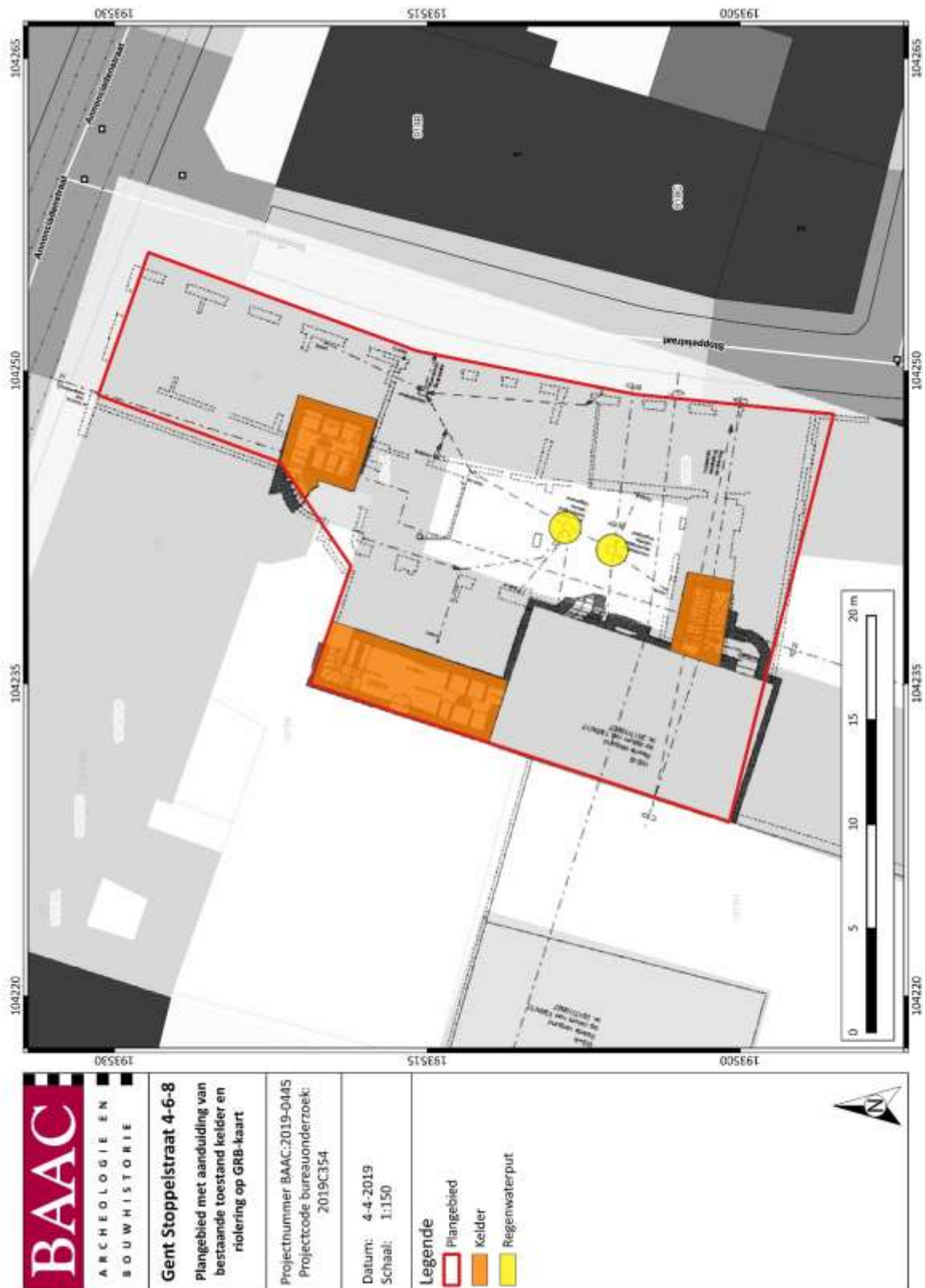
⁶ IOE 2019, ID 20031

⁷ IOE 2019, ID 21220

Plan 3: Plangebied op meest recente orthofoto (1:1; digitaal; 04/04/2019)⁸

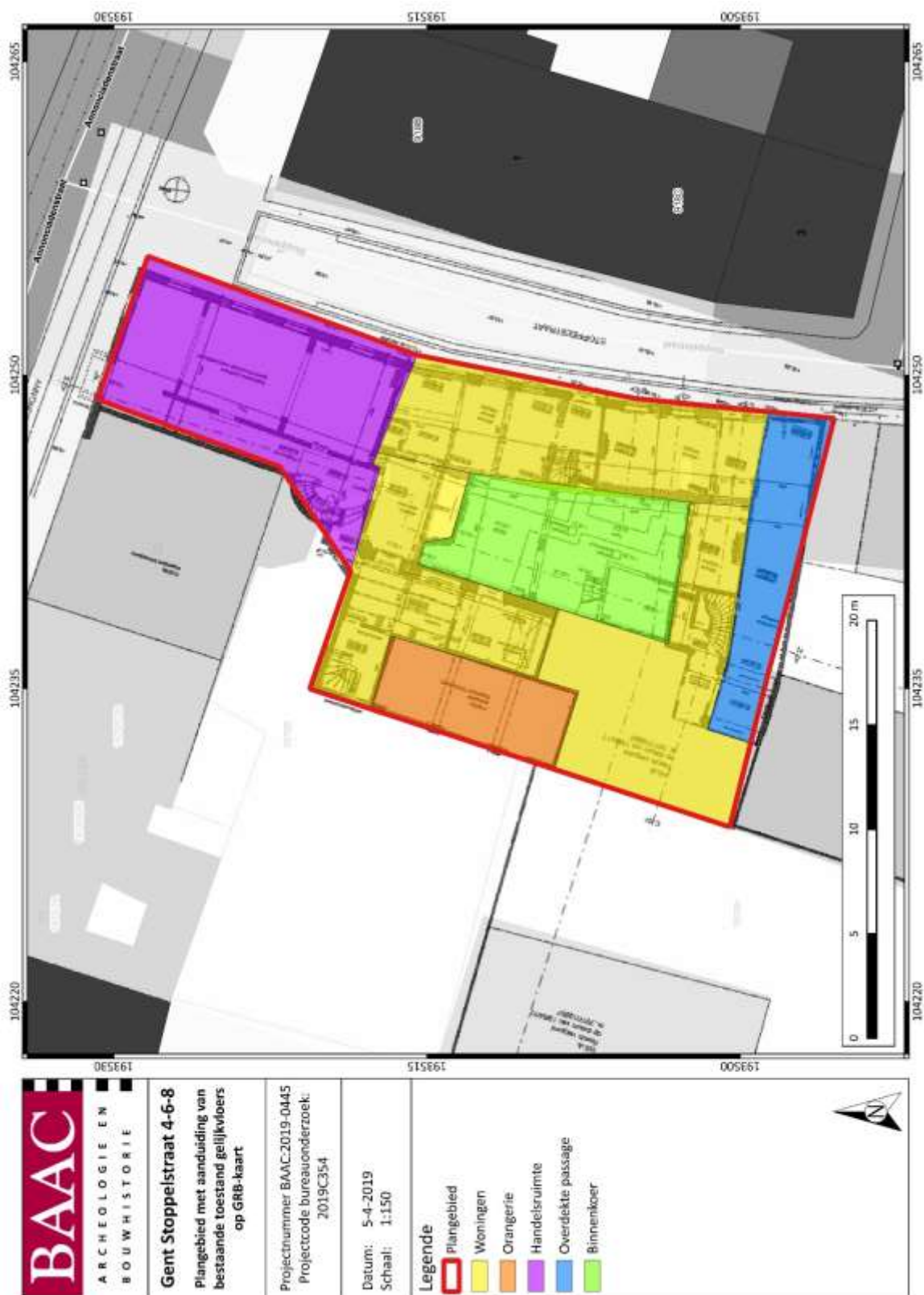
⁸ AGIV 2019c

Plan 4: Plangebied met aanduiding van kelder en regenwaterputten op grondplan bestaande toestand kelders en rioleringen⁹ op GRB-kaart (1:1; digitaal; 04/04/2019)¹⁰

⁹ Plan aangebracht door initiatiefnemer (plot door BAAC Vlaanderen, zie bijlage voor hogere resolutie).

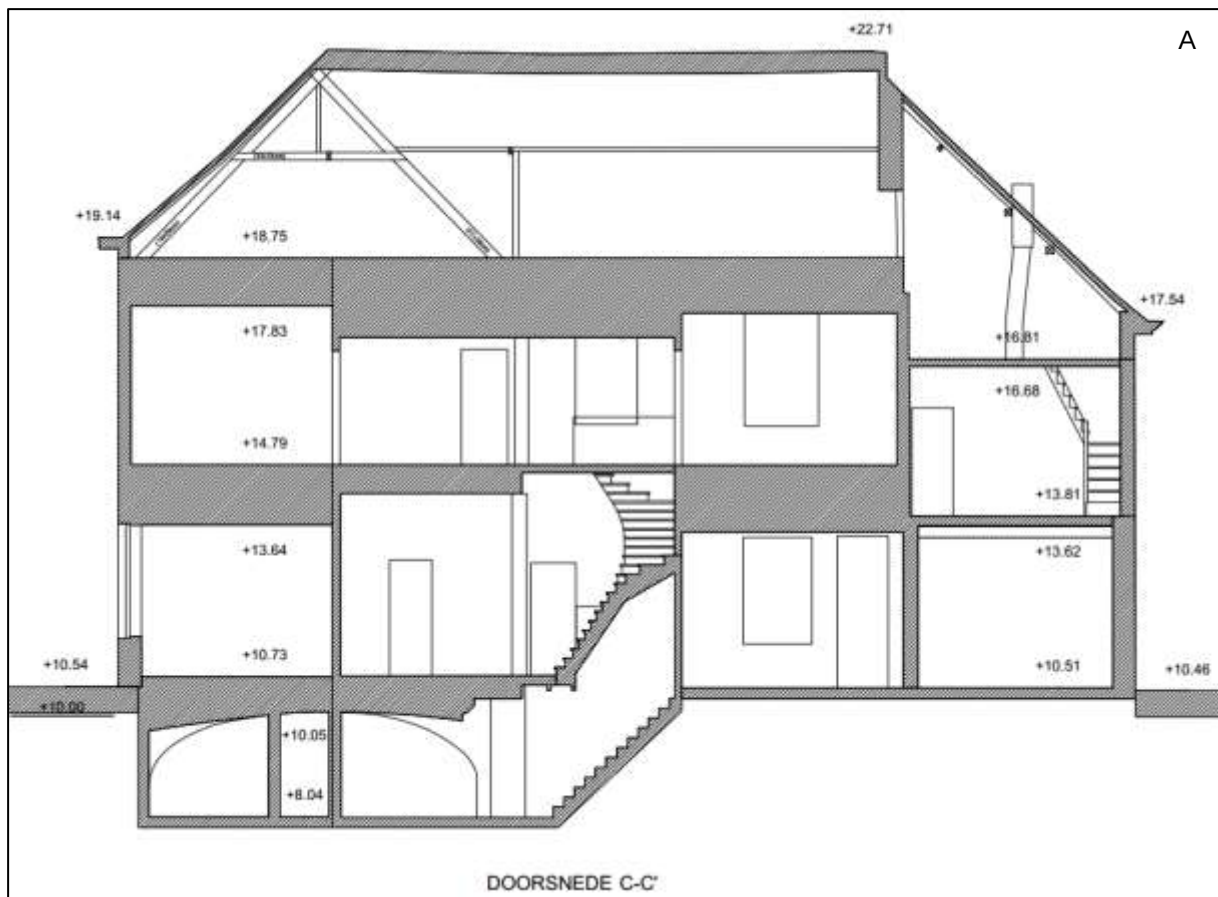
¹⁰ AGIV 2019b

Plan 5: Plangebied met aanduiding van gelijkvloerse inplanting op grondplan bestaande toestand gelijkvloers¹¹ op GRB-kaart (1:1; digitaal; 05/04/2019)¹²

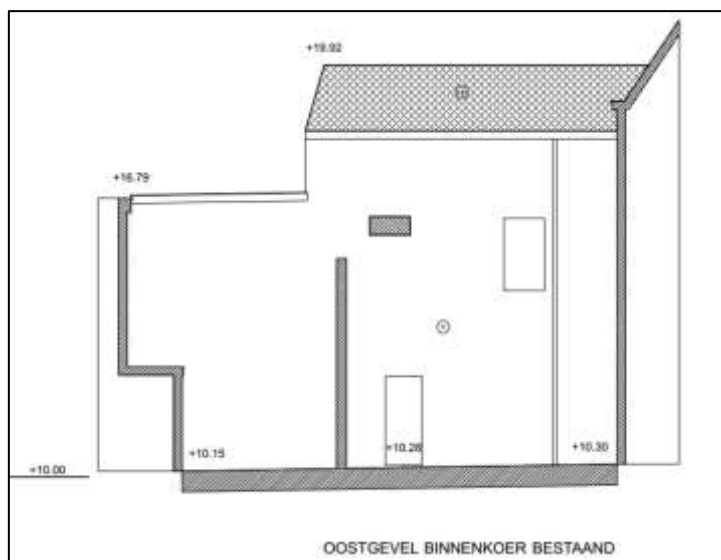
¹¹ Plan aangebracht door initiatiefnemer (plot door BAAC Vlaanderen, zie bijlage voor hogere resolutie).

¹² AGIV 2019b

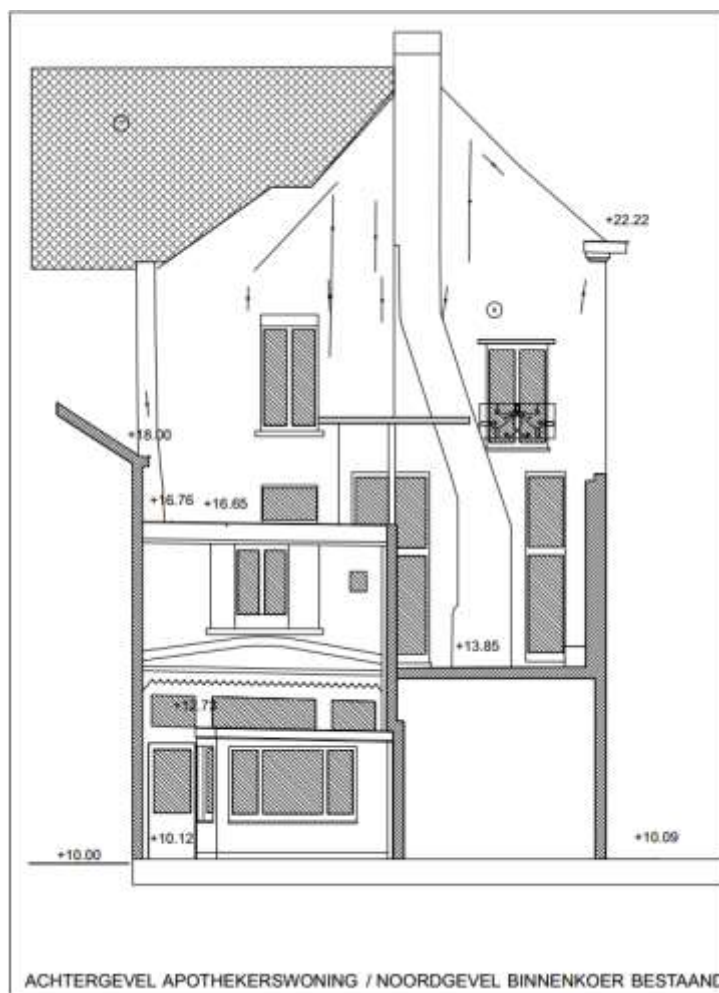

*Figuur 2: (A) Profielsnede bestaande toestand C-C'; (B) Lokalisering proefielsnede C-C' op
gronpland bestaande toestand gelijkvloers.¹³*

¹³ Plan aangebracht door initiatiefnemer (zie bijlage voor hogere resolutie).

Figuur 3: Bestaande oostgevel binnenkoer¹⁴

Figuur 4: Bestaande achtergevel apothekerswoning/noordgevel binnenkoer

¹⁴ Plan aangebracht door initiatiefnemer (zie bijlage voor hogere resolutie).

¹⁶ Plan aangebracht door initiatiefnemer (zie bijlage voor hogere resolutie).

Plan 6: Plangebied van zone die deel uitmaakt van de bouwaanvraag waarvoor voorliggende archeologienota opgemaakt werd op GRB-kaart (blauw) (1:1; digitaal; 04/04/2019)¹⁷

¹⁷ AGIV 2019b

1.1.5 Geplande werken en bodemingrepen

Zoals reeds vermeld, bestaat het bouwproject uit twee delen. De eerste fase maakt deel uit van de reeds goedgekeurde bouwaanvraag met kenmerk 2017/10007. De tweede fase bestaat uit de zone waarvoor nog een bouwaanvraag ingediend dient te worden en bijgevolg aanleiding gaf tot de opmaak van voorliggende archeologienota. Het volledige bouwproject (fase 1 en fase 2) bestaat uit de realisatie van vijf wooneenheden:

1) Reeds goedgekeurde bouwaanvraag:

- **WE-A:** eengezinswoning met twee bouwlagen ter hoogte van voormalig atelier in tuin
- **WE-B:** duplexappartement (samen met het in een latere fase uit te voeren appartement C). Onder het duplexappartement is een handelsruimte voorzien op de gelijkvloerse verdieping

2) Onderdeel in te dienen bouwaanvraag:

- **WE-C:** eengezinswoning van twee bouwlagen (1ste en 2de verdieping) boven overdekte fietsenstalling Stoppelstraat
- **WE-D:** Appartement 1ste verdieping pand voormalige apotheek
- **WE-E:** Duplexappartement op 2de verdieping pand voormalige apotheek

Tot deze bouwaanvraag behoren dus de bouw van een nieuwe woning (wooneenheid C) en de verbouwing van het hoekpand aan de Annonciadenstraat-Stoppelstraat (wooneenheden D en E). Daarnaast plant de opdrachtgever op het terrein de aanleg van een overdekte fietsenstalling en carport (na het slopen van de woningen aan de Stoppelstraat), een groene patio met overdekte gaanderij en de bouw van handelsruimtes (Plan 9). Tot slot wordt een lift geïnstalleerd. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden mogelijks vernietigd. De aard en omvang van de ingrepen worden hieronder beschreven en later getoetst met de archeologische verwachting van het terrein.

1) Hoekpand Annonciadenstraat-Stoppelstraat

Gezien het hoekpand opgenomen is in de inventaris bouwkundig erfgoed (zie supra), wordt het pand waarin de apotheek was ondergebracht enkel verbouwd. De handelsruimte op het gelijkvloers blijft behouden. Hier wordt echter een nieuwe vloer aangebracht. Hiervoor wordt een vloerplaat voorzien van 20 cm dik met erboven een afwerkingslaag van 10 cm. De funderingsdiepte bedraagt dus 30-35 cm. De bestaande leef- en slaapverdieping van de woning boven de handelsruimte wordt omgevormd tot twee appartementen (wooneenheden D en E) met toegang via de patio met gaanderij.

2) Patio-binnenhof

Op de locatie van de huidige binnenkoer wordt een groene patio met overdekte gaanderij aangelegd. Hierrond worden enkele semi-publieke functies gegroepeerd (handelsruimtes). Een driekwart gaanderij, overdekt maar in de buitenlucht, maakt een verbinding tussen de handelsruimtes, met een aparte toegang tot de straat. Deze toegang is voorzien van een sas die ook een toegang tot de handelsruimte mogelijk maakt. Ter hoogte van de patio, op de locatie van de bestaande regenwaterputten, worden twee nieuwe regenwaterputten voorzien. Daarnaast worden twee septische putten ingepland. De eerste put bevindt zich ter hoogte van de overdekte passage, de tweede put wordt geïnstalleerd ter hoogte van de rondgang van de patio, net ten zuiden van de lift

(Plan 8). Het betreft cilindrische, betonnen putten met een hoogte van ca. 2,00 m en een oppervlakte van 1,85 m². Verder worden de bestaande kelders behouden en worden geen nieuwe kelders uitgegraven.

3) Handelsruimtes

Rondom de centrale binnentuin bevinden zich handelsruimtes. De funderingsdiepte van deze nieuwe ruimtes wordt voorzien op 30-35 cm diepte. Er zal hier namelijk gewerkt worden met een vloerplaat van 20 cm dik waarboven een afwerkingslaag komt van ca. 10 cm.

4) Fietsenstalling en carport

Alvorens te starten met de bouwwerken aan de Stoppelstraat, zullen de huidige bouwvallige werkmanswoningen gesloopt worden (Plan 7). Hoewel deze opgenomen zijn in de inventaris bouwkundig erfgoed (zie supra), kon aangetoond worden dat de resterende erfgoedwaarde zeer beperkt is. De huidige woningenrij met twee garages zal afgebroken worden en plaats maken voor de aanleg van een fietsenstalling en carport (overdekte parking) (Plan 9). De twee bestaande garagepoorten worden samengevoegd tot een oprit op de rooilijn van 4,5 meter breed.¹⁸ Daarnaast worden drie extra fietsenstalplaatsen voorzien onder de overdekte toegang voor bezoekers van de gelijkvloerse handelsruimtes.¹⁹ De aan te leggen verharding bestaat uit een gewapende betonplaat van ongeveer 20 cm dikte met uitgewassen afwerking. Hiervoor wordt een uitgraving van ca. 30 cm voorzien.

5) Woning Stoppelstraat

Grenzend aan de Stoppelstraat wordt op de eerste en tweede verdieping boven de overdekte fietsenstalling een nieuw te bouwen eengezinswoning voorzien (wooneenheid C).

6) Lift

De toegankelijkheid van de site (wooneenheden C, D en E) wordt verbeterd door het installeren van een lift naast de binnenkoer. Woning B is toegankelijk via dezelfde lift en het overbruggen van slechts vijf treden tussen de straat en de eerste verdieping. De ruimtes op het gelijkvloers zijn eventueel toegankelijk voor rolstoelgebruikers door het voorzien van overdekte hellingbanen (om de hoogteverschillen tussen de bestaande vloerpassen in de hoekwoning en de toegang vanuit de Stoppelstraat te overbruggen). Er is één helling voorzien, met een hoogteverschil van 16 cm (helling van 5%). De exacte diepte van de liftput is nog niet bekend. Hier wordt een verstoringsdiepte van 1,5 tot 2,0 m verwacht.

Samengevat zijn volgende geplande bodemingrepen potentieel destructief voor mogelijk aanwezig archeologisch erfgoed in het bodembestand (Tabel 1):

¹⁸ Er worden nog twee parkeerplaatsen voorzien voor de bewoners van de site achter in de tuin aan het voormalige atelier (reeds vergunde zone).

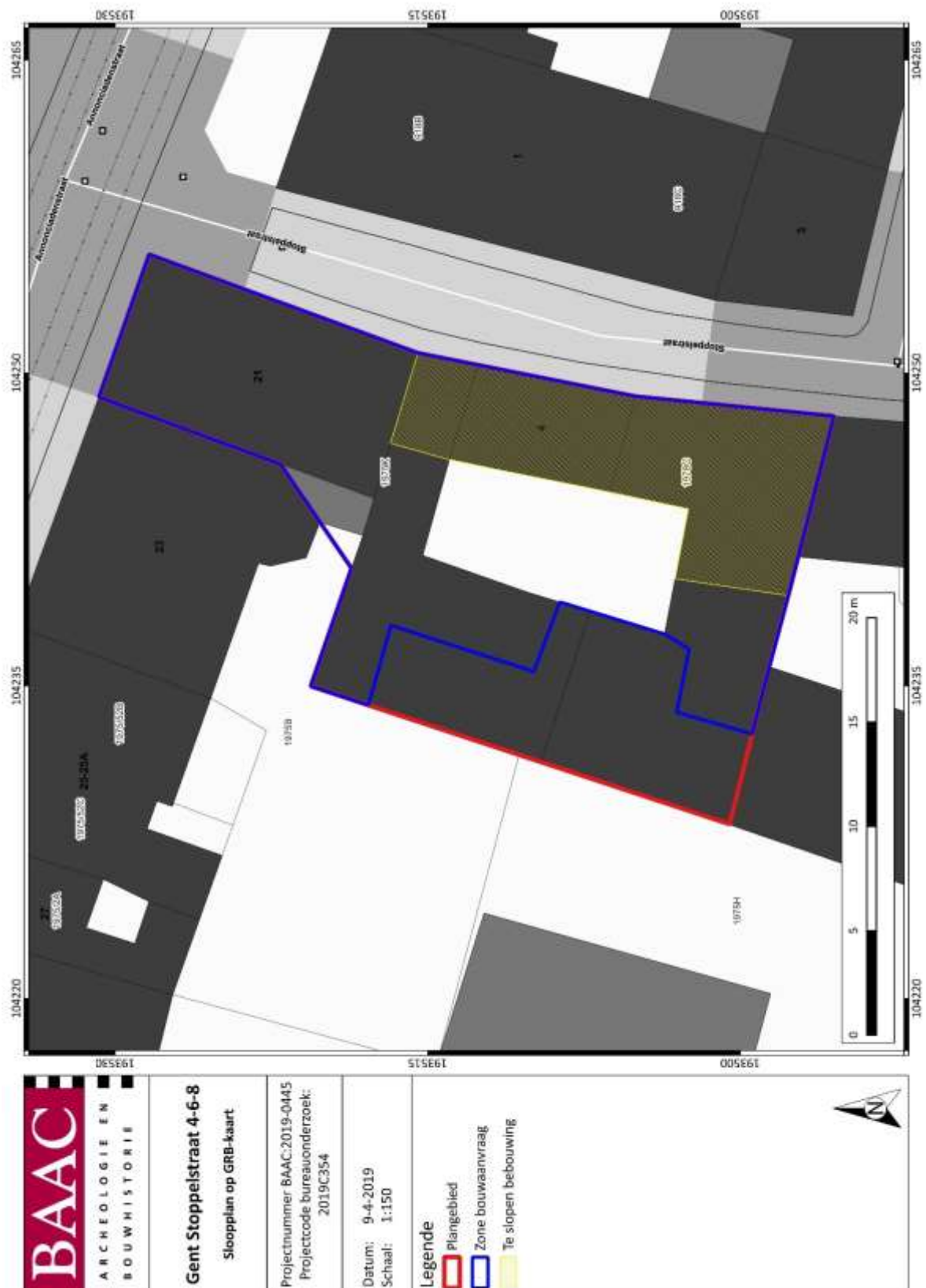
¹⁹ In de zone van de reeds goedgekeurde bouwaanvraag wordt tussen wooneenheden A en B nog een fietsenstalling voorzien (ca. 10 plaatsen).

Tabel 1: Overzicht bodemingrepen.

INGREEP	DIEPTE	OPPERVLAKTE
VERHARDING CARPORT/FIETSENSTALLING	30 cm	104 m ²
BINNENKOER/PATIO	30 cm	46 m ²
RONDGANG	30 cm	19,5 m ²
REGENWATER/SEPTISCHE PUT	200 cm	1,85 m ²
LIFT	150-200 cm	2,5 m
HANDELSRUIMTE	30-35 cm	75,5 m ²
HOEKPAND	30 cm	80 m ²
TOTAAL		327,5 m²

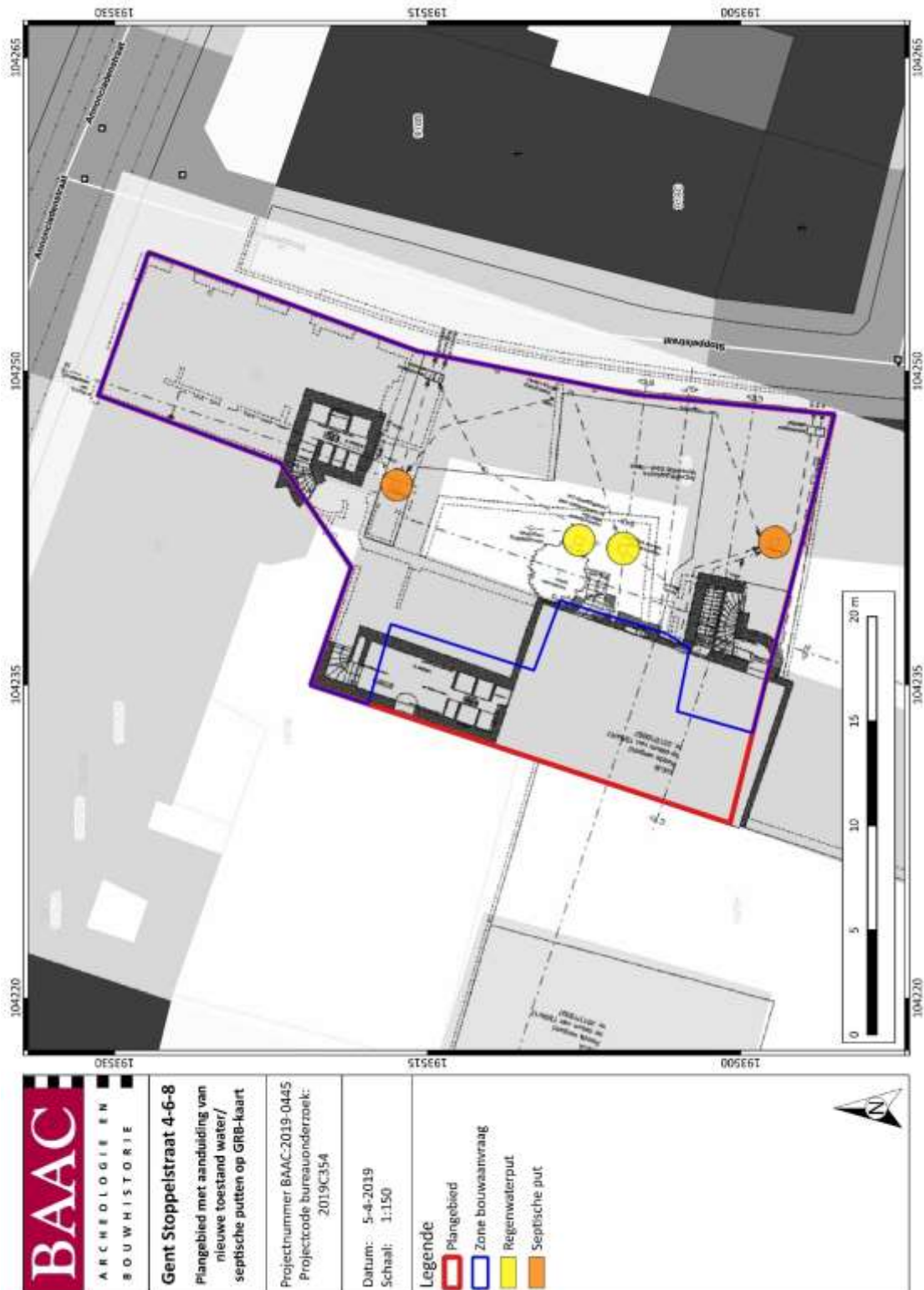
1.1.6 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

Plan 7: Plangebied met aanduiding van de te slopen bebouwing op de GRB-kaart (1:1; digitaal; 09/04/2019)²⁰

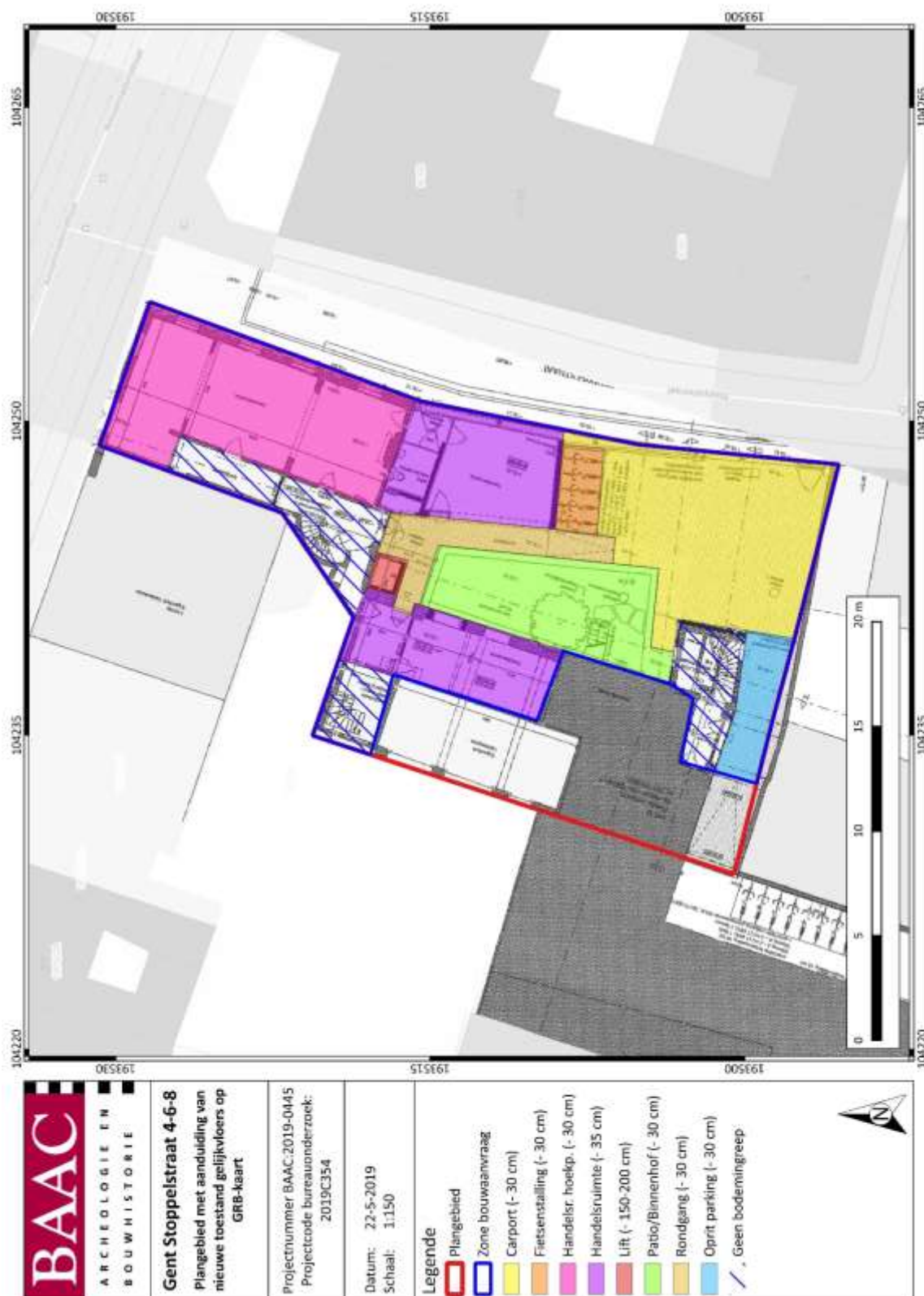
²⁰ AGIV 2019b

Plan 8: Plangebied met aanduiding van nieuwe regenwaterputten en septische putten op grondplan nieuwe toestand²¹ op GRB-kaart (de aangeduide kelders zijn de bestaande kelders die behouden blijven) (1:1; digitaal; 05/04/2019)²²

²¹ Plan aangebracht door initiatiefnemer (plot door BAAC Vlaanderen, zie bijlage voor hogere resolutie).

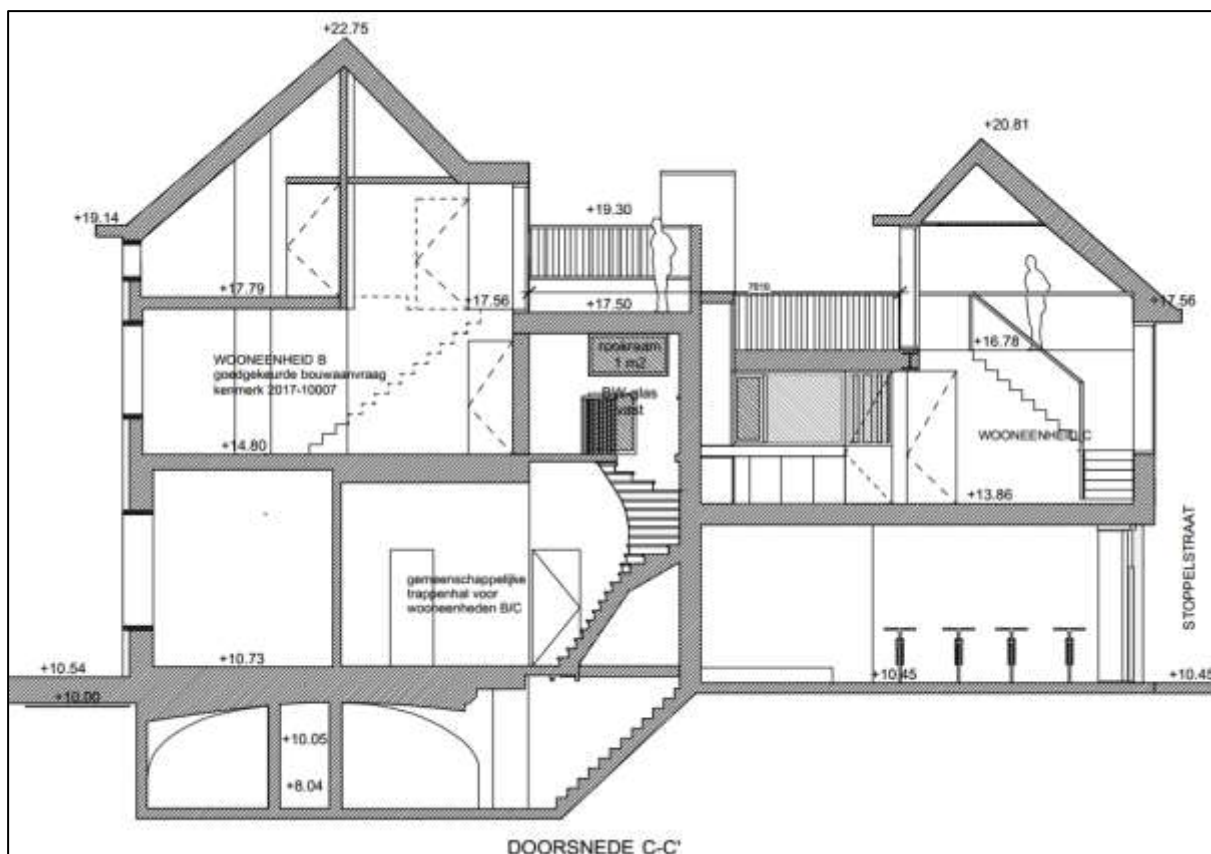
²² AGIV 2019b

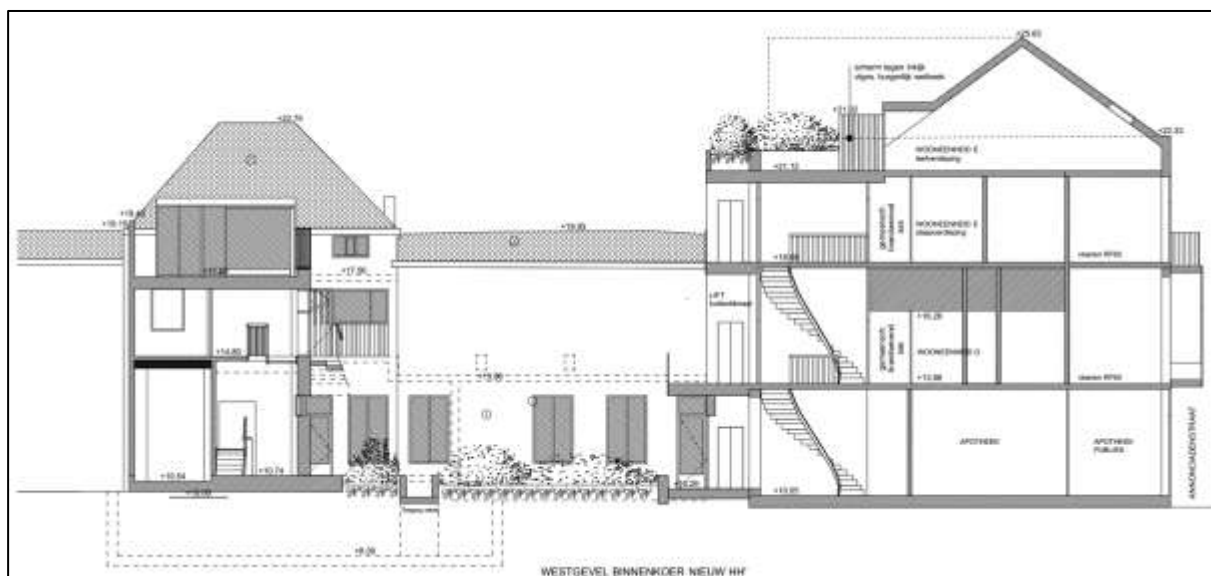
Plan 9: Plangebied met aanduiding van nieuwe gelijkvloerse inplanting met verstoringsdiepte op grondplan nieuwe toestand gelijkvloers²³ op GRB-kaart (1:1; digitaal; 22/05/2019)²⁴

²³ Plan aangebracht door initiatiefnemer (plot door BAAC Vlaanderen, zie bijlage voor hogere resolutie).

²⁴ AGIV 2019b

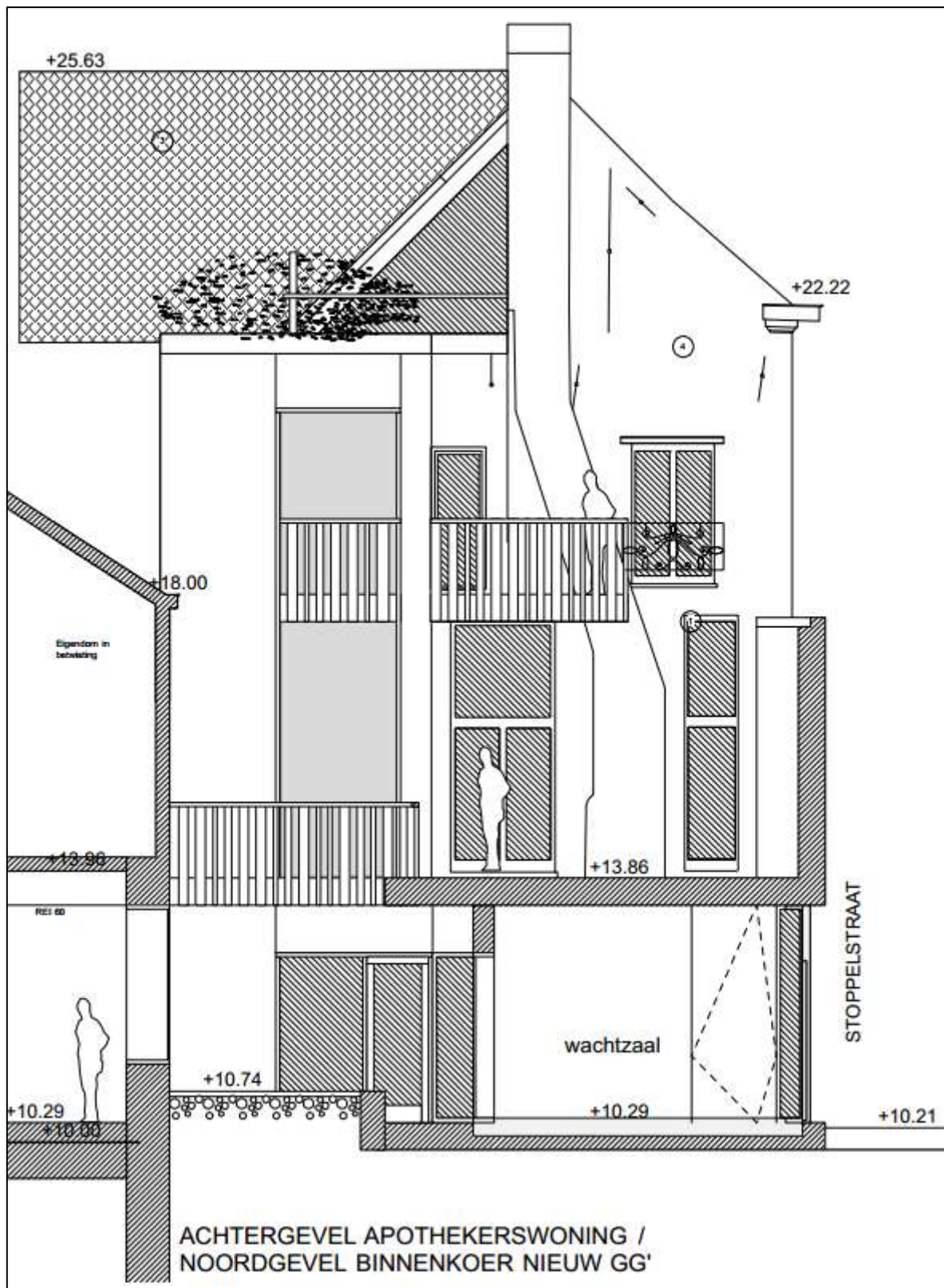
Figuur 7: Profielsnede nieuwe toestand C-C'.²⁵

Figuur 8: Nieuwe westgevel binnenkoer (rechts voormalige apothekerswoning met erboven WE D-E, met ernaast handelsruimte).²⁶

²⁵ Plan aangebracht door initiatiefnemer (zie bijlage voor hogere resolutie).

²⁶ Plan aangebracht door initiatiefnemer (zie bijlage voor hogere resolutie).

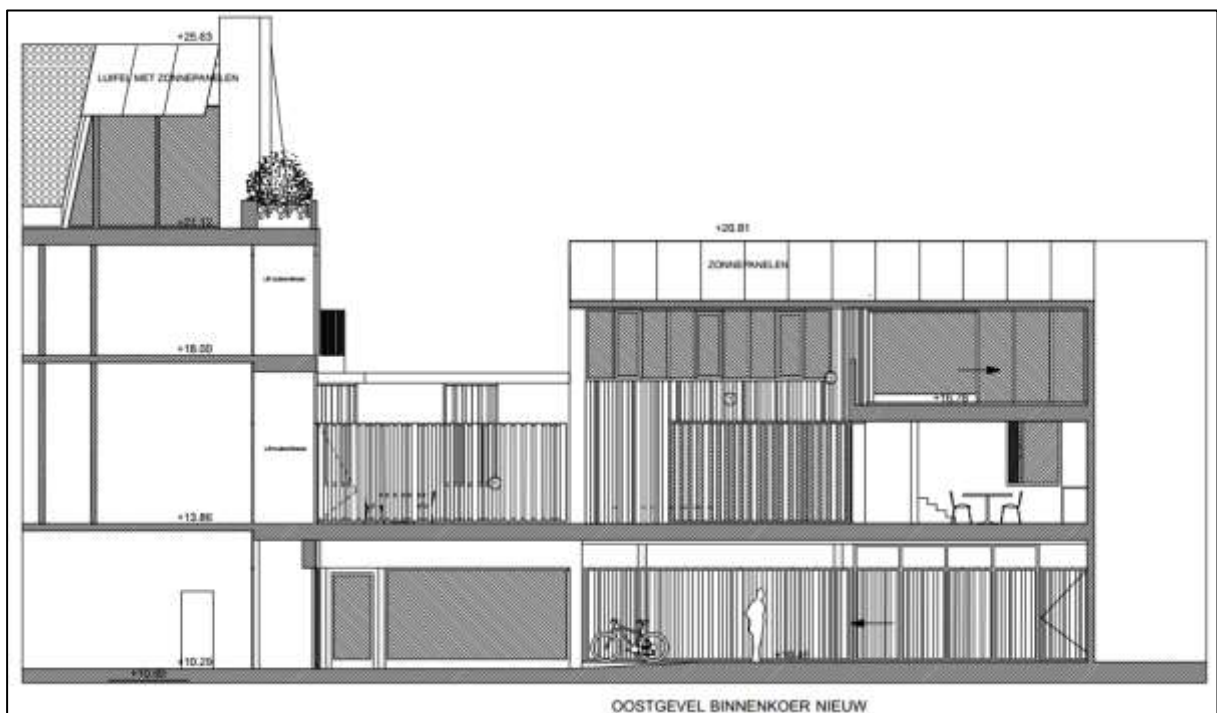

Figuur 9: Achtergevel apothekerswoning/noordgevel binnenkoer met aanduiding nieuwe wachtzaal.²⁷

²⁷ Plan aangebracht door initiatiefnemer (zie bijlage voor hogere resolutie).

Figuur 10: Nieuwe voorgevel Stoppelstraat (rechts apothekerswoning met erboven WE D-E, links: poort oprit carpot en fietsenstalling met erboven WE-C).²⁸

Figuur 11: Nieuwe oostgevel binnenkoer (poort oprit carpot en fietsenstalling met erboven WE-C).²⁹

²⁸ Plan aangebracht door initiatiefnemer (zie bijlage voor hogere resolutie).

²⁹ Plan aangebracht door initiatiefnemer (zie bijlage voor hogere resolutie).

1.2 Werkwijze en strategie

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek, het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

1.2.1 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de bewaringstoestand van deze waarden?
- Betreft het behoudenswaardige archeologische waarden?
- Wat is de relatie tussen deze waarden en het landschap?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

1.2.2 Heuristiek

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto

- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Naast de gangbare historische kaarten is ook Cartesius geraadpleegd.³⁰

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Ferrariskaart
- Vandermaelenkaart
- Panoramisch gezicht op Gent (STAM Gent)
- Stadsplan Jacob Van Deventer (Bibliotheca Digital Hispanica)
- Civitates Orbis Terrarum van Hogenberg & Braun (Universitätsbibliothek Heidelberg)
- Horenbaultkaart (Charles)
- Topografische kaarten 19de-20ste eeuw (Cartesius)

De CAI-kaart wordt weergegeven met het grootschalig referentiebestand als onderkaart. De onmiddellijke omgeving rondom wordt op de Ferraris-, Atlas der Buurtwegen, Popp- en Vandermaelenkaart besproken. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit *België in kaart*.³¹ Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen.

Er werd advies ingewonnen bij de Dienst Stadsarcheologie Gent. Dit advies wordt verder in dit verslag uitgebreider besproken.

³⁰ CARTESIUS 2019

³¹ BEYAERT e.a. 2006

1.3 Assessmentrapport

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

1.3.1 Landschappelijk kader

Hieronder volgt een overzicht van het grondgebruik en de aardkundige, hydrografische en fysisch-geografische gegevens van het plangebied.

Topografische situering

Gent is de hoofdstad van de Belgische provincie Oost-Vlaanderen. Het plangebied bevindt zich in de zuidwestelijke zone van de historische stadskern van Gent, die gesitueerd is op beide oevers van de Leie en de Schelde en hun samenvloeiing ter hoogte van de vroegere Sint-Baafsabdij. De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op de topografische kaart en de kadasterkaart (Plan 1, Plan 2). Het onderzoeksterrein bevindt zich binnen het woonblok dat gevormd wordt door de Stoppelstraat, Annonciadenstraat, Twaalfkameren, Lieven de Winnestraat en de Krommenellenboog. Het projectgebied is gelegen op de hoek van de Stoppelstraat en de Annonciadenstraat. Ca. 50 m ten oosten ligt de Oude Houtlei. Deze straat was oorspronkelijk een kunstmatige gracht die aan het einde van de 19de eeuw gedempt werd. De Houtlei werd in de tweede helft van de 12de eeuw gegraven als westelijke verdedigingsgrens van de middeleeuwse stad. In het westen wordt het plangebied begrensd door tuinen van de naburige woningen en ten zuiden door stadswoningen, die eveneens vastgesteld zijn als bouwkundig erfgoed. Kadastraal betreft het percelen 1975B, 1975H, 1975K, 1977C, 1978C uit afdeling 15, sectie F.

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 6 m en 29 m + TAW (Plan 10). Het verschil tussen de hoogste en de laagste delen van het gebied bedraagt over het algemeen slechts een vijftal meter. De zandige hoogten langs de valleien kunnen tot 15 m + TAW reiken. Een uitzondering hierop is de Blandijnberg, die zich ca. 800 m ten zuidoosten van het plangebied bevindt. Deze getuigenheuvel is met 29 m de hoogste top in de omgeving en ligt daarmee ca. 20 m boven het omliggende land en de rest van de stad. In de dalbodem zijn tevens een aantal hoger gelegen zandheuvels bewaard gebleven. De belangrijkste is de heuvelrug die begint aan de Kouter (450 m ten oosten van het plangebied) en loopt over de Kalandeberg naar de Zandberg, waar ze haar hoogste punt (13,84 meter) bereikt; ze strekt zich verder uit over de Hoogpoort om langzaam neer te dalen naar de Leie-oevers. Op het hoogste punt van deze zandheuvel werd één der oudste nederzettingen van de stad gevestigd.³² Andere hoger gelegen delen kunnen toegeschreven worden aan de voormalige skiheuvel in de Blaarmeersen en de verheven stations Gent Sint-Pieters en Gent Dampoort. Door het sterk verstedelijkte landschap valt de oorspronkelijke topografie echter vaak moeilijk te lezen. De straten rondom het plangebied (Iepenstraat, Koperstraat, Stoppelstraat, Twaalfkameren...) vertonen een merkwaardig microreliëf, niet vergelijkbaar met dat van de aanpalende Galgenberg. Deze landduin strekt zich uit ten noorden van de Bijloke, tussen de Lindelei en Coupure Rechts tot bij de Rozemarijnbrug, tot aan de grenslijn Casinoplein–Brandstraat–Posteernestraat. Deze lokale zandige opduiking staat tot op de dag van vandaag bekend als de *Terra Montium* (Plan 11).³³ Het plangebied bevindt zich op deze verheven zandrug. Het plangebied zelf is gelegen tussen 9 en 10 m + TAW en helt zeer licht af in noordelijke richting. Het terrein kent een vlak verloop met slechts minimale hoogteverschillen van minder dan 1 m (Plan 12).

Nabij het plangebied zijn een aantal natuurlijke waterwegen gelegen, die verbeterd en aangevuld werden door kunstmatig gegraven grachten/kanalen. Ca. 260 m ten oosten van het plangebied loopt

³² IOE 2019, ID 121063

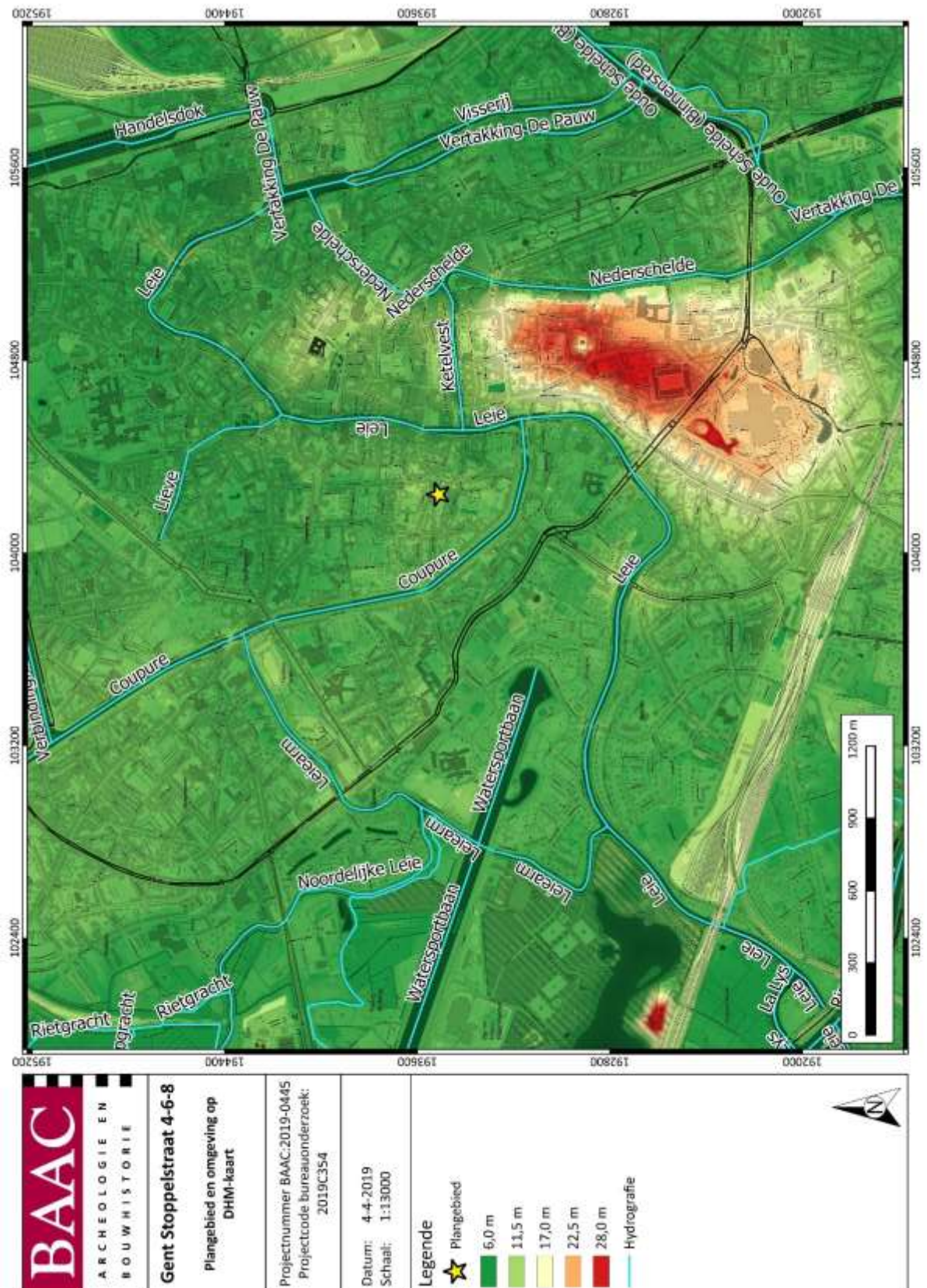
³³ Deze landduin werd voor het eerst als dusdanig aangeduid in 1228.

de Leie, ca. 600 m verder loopt de Nederschelde. De stad heeft haar ontstaan te danken aan een uiterst gunstige ligging bij de samenvloeiing van deze twee waterlopen. Een belangrijk gedeelte van het handelsverkeer heeft door de eeuwen heen langs deze waterwegen plaats gegrepen. Ca. 270 m ten oosten van het plangebied ligt de Ketelvest, genoemd naar de gelijknamige vestingswal van de eerste stadsversterking, die in de eerste helft van de 11de eeuw gegraven werd als verbinding tussen de Leie en de Schelde.³⁴ Op een afstand van ongeveer 250 m ten zuiden van het onderzoeksterrein loopt de Coupure, het verbindingskanaal tussen de middeleeuwse binnenhaven (Leie) en de Brugse Vaart (1624). Het kanaal werd gegraven tussen 1751 en 1753.³⁵ Ca. 700 m ten noordoosten van het plangebied mondt de Lieve uit in de Leie. De Lieve was de eerste bekende kunstmatige verbinding en werd in 1269 voltooid. Het Lievekanaal werd naar het Zwin geleid, waardoor een bloeiende binnenscheepvaart, met de lakennijverheid als voornaamste exponent, kon ontstaan. Samen met de verzanding van het Zwin geraakte het Lievekanaal echter in onbruik.³⁶

³⁴ IOE 2019, ID 103125

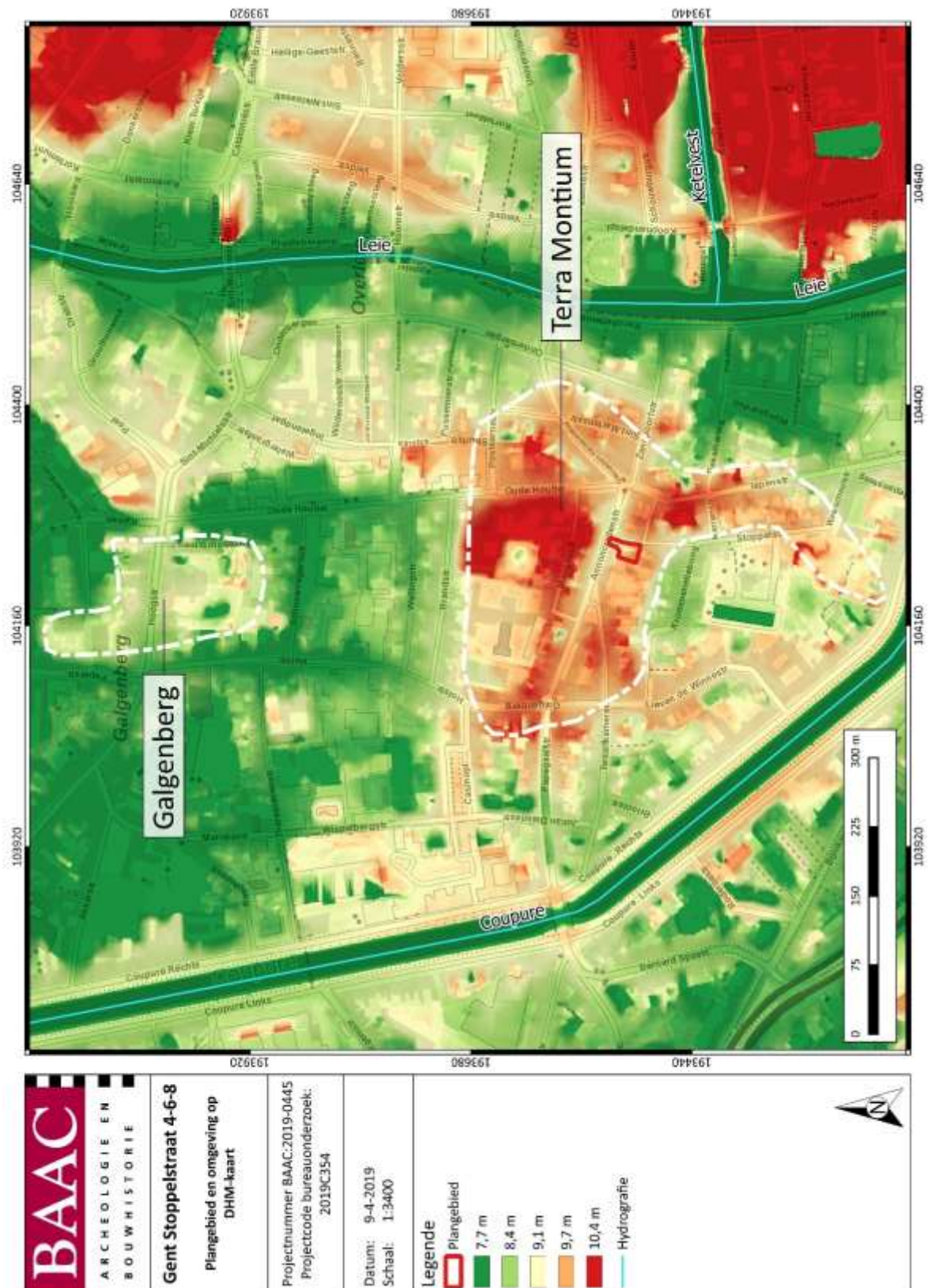
³⁵ IOE 2019, ID 301346

³⁶ IOE 2019, ID 121063

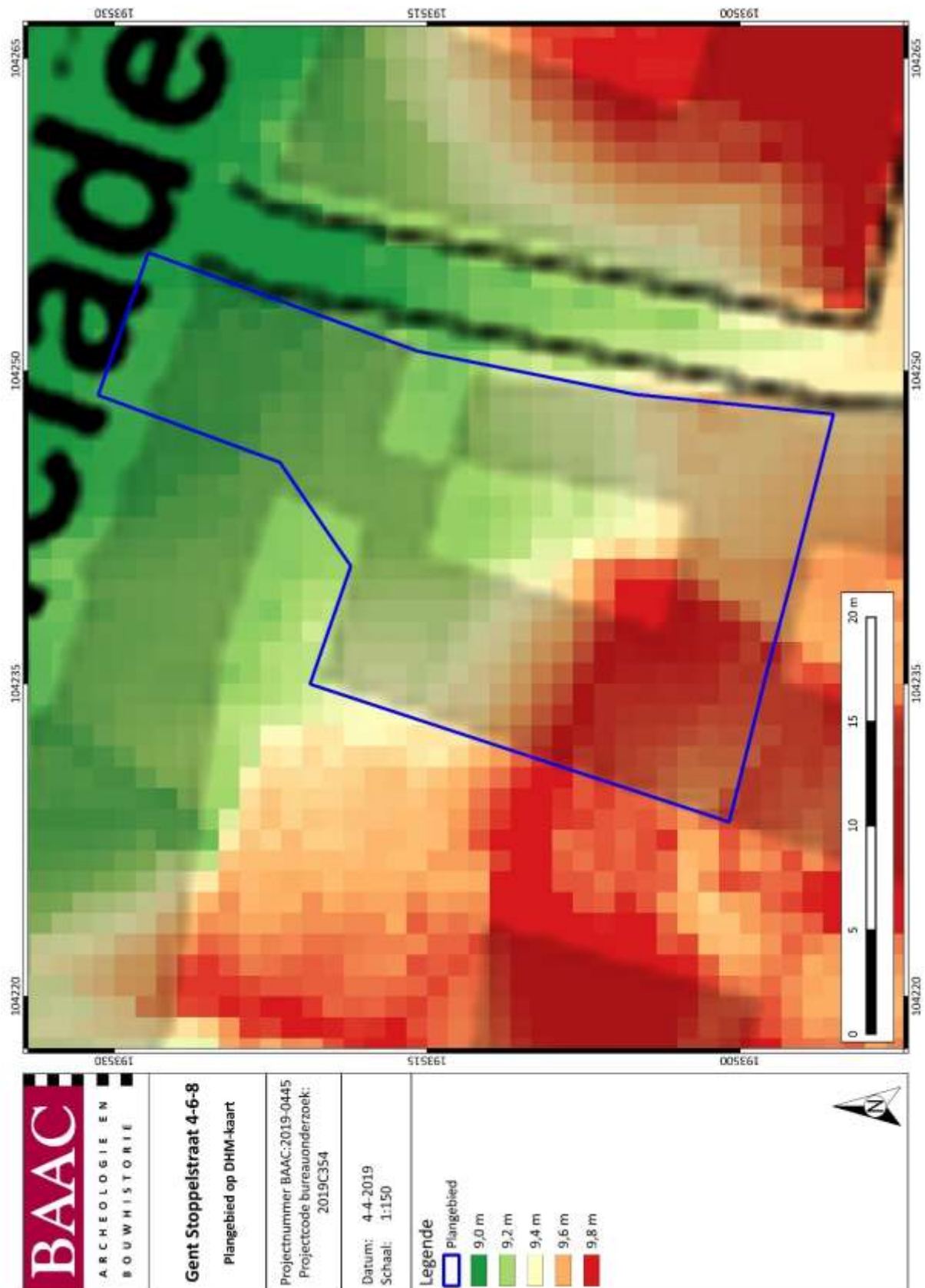
Plan 10: Plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)³⁷, met aanduiding van de waterwegen (1:1; digitaal; 04/04/2019)

³⁷ AGIV 2019a

Plan 11: Plangebied en omgeving op de DHM-kaart³⁸ met aanduiding van de zandige opduiking Terra Montium en de galgenberg (1:1; digitaal; 08/04/2019).

³⁸ AGIV 2019a

Plan 12: Plangebied op het DHM³⁹ (1:1; digitaal; 04/04/2019)

³⁹ AGIV 2019a

Landschappelijke en hydrografische situering

Het onderzoeksterrein bevindt zich volgens de kaart met aanduiding van traditionele landschappen binnen de stedelijke agglomeratie.⁴⁰

In geomorfologisch opzicht bevindt het centrum van Gent, en zo ook het plangebied, zich binnen de Noordwest-Europese laagvlakte en is het gebied gelegen in de nabijheid van de samenvloeiing van de Leie en de Schelde.⁴¹ Deze Noordwest-Europese laagvlakte is een uitgestrekt gebied met verre horisonten, een laag reliëf en een dicht net van waterlopen waarvan de belangrijkste in de Noordzee uitmonden. De twee voornaamste rivieren, de Schelde en de Leie, die in Gent samenkomen, bepalen het lage en waterrijke landschap van Zandig Vlaanderen.

Rivierduinen en dekzandruggen waren een wezenlijk onderdeel van het landschap bij het ontstaan en de vroege ontwikkeling van de stad Gent. Zo werd de oudste portus of middeleeuwse handelsstad aangelegd op een dekzandrug (Zandberg), terwijl aan de oostzijde (Sint-Baafsdoorp) en in het westen (Ekkerghem en Brugse Poort) de rivierduinen en dekzandruggen aan de bewoners de kans boden om in of naast de winterbedding van een rivier toch een veilige woonplaats te bouwen. Terwijl de Sint-Pietersabdij gevestigd is op de Blandijnberg (een getuigenheuvel uit het tertiair op de plaats waar de Leie en Schelde elkaar het dichtst naderen⁴²), ligt de Sint-Baafsabdij op het westelijke uiteinde van een dekzandrug. Op de vlakke delen van de dekzandruggen met zandleem werden kouters ontwikkeld, zoals de Sint-Baafskouter, de Mariakerkekouter en de Kouter in het centrum van Gent. Door deze landbouwactiviteiten werden meerdere rivierduinen genivelleerd, waardoor ze definitief uit het landschap verdwenen. Sint-Amandsberg ligt in kern op de zandige rug die in het noorden wordt begrensd door de alluviale lager gelegen gronden van Kale en Durme, in het zuiden door die van Leie en Schelde, hier meer specifiek een oude fossiele Scheldemeander gelegen op het grondgebied Destelbergen/Heusden (de Damvallei). In het oosten van Sint-Amandsberg, en verder tot in Destelbergen lopen langs de Schelde enkele ruggen van quataire rivierduinen uit stuifzand.⁴³

De gunstige situatie met leefbare hoogten dicht bij water oefende in het verleden een grote aantrekkingskracht uit op volkeren. Dat gold ook al voor de eerste bewoners, zowat 60.000 jaar geleden.⁴⁴ In het sterk verstedelijkt landschap van vandaag valt er van de oorspronkelijke topografie niet veel meer te merken, hoewel toponiemen als berg, kouter of donk voor de hoogten, en meers, gracht en lei voor de laagten nog herinneren aan vroegere landschappen.^{45 46.}

De vallei van de Leie en de Schelde maakt deel uit van de Vlaamse Vallei (Figuur 12). Dit is een depressie (in feite een complex van deels bedolven thalwegen) die vanaf het middencromerien door fluviale processen is uitgeschuurd tot diep in het paleogeen- en neogeensubstraat en in de loop van het weichseliaan opgevuld is geraakt. De dikte van dit jong-quataire opvulpakket kan meer dan 25 m, en plaatselijk zelfs tot 30 m bedragen. De Vlaamse Vallei vormt een lange zandige vlakte waarvan de kern is gelegen ten noorden van Gent, tussen Maldegem en Stekene. De hoogte ligt er gemiddeld lager dan 10 m +TAW. De Vlaamse Vallei heeft oostelijke en zuidelijke uitlopers. De zuidelijke uitlopers vallen min of meer samen met de Leievallei, de Boven-Schelde en Dendervallei. De oostelijke uitlopers strekken zich uit over de as Rupel-Dijle-Demer tot in de buurt van Werchter. In vergelijking met de Scheldevallei komen in de Leievallei dikkere afzettingen over een grotere breedte voor. Het quataire dek is er dikker en aan de westelijke zijde ook lemiger.⁴⁷

⁴⁰ ANTROP e.a. 2002

⁴¹ LALEMAN & DECLERCQ 2010

⁴² CAPITEYN e.a. 2007

⁴³ BRU 2016

⁴⁴ LALEMAN & DECLERCQ 2010

⁴⁵ CAPITEYN e.a. 2007

⁴⁶ LALEMAN & DECLERCQ 2010

⁴⁷ BORREMANS 2015

De topografie van de Vlaamse Vallei wordt deels bepaald door tertiaire getuigenheuvels uit het paleogeen en neogeen, die in de ondergrond aanwezig zijn. Tevens komt op het laagterras een microreliëf voor dat is gevormd door eolische dekzanden en boreale stuifzandduinen. Daarnaast zijn lokaal ook niet-geërodeerde restanten van de verwilderde fluvioperiglaciale, pre-holocene dalbodem aanwezig in de vorm van donken. Het laagterras wordt ontwaterd door een complex van beekjes waarvan het grootste deel afwatert in de richting van de Leie of de Schelde.⁴⁸

In het laatpleistoceen (130.000-11.650 BP⁴⁹) werd de Vlaamse Vallei in haar definitieve vorm uitgeschuurd, tot diep in het paleogeen- en neogeensubstraat. Het diepste punt van deze uitschuring werd bereikt op de overgang van het eemiaan (130.000-117.000 BP) naar het weichseliaan (117.000 BP-11.650 BP). In deze periode waren de Leie en de Schelde meanderende rivieren met een sterk veranderende loop. De kustlijn kwam gedurende het eemiaan ongeveer overeen met de huidige kustlijn. Tijdens het weichseliaan werd het klimaat kouder en verkregen de rivieren als gevolg hiervan een vlechtend geulenpatroon (Figuur 13).⁵⁰

Tijdens het vroegpleniglaciaal (117.000-76.000 BP) was een zeer koud en vochtig klimaat, gekenmerkt door vlechtende riviersystemen en de aanwezigheid van permafrost (permanent bevroren ondergrond). Als gevolg van dit laatste waren de insnijdingen beperkt. De beperkte vegetatie zorgde voor onvoldoende bescherming van de hellingen tegen het smeltwater dat in het voorjaar vrijkwam.⁵¹ Fluvioperiglaciale accumulatie domineerde en de Vlaamse Vallei werd door geleidelijke aggradatie opgevuld met afbraakmateriaal van het paleogeen- en neogeensubstraat. Tijdens de lente werd door het smeltwater zand en leem afgezet over de ganse breedte van de vallei. Tijdens de daaropvolgende zomer nam het debiet af en trok het water zich terug naar het hoofdstroomgebied. In de actieve geulen werd nog steeds zand afgezet, terwijl in de depressies in de valleivlakte leem sedimenteerde. De fluvioperiglaciale afzettingen zijn opgebouwd uit materialen die onder koude condities werden aangevoerd, door regen- en smeltwater van sneeuw of bodemijs, en vertonen een uiteenlopende lithologische opbouw en duidelijke laterale facieswisselingen.⁵²

Tijdens het laatpleniglaciaal (76.000-14.640 BP) trad een zeer koude en droge periode op, waarbij de vegetatie zeer beperkt was en winden vat kregen op het zandoppervlak in een schaars begroeide poolwoestijn.⁵³ Hierbij werden dekzandruggen afgezet die transversaal op de toen heersende noord- tot noordwestelijke winden lagen. Door superpositie ontstond een langgerekte dekzandgordel, met een steile, zuidwaarts gerichte lijszijde en een zachte noordwaarts gerichte loefzijde. Het gaat hierbij om een pakket van kalkloze, homogene en goed gesorteerde, fijne tot middelmatig fijne zanden met een dikte van 1 tot 5 m. De noordwaarts gerichte afwatering werd hierdoor afgedamd, waardoor langs de zuidrand van dekzandrug verschillende paleomeren ontstonden. Het verwilderde riviersysteem boog oostwaarts af om via het doorbraakdal van Hoboken en de Beneden-Schelde zijn weg naar de zee te zoeken.⁵⁴

Tijdens het laatglaciaal (de laatste fase van het weichseliaan, 14.640-11.650 BP) en in het holoceen (11.650 BP tot nu) verbeterde het klimaat opnieuw en verkregen de Leie en Schelde opnieuw een meanderend patroon (Figuur 14). Het huidige oppervlak valt dan ook grotendeels samen met dat van de laatste fluvioperiglaciale afzettingen uit het weichseliaan. De rivieren sneden zich vanop dat niveau in, wat mede gefaciliteerd werd door de verdwijnende permafrost, waardoor een laagterras ontstond. Later werden deze vroegholocene dalen als gevolg van de stijgende zeespiegel en erosiebasis weer

⁴⁸ DE MOOR e.a. 1999

⁴⁹ BP = *Before Present*, waarbij het heden gelijkgesteld is met het jaar 1950 n.C.

⁵⁰ DE MOOR e.a. 1999

⁵¹ VERBRUGGEN e.a. 1991

⁵² BORREMANS 2015

⁵³ VERBRUGGEN e.a. 1991

⁵⁴ BORREMANS 2015

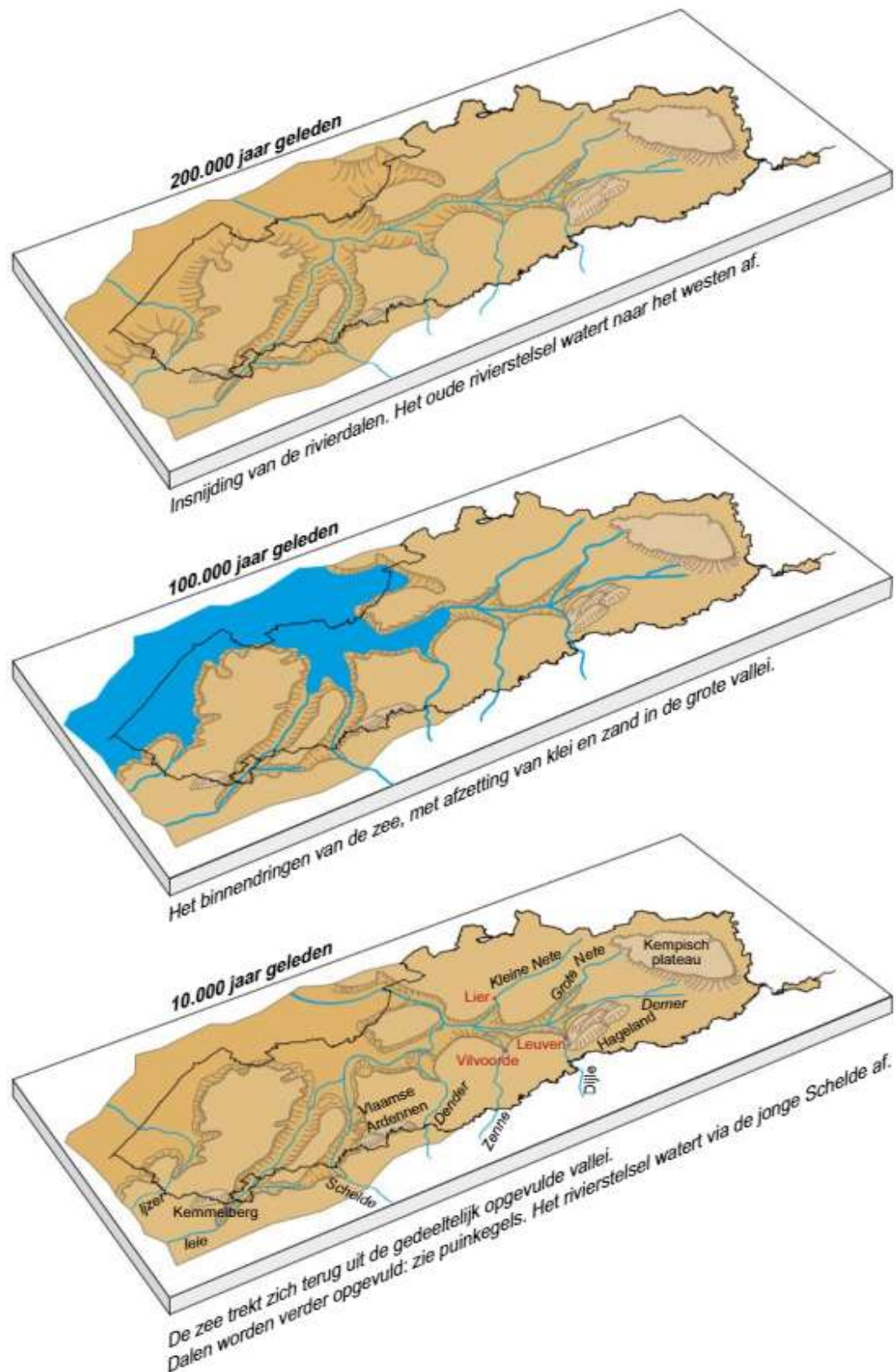
gedeeltelijk opgevuld met alluviale afzettingen.⁵⁵ Tijdens de koudere dryasperioden binnen het laatglaciaal werden rivierduinen gevormd door lokale verstuiving van zanden uit de drooggevalen rivierbeddingen. Soms werden deze tijdens het holoceen nog eens lokaal herwerkt, waardoor stuifzandduinen ontstonden.⁵⁶

Gedurende het holoceen heeft de Leie zich als een *underfit river* ingesneden in de brede vallei. Heden ten dage heeft de rivier een breedte van enkele tientallen meter en slingert zij zich met grote meandervormige kronkels doorheen de valleibodem. In de loop van de tweede helft van de negentiende en twintigste eeuw werd de loop van de Leie en de Schelde steeds meer rechtgetrokken in het kader van een grootschalig moderniseringsprogramma dat de waterafvoer moest verbeteren en de rivier bevaarbaar maken voor grotere schepen. Hierbij werden dijken aangelegd, oevers verstevigd en oude meanders afgesneden. Als gevolg hiervan werd het historische landschapspatroon deels weggevaagd en werden veel van de oorspronkelijke gras- en meerslanden opgehoogd voor landbouw, industrie en bewoning.⁵⁷

⁵⁵ DE MOOR e.a. 1999

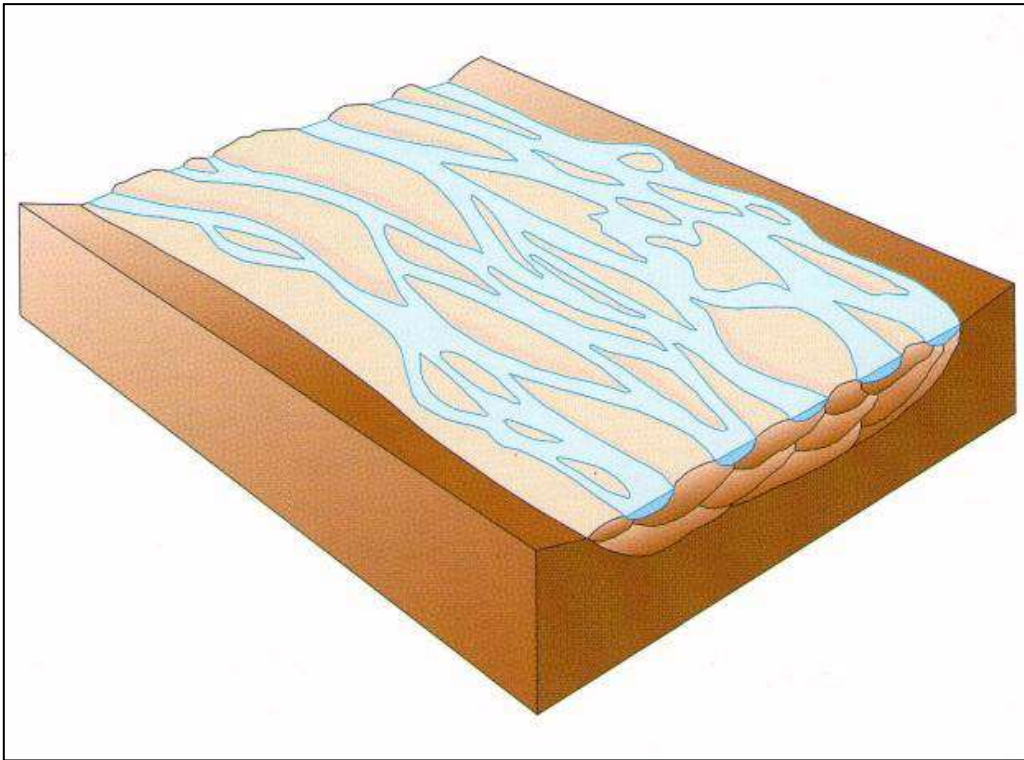
⁵⁶ BORREMANS 2015

⁵⁷ DE MOOR 1997

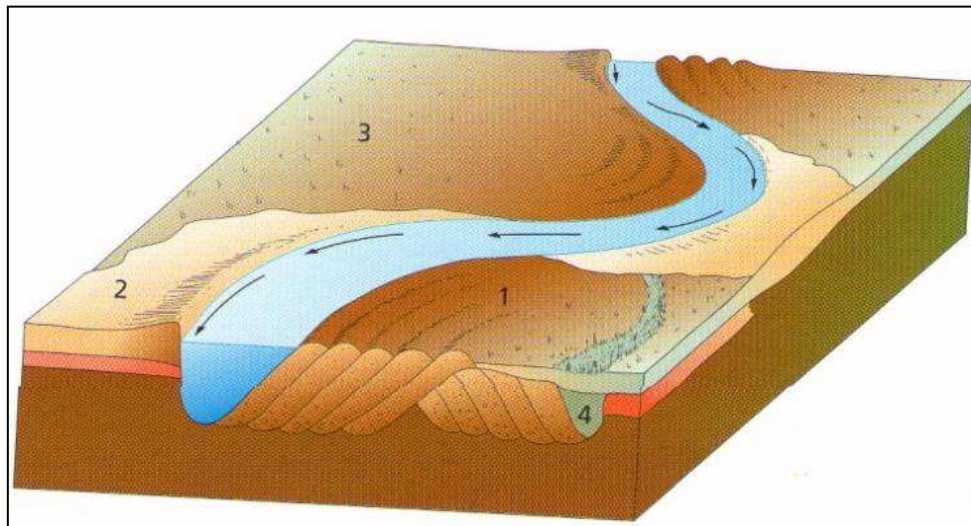

Figuur 12: De vorming van de Vlaamse Vallei in de loop van het pleistoceen⁵⁸

⁵⁸ BROOThAERS 2003

Figuur 13: Schematische voorstelling van een vlechtend geulenpatroon, zoals dit in de Vlaamse Vallei actief was in het weichseliaan⁵⁹

Figuur 14: Schematische voorstelling van een meanderend rivierenpatroon, zoals dit in de vallei van de Leie en de Schelde actief is vanaf het laatglaciaal⁶⁰. 1: Kronkelwaarden (binnenkant van de rivierbocht), 2: Oeverwal (buitenkant van de rivierbocht), 3: Komgronden, 4: Oude, verlande riviermeander.

⁵⁹ VAN STRYDONCK e.a. 2000

⁶⁰ VAN STRYDONCK e.a. 2000

Paleogeen en Neogeen (Tertiair)

Op basis van de *Databank Ondergrond Vlaanderen*⁶¹ wordt binnen het plangebied het tertiair substraat gevormd door het Lid Van Vlierzele (GeVI) (Plan 13). Het Lid van Vlierzele maakt onderdeel uit van de Formatie van Gentbrugge. Het gaat hierbij om een in hoofdzaak mariene formatie uit het onder-eoceen. Deze bestaat uit zandige en kleiige sedimenten, die in het noorden van het land rusten op siltige kleien en naar onder toe overgaan in fijne zanden. De formatie dagzoomt in het centrum van de provincies Oost- en West-Vlaanderen, alsook in West-Brabant en de provincie Antwerpen.

Het Lid Van Vlierzele bestaat over het algemeen uit groen tot grijsgroen fijn zand dat soms kleihoudend is, plaatselijk dunne zandsteenbankjes bevat en tevens glauconiet- en glimmerhoudend is.⁶² Doordat zand het hoofdelement vormt, is het substraat in hydrogeologisch opzicht relatief goed doorlatend. De afzetting bevat over het algemeen weinig macrofossielen. Wel zijn regelmatig dunne zandbanken aanwezig die uiteenvallen in dikke pakketten. De dikte van het pakket bedraagt ter hoogte van Gent zo'n 15 à 20 m. Over het algemeen kunnen de afzettingen worden onderverdeeld in een sedimentaire groep met een meer zandig karakter (westelijke helft van het verspreidingsgebied) en een groep met een meer kleiig karakter (oostelijke helft van het verspreidingsgebied). Deze grens valt in belangrijke mate samen met het uitwigen van (of eventueel zelfs versmelten met) het onderliggende Lid van Pittem. De kleihoudende afzettingen van het Lid van Vlierzele, die bestaan uit kleihoudend zand, vallen op hun beurt uiteen in drie pakketten. Het bovenste pakket is homogeen zandig, het centrale kleihoudend en het onderste heterogeen zandig.⁶³

Quartair

Op de quartairgeologische kaart (1:200.000) is het plangebied gekarteerd als holocene en/of tardiglaciaire fluviatiele afzettingen (a) bovenop de pleistocene sequentie (3) (type 3a). Het bovenste substraat bestaat uit fluviatiele afzettingen (organochemisch en primair inclusief) van het holocene en mogelijk tardiglaciaal (laat-weichseliaan) (FH). Eronder kunnen eolische afzettingen (zand tot silt) van het weichseliaan (laat-pleistoceen) voorkomen (ELPw). Deze lagen worden opgevolgd door hellingsafzettingen van het quartair (HQ) en fluviatiele afzettingen van het weichseliaan (laat-pleistoceen) (FLPw). Op korte afstand van het plangebied dagzomen eolische afzettingen van het weichseliaan (laat-pleistoceen), mogelijk vroeg-holocene (ELPw), en op nog grotere diepte fluviatiele afzettingen van het weichseliaan (FLPw) (type 3) (Plan 13, Figuur 15).

Volgens de quartairgeologische kaart 1:50.000 bevindt het plangebied zich ter hoogte van het faciëstype KF (Plan 8, Figuur 16 Figuur 15). Het gaat om een alluviaal zandig facies uit het holocene (K). Dit is sterk variërend van kleiig of leemhoudend zand tot zuiver zand en vertoont geen profielontwikkeling. Het is afgezet als alluviale sedimenten, met uitsluiting van eolische en fluvië - eolische sedimenten, maar kan wel zandige sedimenten omvatten die afgezet zijn als puinwaaiers van zijbeken in de grotere valleien, in het bijzonder de Scheldevallei.⁶⁴ Anderzijds betreft het fluvioperiglaciaal zandige facies uit het weichseliaan (F). Dit pakket bestaat hoofdzakelijk uit een zandig lithosoom dat echter op veel plaatsen gescheiden is door een minder belangrijk fluvioperiglaciaal lemig facies. Dit laatste is op de ene plaats beter ontwikkeld dan op de andere, en ook het bovenste zandcomplex verschilt in belang. Dit facies is hoofdzakelijk gevormd door verwilderde rivieren die onder periglaciale omstandigheden van de laatste ijstijd (vooral vroeg en midden weichseliaan) actief waren. In dit fluvioperiglaciaal afzettingsmechanisme wisselden accumulatie van sedimenten plaatselijk en tijdelijk af met erosiefasen, dit alles resulterend in een residuele dalopvulling. Sommige niet onbelangrijke lithosomen bestaan uit congliefuctiepakketten, uit niveofluviële of ook uit eolische

⁶¹ DOV Vlaanderen, 2016a.

⁶² DOV Vlaanderen, 2014b.

⁶³ JACOBS e.a. 1993

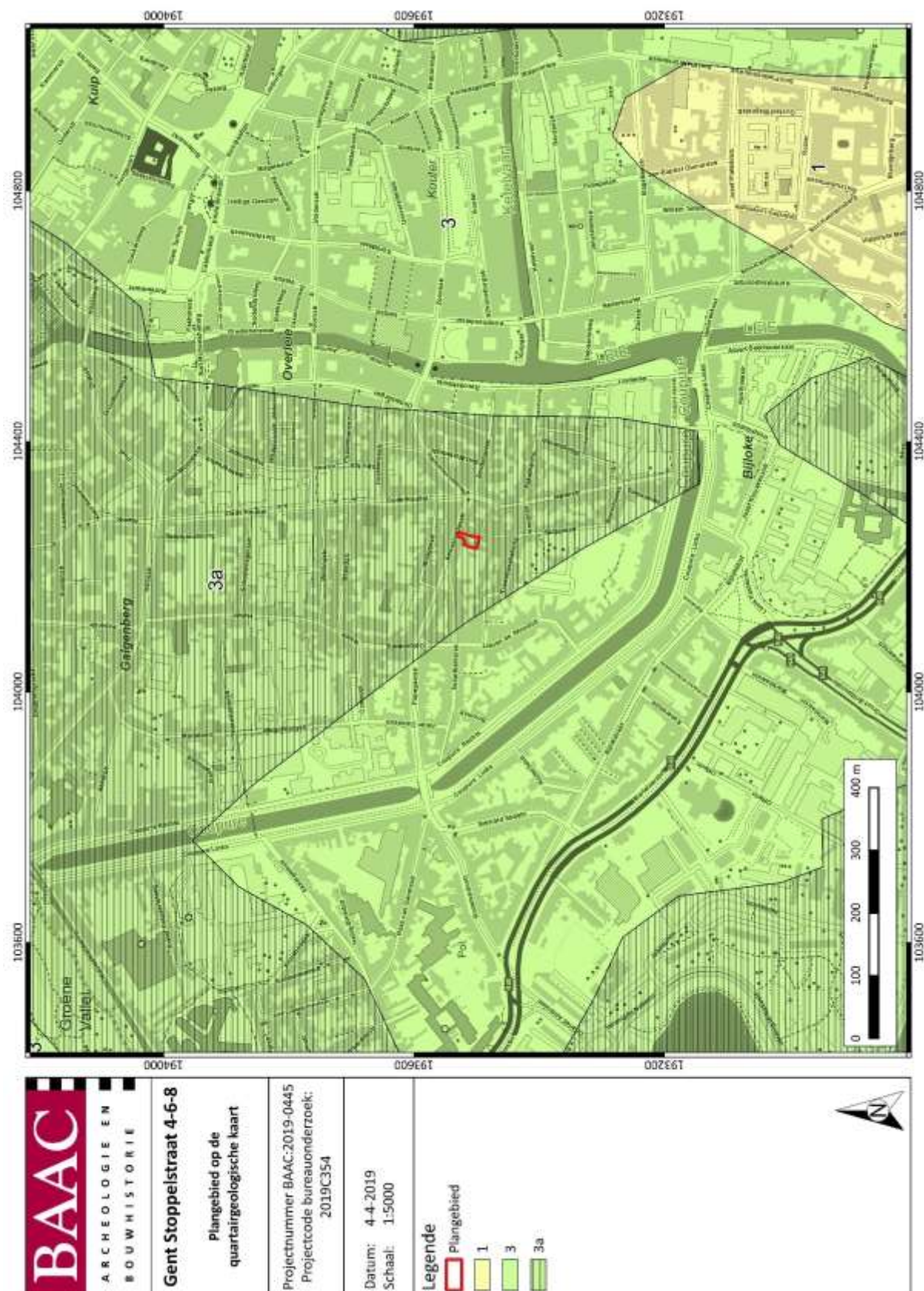
⁶⁴ DE MOOR 2000a

afzettingen. De grofste sedimenten (grindlagen) bevinden zich overwegend aan de basis. Ze werden grotendeels als puinkegelsedimenten geïnterpreteerd, afgezet door de verwilderde rivieren die reeds vroeg in het weichseliaan uitmondden in de Vlaamse Vallei nadat deze bij een eerste fase van insnijding onder gedaalde zeespiegel diep in de interglaciale sedimenten en in het tertiair substraat ingesneden was. De zandige lithosomen die deze eenheid opbouwen vertonen een uitgesproken - erosieve basis, dikwijls onderlijnd door een restgrindlaagje, wat wijst op herhaalde fasen van insnijding in oudere sedimenten gedurende de residuele aggradatie.⁶⁵

⁶⁵ DE MOOR 2000a

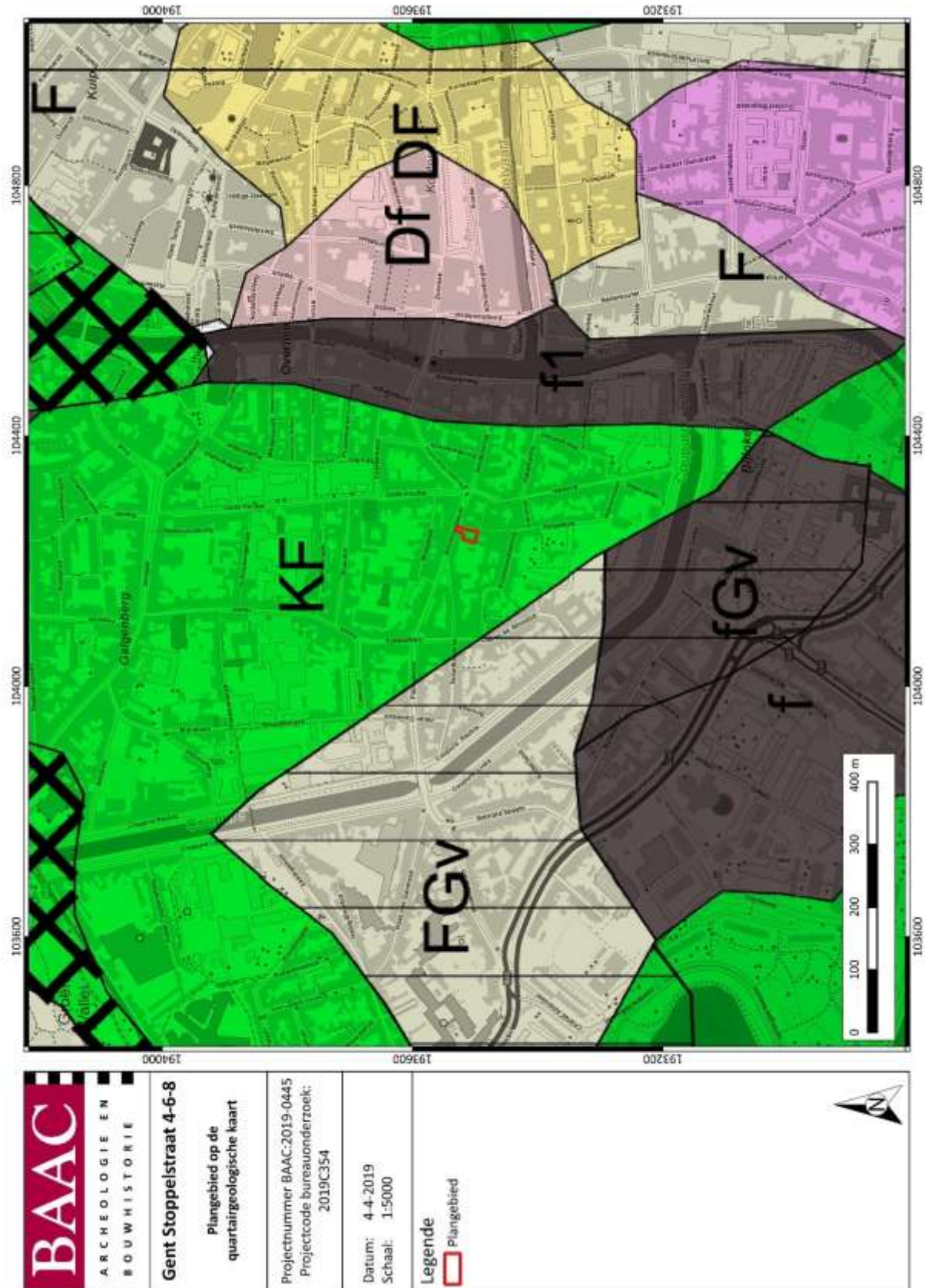

BAAC Vlaanderen Rapport 1111

Plan 14: Plangebied op de quartaairgeologische kaart⁶⁷ (1:200.000; digitaal; 04/04/2019)

⁶⁷ DOV VLAANDEREN 2019b

Plan 15: Plangebied op de quartairgeologische kaart (1:50.000, digitaal; 04/04/2019)⁶⁸

⁶⁸ DE MOOR 2000b

Figuur 16: Schematische legende kenmerken van de quartairgeologische kaart 1:50.000 voor het kaartblad Gent⁷⁰

⁷⁰ DE MOOR 2000a

Bodem

Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het plangebied gekarteerd als bebouwde zone (OB). Bodemtype OB bestaat uit kunstmatige gronden binnen bebouwde zones. Soms wordt het bodemprofiel namelijk door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden). De bodems in de bebouwde zone (OB) zijn daar een voorbeeld van.⁷¹ Er komt in de ruime omgeving geen ander bodemtype voor. De bodemkundige gegevens voor het plangebied zijn schaars aangezien het midden in de bebouwde kom van Gent is gelegen. Rondom de stad Gent komen volgende bodems voor (deze zijn echter minder relevant voor het plangebied)(Plan 16):

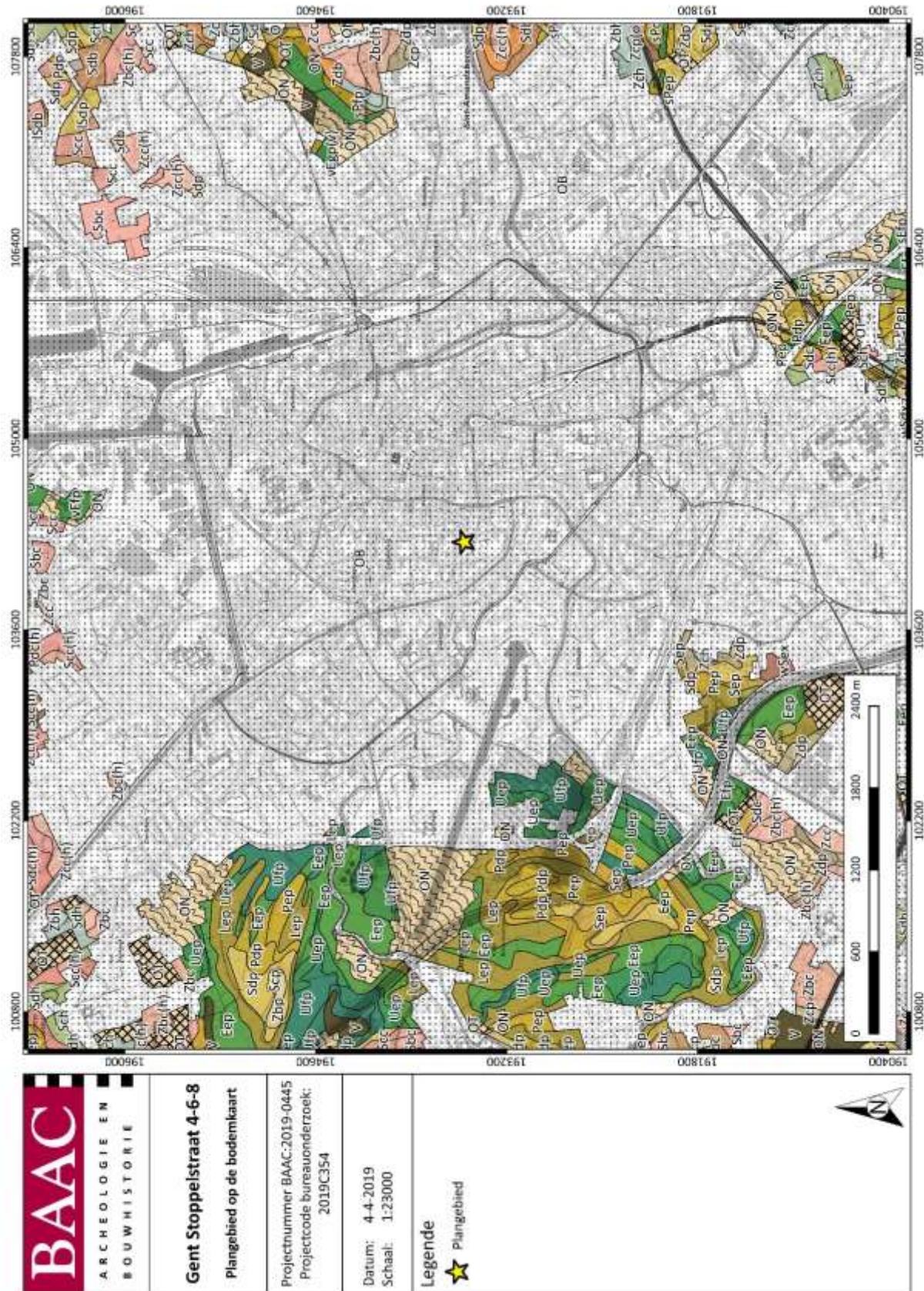
- **Scc**: matig droge lemige zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont
- **Sdp**: matig natte lemige zandbodem zonder profiel
- **Zch**: matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B-horizont
- **Eep**: sterk gleyige kleibodem zonder profiel
- **Lep**: natte zandleembodem zonder profiel
- **Efp**: zeer sterk gleyige kleibodem zonder profiel
- **ON**: opgehoogde gronden
- **Pdp**: matig natte licht zandleembodem zonder profiel
- **Pep**: natte lichte zandbodem zonder profiel
- **Sep**: natte lemige zandbodem zonder profiel
- **Uep**: sterk gleyige zware kleibodem zonder profiel
- **Ufp**: zeer sterk gleyige zware kleibodem zonder profiel
- **Zbc**: droge zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont

Aangezien het plangebied midden in de bebouwde kom ligt, is het moeilijk om deze eenheden (gelegen buiten de stad) te extrapoleren naar het plangebied toe.

Net als op de bodemkaart, wordt het centrum van Gent niet gekarteerd op de bodemerosiekaart. Om die reden worden deze hier niet weergegeven. Op de bodemgebruikskaart wordt het hele centrum van Gent ingevuld als 'kernstadbebouwing'. Dit zijn gebieden die voornamelijk bezet zijn door structuren en het transportnetwerk. Hierbij is minstens 80% van het totale oppervlak ingenomen door gebouwen, wegen en artificiële verharde oppervlakten.⁷²

⁷¹ VAN RANST & SYS 2000

⁷² www.geopunt.be

Plan 16: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (1:1; digitaal; 04/04/2019)⁷³

⁷³ AGIV 2018

1.3.2 Historisch kader

1.3.2.1 Algemene historiek Gent

Het onderzoeksgebied ligt binnen de historische stadskern van Gent. Het plangebied situeert zich net buiten de 12de-eeuwse stadsomwalling in een zone die zeker vanaf de 14de eeuw middeleeuwse bewoning gekend heeft. Ook uit de metaaltijden zijn sporen van menselijke aanwezigheid in de Gentse regio gevonden. Zo zijn er bijvoorbeeld de grafmonumenten uit de vroege en midden bronstijd die gevonden werden aan de Hogeweg in Sint-Amandsberg.⁷⁴ De cirkels doen vermoeden dat reeds in die tijd de maatschappij hiërarchisch was georganiseerd. Voor de ijzertijd zijn uit het centrum van de stad slechts sporadische sporen gekend. Opgravingen uit de ruimere regio, zoals bijvoorbeeld in Sint-Denijs-Westrem, geven een beeld van goed georganiseerde nederzettingen. De naam Ganda, waarvan Gent is afgeleid, wordt gezien als een Keltisch toponiem voor een nederzetting aan de samenloop van twee rivieren.⁷⁵

Ganda, waar de Schelde en Leie samenvloeien, was ook de plaats waar tot voor kort de meeste archeologische gegevens gekend waren voor het Romeinse Gent. Verschillende importproducten die ter plaatse gevonden werden duiden op het belang van de plaats in de Romeinse periode. Het wordt echter steeds duidelijker dat de nederzetting aan Ganda in die tijd, rond de 2de en 3de eeuw, omgeven was door verschillende inheems-Romeinse nederzettingen. Dergelijke nederzettingen vinden we onder andere aan The Loop, rond de Flanders Expohallen in Sint-Denijs-Westrem. Ook voor de Romeinse periode vinden we in het stadscentrum zelf minder sporen terug.⁷⁶

Wat de overgangperiode tussen de Romeinse periode en het middeleeuws Gent betreft zijn er slechts sporadische sporen gekend. Ze wijzen vooral op de aanwezigheid van kleine Merovingische nederzettingkernen in de regio. De oudste geschreven bronnen voor Gent stammen uit de 7de eeuw. Deze periode werd gekenmerkt door een proces van kerstening in onze gewesten.

Gent groeide vermoedelijk uit drie bevolkingskernen: de huidige Sint-Machariuswijk (op een steenworp afstand van de Pilorijnstraat) nabij de samenvloeiing van Leie en Schelde, het gebied rond de Sint-Baafskathedraal op de linkeroever van de Schelde en de zone op beide oevers van de Leie ten zuiden van het Gravensteen.⁷⁷ Eerstgenoemde werd vaak aangeduid met (portus) Ganda en is wellicht de oudste bewoningskern. Men vermoedt zelfs een Romeinse oorsprong. Een ander belangrijk ontwikkelingscentrum is de heuvelrug tussen Leie en Schelde, de Blandijnberg. Deze behoorde tot het domein van de Sint-Pietersabdij en was één groot stuk open akkerland. De toponiemen kouter of veld verwijzen nog naar dit historisch akkerland.

Op het einde van de 9de of begin 10de eeuw, na het wegtrekken van de Noormannen, werd een grafelijk castrum opgericht op de plaats waar zich thans het Gravensteen bevindt. Het eerste gedeelte bevatte enkel castrale gebouwen, het tweede gedeelte bevatte een oude bevolkingsnederzetting, een typische burgus. Naast deze bloeiende nederzetting, ontplooide ook de oudere portus op de Zandberg zich voor een tweede maal. Beide bevolkingskernen groeiden in de loop van de 10de eeuw naar elkaar toe. In de nabijheid vormden zich dorpen die al snel uitbreidden in verschillende richtingen.⁷⁸ Meer en meer oppervlakte tussen Leie en Schelde en ook de linkeroever van de Leie werd ingenomen voor bewoning. In deze periode namen versterkingen de rol van domaniaal centrum over van abdijen en kloosters. De derde bewoningskern kwam tot stand ten zuiden van de opgerichte versterking en zou geleidelijk aan vergroeiën met portus Gandavum tot één middeleeuwse stad. Vanaf het midden van de 10de eeuw waren alle gronden van de portus tussen Leie en Schelde in het bezit van de Sint-

⁷⁴ DYSELINCK 2013

⁷⁵ DE CLERCQ & LALEMAN 2010, pp.22–24

⁷⁶ DE CLERCQ & LALEMAN 2010

⁷⁷ DE CLERCQ & LALEMAN 2010

⁷⁸ IOE 2019, ID: 121063

Pietersabdij. Bewoners betaalden cijns op hun gronden en konden in ruil beroep doen op bepaalde privileges.⁷⁹ Door een bloeiende lakennijverheid en de handel in wol groeide de bevolking vanaf de 2de helft van de 10de eeuw fors aan. Nieuwe stadskernen ontstonden: Sint-Jacobs in 1093, Sint-Michiels in 1105 en Sint-Niklaas in 1120.⁸⁰ Het areaal binnen de eerste portusomwalling bleek te klein te zijn voor deze snelle groei en reeds in de 11de eeuw werd gestart met de uitbreiding van de stad. Op plaatsen waar de toenmalige stad niet door natuurlijke waterlopen werd omgeven, legde men nieuwe grachten aan.⁸¹ In deze optiek werden de Houtlei en de Ketelvest gegraven en vormde deze zo de westelijke verdedigingsgracht van de middeleeuwse stad. Hoe deze omwalling er initieel moet hebben uitgezien, is niet volkomen duidelijk. Er wordt aangenomen dat de omwalling bestond uit een gracht, de Ketelvest zelf, met langs stadszijde een aarden berm voorzien van een palissade, al is dat zeker niet bewezen.⁸² De stad werd juridisch autonoom.

In de loop van de 11de tot en met de 13de eeuw groeide Gent uit tot een ware middeleeuwse grootstad. Het centrale deel van de stad was sterk bebouwd. Sinds de 12de eeuw verrezen de eerste stenen patriciërswohnungen en stapelhuizen opgebouwd uit Doornikse kalksteen. Tijdens de 13de eeuw barstte de stad uit zijn voegen. De omliggende gronden werden, meestal door aankoop, bemachtigd. Bij de aanvang van de 14de eeuw werd een nieuwe nog ruimere stadsomwalling verwezenlijkt. In de perifere wijken kwam vooral houtbouw te staan. Grote gebieden bleven echter nog ruraal. Bij het oprichten van de nieuwe stadsomwalling werd opnieuw gretig gebruik gemaakt van de aanwezige waterlopen en moeraslanden. Deze hadden niet alleen een defensieve functie, maar ook voor het drijven van handel en het uitvoeren van verscheidene ambachtelijke activiteiten waren deze waterrijke zones van groot belang.

De groei en het succes van Gent werd echter gedeeltelijk ontredderd door tal van conflicten en sociale beroeringen vanaf de 14de eeuw. Concurrentie met o.a. Brabant en Engeland zorgde ervoor dat Gent zijn unieke handelspositie op vlak van lakennijverheid verloor. Gent speelde bijvoorbeeld ook een grote rol bij de onafhankelijkheidsstrijd van Vlaanderen tegenover Frankrijk. Uiteindelijk werd de economische, sociale en politieke structuur van de stad grondig gewijzigd. Dit werd vastgelegd in de Karolijnse Concessie in 1540. Het betekende het einde van de privileges van de ambachten. Gent kreeg ook een prominente rol tijdens de godsdienstoorlogen in de tweede helft van de 16de eeuw. Onder calvinistisch bewind (1577-1584) kreeg de stad een nieuwe gebastioneerde omwalling.⁸³

Tijdens de 17de eeuw kon Gent stilaan terug tot bloei komen. Het bevolkingsaantal steeg opnieuw. Deze eeuw werd gekenmerkt door een intensieve bouwbedrijvigheid. Onder andere het versteningsproces van woonhuizen, al versneld door toelagen in de 16de eeuw, werd intensief doorgevoerd. De oorlogen tegen Lodewijk XIV veroorzaakten een korte periode van achteruitgang aan het begin van de 18de eeuw. Onder Oostenrijks bewind (1714-1792) kon de stad echter opnieuw bloeien. Handel en nijverheid werd gestimuleerd, de eerste fabrieken werden opgericht en een nieuwe handelaarsklasse ontwikkelde zich. Deze klasse was verantwoordelijk voor het oprichten van enkele statige herenhuizen in het stadscentrum. Op het einde van de 18de eeuw werd gestart met de ontmanteling van de stadsmuren.⁸⁴

Na de Franse revolutie kwamen Gent en gans de Zuidelijke Nederlanden voor de periode tussen 1794 en 1814 onder Frans gezag te staan. De maatschappij en instellingen werden grondig gewijzigd. Gent werd de hoofdstad van het Scheldepartement. Vele kerken en kloosters werden als nationaal goed verkocht of gesloopt. Als gevolg hiervan verloor het Sint-Pietersdorp zijn onafhankelijke status.

⁷⁹ DE CLERCQ & LALEMAN 2010

⁸⁰ DE CLERCQ & LALEMAN 2010

⁸¹ LALEMAN e.a. 1985

⁸² LALEMAN e.a. 1985

⁸³ IOE 2019

⁸⁴ IOE 2019

Voortaan kwam het onder het gezag van de stad te staan. Napoleon I zette de ontmanteling van de stadsomwalling voort.

Het begin van de 18de eeuw betekende een achteruitgang door de nasleep van de oorlogen tegen Lodewijk XIV (1638-1715), gevolgd door een tijdperk van betrekkelijke bloei onder het Oostenrijks bewind (1714-1792). Onder het centraliserende beleid van aartshertogin Maria Theresia (1717-1780) werden handel en nijverheid gestimuleerd. Fabrieken werden opgericht en een nieuwe handelaarsklasse ontwikkelde zich. Op het einde van de 18de eeuw werden door verschillende verordeningen van keizer Jozef II (1741-1790) een aantal kerkelijke instellingen zoals de begijnhoven afgeschaft, en kende de ontmanteling van de vestingen zijn aanvang zodat de stad opnieuw kon uitbreiden. In 1789 brak de Franse Revolutie uit en kwamen de Zuidelijke Nederlanden onder Frans gezag te staan. Vele kerken en kloosters werden als nationaal goed verkocht of gesloopt.

De stad kende een economische bloei vooral dankzij de katoennijverheid en de bevolking nam toe. Onder koning Willem I (1814-1830) werd de rijksuniversiteit gesticht. Ook de economie kon verder bloeien onder Hollands bewind. Tijdens de 19de eeuw werd de katoen- en vlasnijverheid in Gent verder uitgebouwd. De stad werd één van de leidende textielcentra in Europa. Op 60 jaar tijd werd het bevolkingsaantal verdubbeld. In deze periode werden verschillende arbeiderswijken (beluiken) en fabrieken opgericht. Bebouwing reikte tot aan de randgemeenten. In de stad zelf werden talrijke historische waterwegen en wallen gedempt. Het stratenplan werd vooral onder burgemeester Emile Braun (1895-1920) sterk gewijzigd.⁸⁵ In de omgeving van het plangebied werd het stadszicht vooral bepaald door de aanwezigheid van de rijksuniversiteit. Verschillende nieuwe gebouwen werden opgericht en verschillende burgerwoningen kwamen in het bezit van de universiteit.⁸⁶

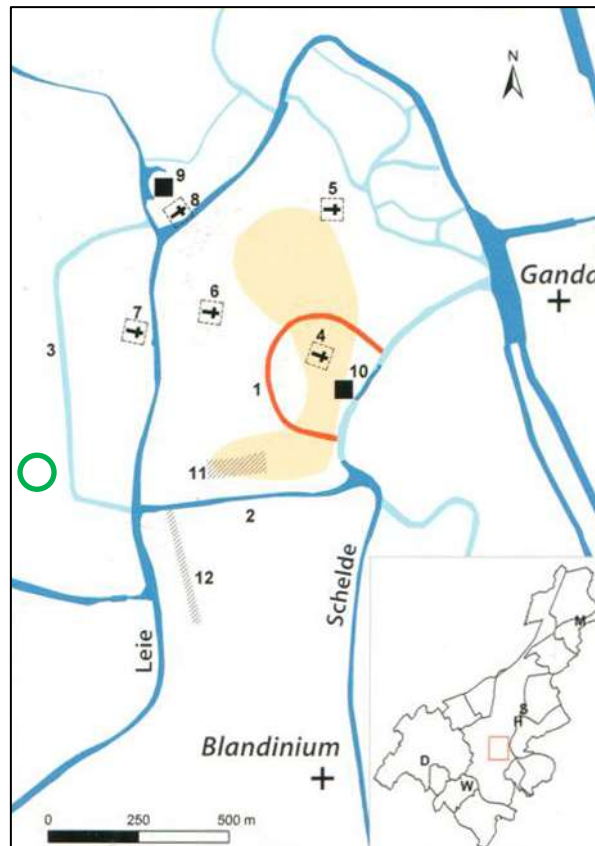
1.3.2.2 Stedelijke ontwikkeling rondom het plangebied tijdens de 10de-14de eeuw

Stadsverdediging

Het snel toenemende urbanisme in Gent vanaf de late 10de-begin 11de eeuw, gestimuleerd door de bloeiende lakenhandel en een snel stijgend bevolkingsaantal, had verstrekkende gevolgen voor gebieden net buiten de zich snel ontwikkelende middeleeuwse stadskern. Deze werd in eerste instantie niet volledig omweld, maar werd omvat door de Leie en Schelde, uitgebreid door een netwerk aan grachten en kanalen. Op strategische en kwetsbare plaatsen, zoals aan de samenloop van grachten of op kruispunten van wegen, werd dit natuurlijk verdedigingsnetwerk versterkt door plaatselijke omwallingen, poorten en torens. Een belangrijk onderdeel van de 'watergordel' rond de stad was de Oude Houtlei, die tegenwoordig nog in het stadsbeeld zichtbaar is als straat, maar in de 11de eeuw noordelijker doorliep tot Ramen en de Burgstraat, en verbonden was met de Leie aan het Veerleplein. De onderzoekslocatie *Gent, Stoppelstraat* is gelegen ten westen van de historische stadskern van Gent. Ca. 50 m ten westen van de Oude Houtlei, een straatnaam die teruggaat op de middeleeuwse stadsgracht de Houtlei, die gegraven werd in de tweede helft van de 12de eeuw. Deze waterloop vormde de westelijke verdedigingsgracht van de middeleeuwse stad. De nieuw gestichte Sint-Michielsparochie werd hierdoor geïncorporeerd bij de stad. Langs de gracht verschenen verschillende nieuwe kloostergebouwen (zie verder). De stadsuitbreiding zou een areaal van meer dan 80 ha beslaan.

⁸⁵ IOE 2019

⁸⁶ IOE 2019, ID: 121063

Figuur 17: De 9de-10de-eeuwse portusomwalling in rood. Plangebied bij benadering aangeduid in groen, (2) Ketelvest, (3) Houtlei.⁸⁷

De exacte aanlegdatum van deze omwalling is tot op heden niet met zekerheid vastgesteld. Er zijn weinig tot geen dateerbare gegevens uit archeologisch onderzoek, waardoor we voornamelijk op historische studies zijn aangewezen. Er werd tot voor kort algemeen aangenomen dat de grachtengordel rond de stad omstreeks 1100 zou ontstaan zijn.⁸⁸ Dit bleek uit enkele archivalische bronnen. Monniken uit de Sint-Pieters en Sint-Baafsabdij schakelden omstreeks 1100 systematisch over op de term 'oppidum', daar waar er tot en met de tweede helft van de 11de eeuw gebruik werd gemaakt van de term 'portus' om naar de stad te verwijzen. Met 'oppidum' wordt gerefereerd naar een omwalde stad en een stad die juridisch autonoom was.⁸⁹

Tijdens archeologisch onderzoek aan de Ketelvest, een gegraven waterweg die onderdeel uitmaakte van dezelfde verdedigingsgordel, werden in 2007 restanten van een aarden wal aangetroffen. Bovenop een cultuurlaag werd de basis van de wal aangetroffen. In de laag onder de wal werd aardewerk aangetroffen dat niet ouder kon worden gedateerd dan het midden of tweede helft van de 12de eeuw. Dit feit staat in contrast met de historische datering, maar zou kunnen wijzen op een latere aanlegfase van de stadsomwalling aan de Ketelvest. Ook kon worden vastgesteld dat de wal volledig werd genivelleerd tot op het niveau van het laatmiddeleeuwse loopvlak (14de-15de eeuw), toen deze zijn verdedigingsfunctie verloren had.⁹⁰ Alleszins is het een feit dat de oudste stadsomwalling(en) van vóór het einde van de 12de eeuw is te dateren.⁹¹

⁸⁷ Plan Gent, Dienst Standsarcheologie. Declercq & Laleman, 2010, p. 45.

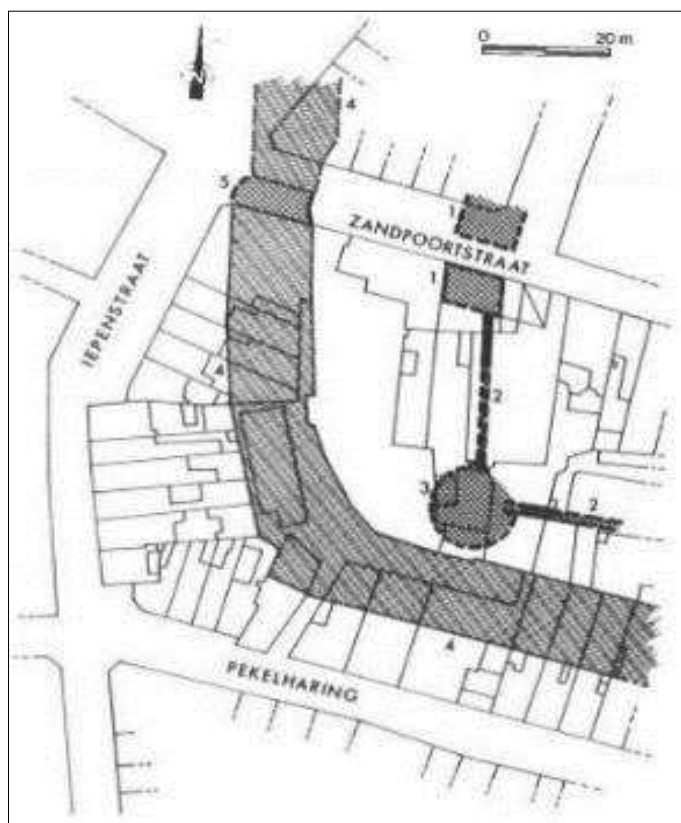
⁸⁸ Laleman et al, 1985, p.27.

⁸⁹ Declercq & Laleman, 2010, p.49.

⁹⁰ De Gryse & Vandeveld, 2008, p.49.

⁹¹ Laleman et al, 1985, p.28.

Hoe deze omwalling er initieel moet hebben uitgezien, is niet volkomen duidelijk. Er wordt aangenomen dat de omwalling bestond uit een gracht, de Houtlei zelf, met langs stadszijde een aarden berm voorzien van een palissade, al is dat zeker niet bewezen.⁹² Op een later tijdstip werd op het tracé een stadsmuur in Doornikse steen opgetrokken. Tussen de gracht en de wal/muur zou een open of 'dode' strook hebben gelegen. Het feit dat de versterking op enige afstand van de gracht werd opgetrokken, kan verklaard worden door het feit dat er zich nog een hindernis bevond tussen oever en versterking, of dat ze werd behouden omwille van de stabiliteit en de stevigheid van de constructie.⁹³ De Houtlei werd in het jaar 1899 gedempt, maar het tracé ervan is nog terug te vinden in de huidige percelering.⁹⁴

Figuur 18: Lokalisatie van de vestingwerken aan de Zandpoortstraat: (1) Zandpoort, (2) vestingmuur, (3) waltoren, (4) vestinggracht/Houtlei, (5) brug (het plangebied bevindt zich op slechts 70 m ten oosten van de brug aan de Zandpoortstraat en de Iepenstraat)⁹⁵

Een aantal aanwijzingen, namelijk aan de Posteernestraat, de Schokkebroersvest en de Kouter duiden alleszins op het bestaan van op z'n minst een aarden wal. Het is daarentegen niet zeker of dit beeld kan geëxtrapoleerd worden voor de gehele verdedigingsgordel of dat dit enkel ter hoogte van de aangelegde grachten een feit was. Ook de verhouding van een aarden wal tot de stenen constructies is onduidelijk.⁹⁶

De vestingmuur was aan de westzijde van de stad voorzien van vier versterkte stadspoorten: de Kuippoort, de Zandpoort, de Posteernepoort (gelegen aan de gelijknamige straten) en de

⁹² Laleman et al, 1985, p.28.

⁹³ Laleman et al, 1985, p.27.

⁹⁴ Laleman et al, 1985, p.16.

⁹⁵ Laleman & Raveschot, 1985, p. 26.

⁹⁶ Laleman et al, 1985, p.28.

Torenpoort/Torrepoort aan de Poel. De huidige onderzoekslocatie is gesitueerd in de nabijheid van de Zandpoort. Ca. 145 m naar het noorden bevond zich de Posteernepoort.

Van de oorspronkelijke stenen stadsmuur zijn hier en daar nog resten terug te vinden, veelal verscholen of ingewerkt in de huidige bebouwing. Op de Centrale Archeologische Inventaris⁹⁷ zijn in de omgeving van het plangebied diverse meldingen opgenomen die verwijzen naar restanten van deze 12de-eeuwse versterking (zie verder).

De omwalling verloor zijn militaire functie in de loop van de 14de eeuw. Door de snelle economische bloei, vooral onder impuls van de lakennijverheid, werd de bouwgrond binnen de omwalling schaarser. Hierdoor ontstonden er nieuwe nederzettingskernen buiten de toenmalige stadspoorten.⁹⁸ Om deze kernen te kunnen beschermen, was de aanleg van een ruimere vestinggordel noodzakelijk. De oude versterking behield enkel nog haar symbolische functie. Zo bleef ze nog steeds belangrijk in de architectonische geschiedenis van de stad. Van de torens is echter niets meer bewaard gebleven in het stadsbeeld, deze werden afgebroken na de Carolijnse Concessie van 1540.⁹⁹

Het Ser Raes-gerechte

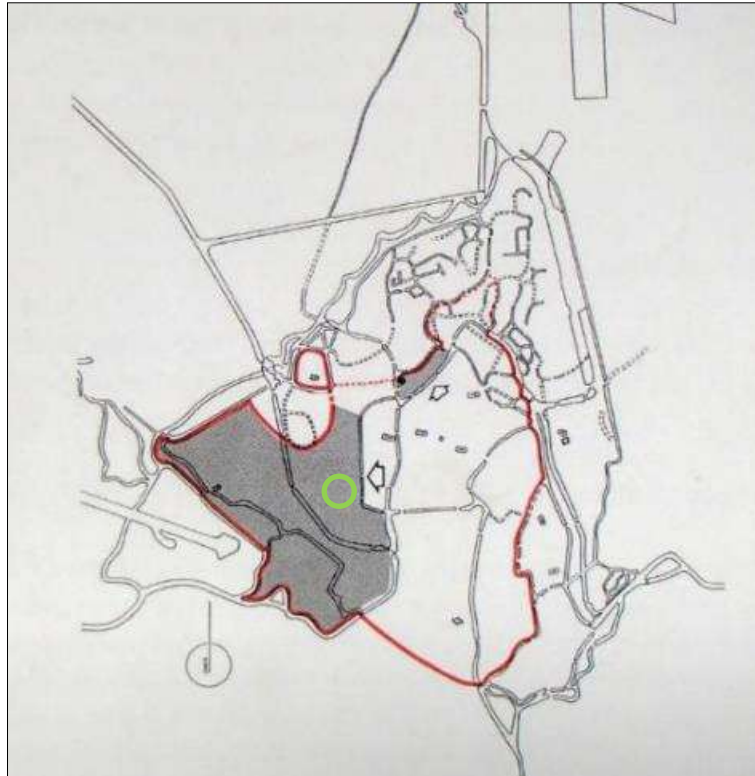
Het plangebied *Gent, Stoppelstraat* ligt net buiten de hierboven besproken stadsuitbreiding, namelijk tussen deze 12de-eeuwse verdedigingsgordel en de laatmiddeleeuwse stadsomwalling. Het was een zone die deel uitmaakte van het *Ser Raes-gerecht*, een heerlijkheid die door het Marialand, de stadsvest en een Leie-arm in het zuiden begrensd werd en verwijst naar Raas van Gavere, heer van Dendermonde. Hij hield het gebied in leen van de graven van Vlaanderen, waarop het in 1274 door Raas van Gavere verkocht werd aan de stad (Figuur 19). De definitieve toestemming voor deze overdracht werd echter pas in 1300 verleend door Robrecht van Béthune namens zijn vader, graaf Gwijde van Dampierre. Een klein gedeelte, *Terra Montium* geheten (de zandige opduiking in de omgeving van de huidige Iepenstraat, net ten oosten van het plangebied) werd mogelijk reeds in 1241 afgestaan.¹⁰⁰

⁹⁷ <http://cai.onroerendergoed.be/>

⁹⁸ Capiteyn et al, 2007, p 22.

⁹⁹ Archeoweb Gent.

¹⁰⁰ Coene & De Raedt, 2011, p. 23.

Figuur 19: Schets met de stadsuitbreiding in 1274 (plangebied bij benadering aangeduid in groen).¹⁰¹

Hoe de terreinen in deze zone van de stad zich verder hebben ontwikkeld, is voor de eerste eeuwen na de 'inlijving' moeilijk in te schatten. Uit bronnen is wel gebleken dat de wijk buiten de Zandpoort reeds in de 14de eeuw voornamelijk door een grote groep arme wevers bewoond zou geweest zijn. De wevers waren ingedeeld volgens parochiewijken en in de Sint-Michielswijk waren ze naar het schijnt bijzonder talrijk. Uit verschillende 15de-16de-eeuwse documenten blijkt wel dat deze wevers een vestiging en godshuis hadden op de plaats van een voormalig klooster aan de Zandpoortstraat.¹⁰²

Over de Stoppelstraat en haar omgeving is verder weinig bekend. In 1360 werden er in de wijk buiten de Zandpoort niet minder dan driehonderd huizen door brand verwoest.¹⁰³ Of deze brand zijn naam heeft gegeven aan de huidige Brandstraat, ca. 170 m ten noorden van het plangebied, is niet zeker, maar aan te nemen. Een andere hypothese is dat deze straat gelegen was aan/op een 'brandland', een gebied dat door het afbranden van onkruid en struikgewas bewoonbaar werd gemaakt. In 1352 spreekt met er van als *in den Brandt* en in 1388 als de straat *ten Brande*.¹⁰⁴ De Stoppelstraat zelf wordt als volgt beschreven in de inventaris bouwkundig erfgoed: *"Oude straat met licht gebogen tracé doch architectonisch van minder belang; afgezoomd met eenvoudige bepleisterde lijstgevels, de meeste vermoedelijk met oudere kern. Westzijde tot 1956 grotendeels beheerst door het barokke refugiehuis van de priorij van Waarschoot uit tweede helft 17de eeuw, vervangen door nieuwe bouw omgeven door beboomd grasperk en braakliggende grond."*¹⁰⁵

¹⁰¹ Coene & De Raedt, 2011, p. 22.

¹⁰² Laleman & Raveschot, 1985, p. 31.

¹⁰³ Laleman & Raveschot, 1984, p.18.

¹⁰⁴ Haerens, 1981, p.31.

¹⁰⁵ IOE 2019, ID 103185

Het Annonciadenklooster

Vanaf de 13de eeuw hadden zich aan de rand van *den Acker*, net buiten de bebouwde, westelijke kant van de stad Gent, een aantal religieuze instellingen gevestigd. De nieuwe stadsuitbreiding zorgde ervoor dat de voormalige vestingwerken en open stroken in onbruik raakten en ingevuld werden voor nieuwe bestemmingen. In vele gevallen werden de vrijgekomen ruimtes en structuren aan beide zijden van de Houtlei ingenomen door religieuze gemeenschappen.¹⁰⁶ Zoals reeds vermeld komen verschillende kloostergebouwen voor langs de Oude Houtlei zoals het klooster van de Alexianen (later het Sint-Amandusinstituut), het klooster van de zusters van Cisterciënzers van Oost-Eecloo (nu het Sint-Lucasinstituut) en het klooster van de Clarissen-Urbanisten (later franciscanenklooster of recollettenklooster). Het 17de-eeuwse klooster van de Clarissen-Urbanisten bevond zich op slechts 140 m ten noorden van het plangebied (langs de Oude Houtlei tussen de Maagdestraat en de Brandstraat). Ook in de ruimere omgeving komen verschillende kloosters voor: de Bijloke, Sint-Agneteklooster, Priorij van Waarschoot, Poortakker, Theresianen, Klooster van Galilea, Rijke Gasthuis, klooster van Deinze en de Marollen.

Rond 1430 vestigden zich in Gent drie gemeenschappen van Zusters van het Gemene Leven, m.n. het Sint-Barbelenhuis te Jerusalem, de Zusters van de Ghansdriesch (Sinte Agnete) en Galilea. Het waren kleine groepen vrouwen die, zonder gelofte of nonnenkledij, in gewilde armoede een eenvoudig, godvruchtig leven wensten te leiden. Een gemeenschap van het Gemene Leven behoorde tot de religieuze stroming 'De Moderne Devotie', gesticht door Geert Grote (1340-1384) in de tweede helft van de 14de eeuw te Deventer, die opriep tot een geestelijk reveil tegen de corruptie van de clerus en de verzuiping van de volkse zeden¹⁰⁷.

Op de gronden aan de Annonciadenstraat en Twaalfkamerenstraat, gelegen tussen de Stoppelstraat en de Saliestraat (huidige Krommenelleboog), bevond zich eveneens een klooster. Binnen de contouren van het plangebied bevond zich het voormalige Annonciadenklooster. De zusters van de Heilige Catharina vestigden zich hier in 1624 in een gebouw dat zij kochten van de Agneten en sloten aan bij de orde der Annonciaden. Het klooster was in opbouw van 1624 tot 1631 en werd afgeschaft in 1783-1784 (terugkeer in 1790-1793). Tijdens de Franse revolutie (1798) werden de gebouwen en kapel verkocht en grotendeels gesloopt. De gebouwen aan de straatzijde werden verbouwd in de loop van de eerste helft van de 19de eeuw.¹⁰⁸ Van het vroegere Annonciadenklooster is weinig zichtbaar in huidige gevels van de burgerhuizen.

Verder is slechts weinig informatie beschikbaar over het Annonciadenklooster. Wel kon via het stadsarchief van Gent een plattegrond verkregen worden van het voormalige klooster uit de Atlas Goetghebuer (Figuur 20). Het plan werd opgemaakt naar aanleiding van de verkoop van de religieuze gebouwen door het Franse regime in 1798. Op basis van de bijhorende legende kunnen een aantal percelen worden beschreven

- A. *Première partie, Batîmens.Terres* (Eerste deel: gebouwen en gronden)
- B. *Seconde partie, Terres vagues* (Tweede deel: Vage gronden)
- C. *Troisieme partie, Terres vagues* (Derde deel: Vage gronden)
- D. *Terrein appartenant au C.^{en} Van Aken* (Grond die behoort aan C.^{en} Van Aken)

Het huidige plangebied is te situeren op de noordelijke helft van perceel A, op de hoek van de Annonciadenstraat en de Stoppelstraat, dus ter hoogte van de eigenlijke kloostergebouwen die

¹⁰⁶ Laleman et al, 1985, p.29.

¹⁰⁷ STORME 2009: 22-26.

¹⁰⁸ IOE 2019, ID 20031

gelegen waren rondom een vierkante kloostertuin. De kapel van het klooster bevond zich ter hoogte van perceel B, in de bocht van de Annonciadenstraat, en valt bijgevolg buiten de contouren van het onderzoeksterrein. Reeds in de 18de eeuw is het kloosterpand omgebouwd en behoorde het perceel voor de kapel niet meer toe aan de kloostergemeenschap. De overige percelen zijn onbebouwd en worden ingenomen door grote tuinen.

Bij het plan werd door P.J. Goetghebuer een verklarende tekst gevoegd, deze luidt als volgt:

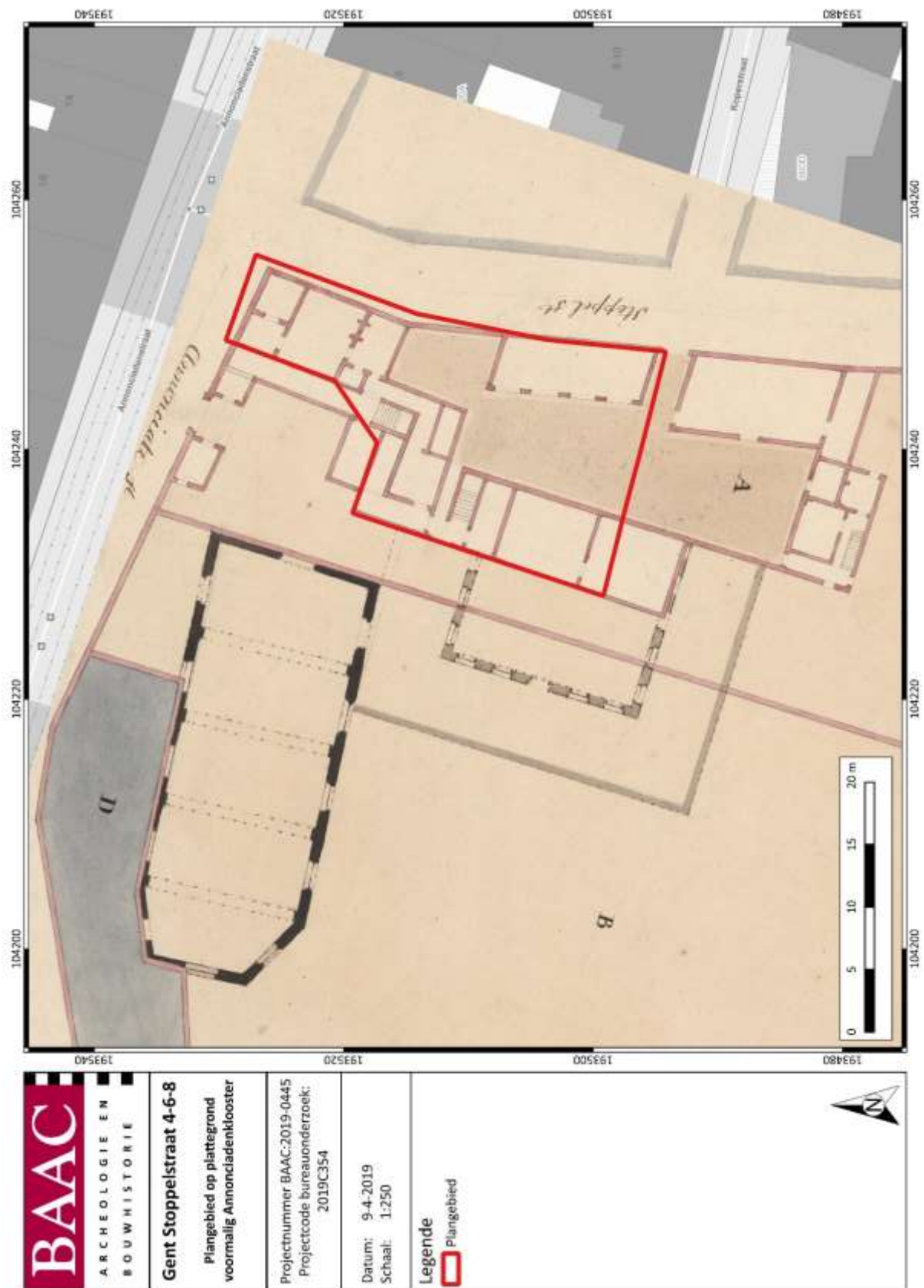
“Les bâtiments de ce couvent furent peu à peu le reste offrirent des grands jardins le tout sur un terrain isolé de toutes parts et au milieu de trois rues, à l'exception de la partie marquée D, qui a été vendue lors de la première adjudication de 1798, le reste de ce terrain a été judicieusement divisée et comprenne aujourd'hui (1858) 67 habitations la plupart avec jardins.”

“De gebouwen van dit klooster waren klein in tegenstelling tot de omringende grote tuinen die zich op geïsoleerde gronden bevonden in het midden van drie staten, met uitzondering van het deel dat aangeduid staat met de letter D, dat werd verkocht tijdens de eerste arbitrage in 1798. De rest van dit terrein werd zorgvuldig verdeeld en omvat vandaag (1858) 67 woningen, de meeste met tuinen.

Figuur 20: Plan van het voormalige Annonciadenklooster (Atlas Goetghebuer; eenvormig verklaard door Joseph Le Franc; pentekening, gekleurd met waterverf).¹⁰⁹

¹⁰⁹ Stadsarchief Gent, AG_L_068_001

Plan 17: Plangebied op plattegrond voormalig Annonciadenklooster (Atlas Goetghebuer)¹¹⁰

¹¹⁰ Stadsarchief Gent, AG_L_068_001

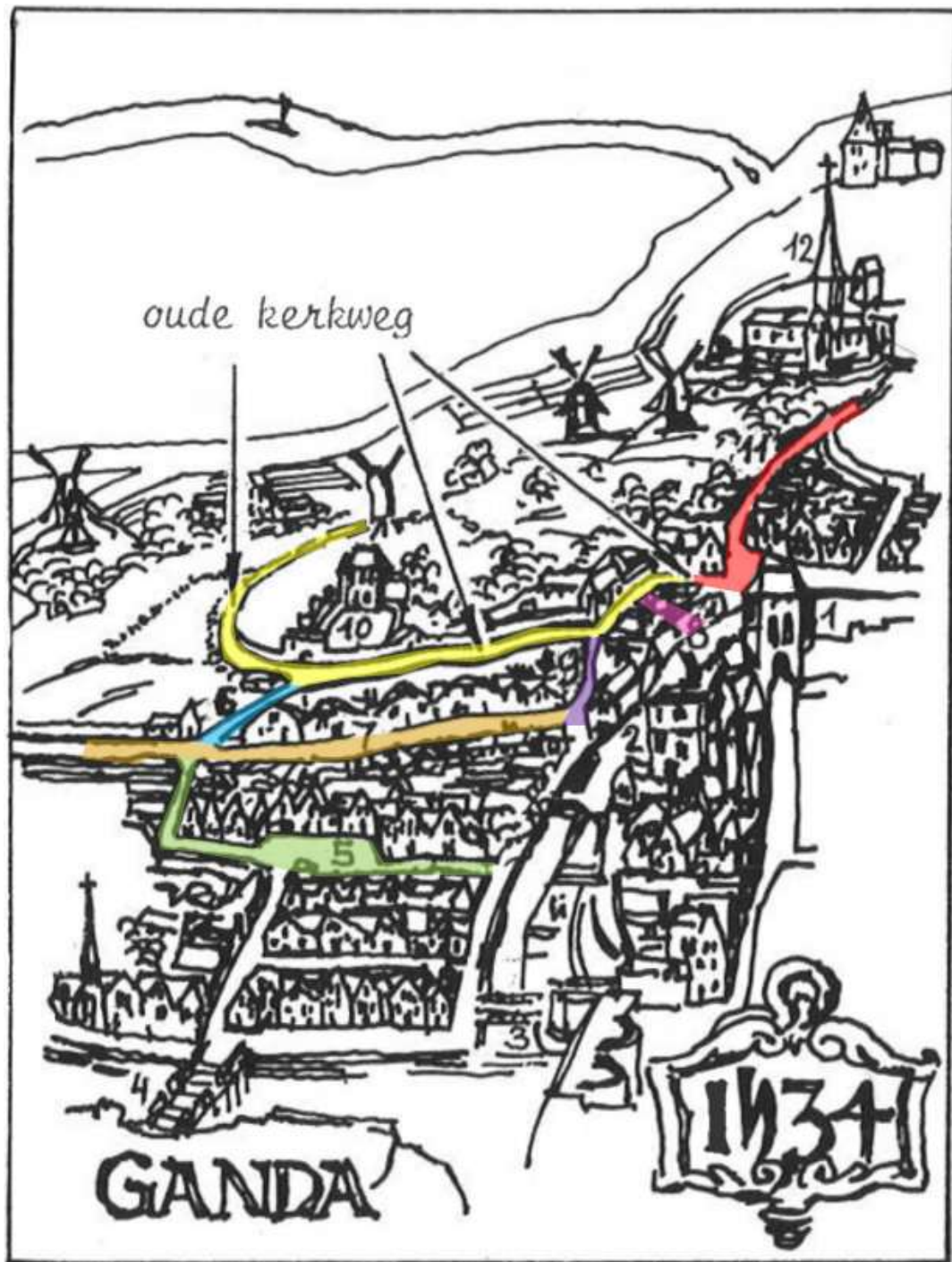
De Stoppelstraat en de Koperstraat

Het plangebied wordt in het oosten begrensd door de Stoppelstraat. De Koperstraat sluit loodrecht aan op deze straat. De benaming *Stoppelstraat* is reeds bekend in de eerste helft van de 14de eeuw. De huidige Stoppelstraat maakte lange tijd deel uit van de *Oude Kerkweg naar Ekkerghem*, ook wel de *Stoppelstraat bij de Bijloke* genoemd. In een akte van 12 augustus 1609 staat te lezen dat beslist werd de *Oude Kerkweg naar Ekkerghem* te “*stoppen ende updelven*”, wat wil zeggen dat deze straat afgeschaft en opgehoogd zou worden. Dit gaf aanleiding tot protest van de omwonenden, die in beroep gingen bij de Raad van Vlaanderen. Het protest leverde echter niets op: de *Oude Kerkweg naar Ekkerghem* verdween. Restanten van deze weg zijn nog zichtbaar in de huidige percelering. Zo is op het einde van de Stoppelstraat, daar waar deze haaks aansluit met de Waarschootstraat, een gebogen perceelgrens zichtbaar die nog de richting aangeeft van deze voormalige weg die afboog richting Ekkerghem. Het verdere verloop van dit historische tracé is door het graven van de Coupure vernield. Op het Panoramisch gezicht op Gent van 1534 (Figuur 21), alsook op het stadplan van Deventer (1559-1564), is dit tracé nog duidelijk te volgen. In 1745 wordt de Stoppelstraat aangeduid als *de straete leedende naar 't Hof van Waerschoot*.¹¹¹

De Koperstraat staat in 1598 gekend als het *straetken neffens Stoppelstraete*. Dit straatje heette in 1567-1568 en in 1599, de *Cleene Hoochpoort, die oostwaerts uutcompt up d'Yperstraete*. In de 18de eeuw was dit het *Coppens-stratjen* of de *Corte Hoochpoortstraete*. De benaming *Coppens* verbasterde tot *Copper* en uiteindelijk tot Koperstraat.¹¹²

¹¹¹ BIOT e.a. 1978

¹¹² BIOT e.a. 1978

Figuur 21: Detail uit het Panoramisch Gezicht op Gent (1534).¹¹³

(1) Zandpoort met Zandbrug, (2) Klooster der Bogaerden, (3) Kuipgaten, Houtlei, Oordeelbrug, (4) Leiebrug bij het Sint-Agneteklooster, (10) Priorij van Waarschoot, (12) Sint-Maartenskerk, Ekkerghem, Geel: Oude Kerkweg, Blauw: Waarschootstraat, Oranje: Iepenstraat, Groen: Wijngaardstraat, Paars: Karrenstraat, Roze: Koperstraat, Rood: Annonciadenstraat, Twaalfkamenen.

¹¹³ BIOT e.a. 1978 (Plot door BAAC Vlaanderen).

1.3.3 Cartografische bronnen

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken.

Panoramisch gezicht op Gent (1534)

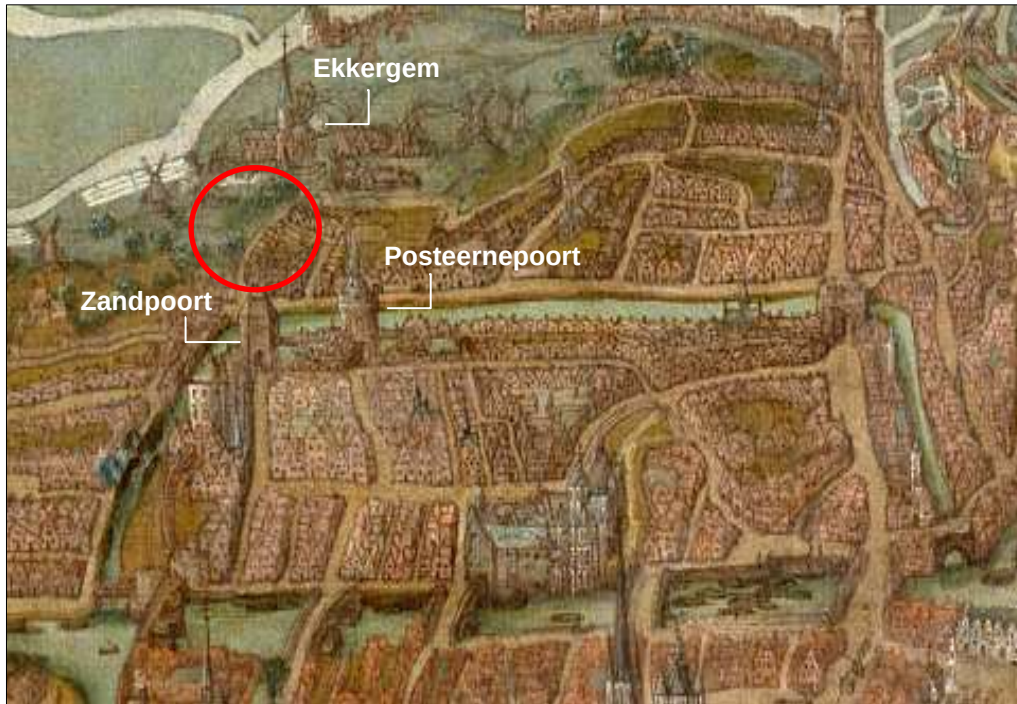
De oudste cartografische bron waarop de omgeving van het plangebied gelokaliseerd kan worden, is het Panoramisch gezicht op Gent 1534.

Hierop is te zien dat het plangebied bij benadering gesitueerd kan worden net buiten de historische stadskern van Gent (Figuur 22). Het onderzoeksterrein bevindt zich ten westen van de Houtlei, de middeleeuwse stadsgracht. Ook de stenen vestingmuur wordt weergegeven. Globaal gezien kan het onderzoeksterrein gesitueerd worden tussen de Zandpoort en de Sint-Maartenskerk (Ekkerghem). De weergave is heel figuratief en laat niet toe sluitende uitspraken te doen over mogelijke bebouwing op of rond de site. Deze kaartsituatie is te vergelijken met de tekening in Figuur 21.

Figuur 22: Plangebied bij benadering aangeduid op het Panoramisch Gezicht op Gent (1534) (noorden is rechts).¹¹⁴

¹¹⁴ STAM GENT

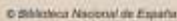
Figuur 23: Detail van het panoramisch gezicht op Gent (1534). Plangebied bij benadering aangeduid in rood langs de Houtlei (noorden is rechts).¹¹⁵

Jacob van Deventer (1559)

De volgende bruikbare kaart dateert eveneens uit de 16de eeuw. In 1559 vervaardigde de Nederlandse cartograaf Jacob van Deventer in opdracht van de Spaanse koning Filips II de plattegronden van meer dan 220 steden van de oude Nederlanden (Figuur 24).¹¹⁶ De huidige straten rondom het plangebied zijn op deze figuratieve kaart reeds te onderscheiden. Het onderzoeksterrein bevindt zich binnen het bouwblok dat gevormd wordt door de Annonciadenstraat-Twaalfkameren, de Saliestraat (Krommenelleboog) en de Stoppelstraat. Het bouwblok is ten westen van de Houtlei en de Zandpoort met Zandbrug gelegen. Het binnenterrein van het bouwblok is nog onbebouwd, langsheen de straten worden verschillende burgerhuizen weergegeven (Figuur 25). In deze periode bevindt het plangebied zich duidelijk op de rand van de stad, op de grens tussen de dichtbebouwde stadskern en het open en rurale landschap rondom de stad.

¹¹⁵ STAM GENT

¹¹⁶ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2017

117

Figuur 25: Detail stadsplan van Gent door Jacob van Deventer (1559). Het plangebied wordt bij benadering aangeduid (rode cirkel) (noorden is bovenaan).¹¹⁸

Civitates Orbis Terrarum (1572)

De *Civitates orbis terrarum* is een stedenatlas gemaakt door Frans Hogenberg en zijn zoon Georg Braun. Het boek vol stadsbeschrijvingen, plattegronden en stadsaanzichten verscheen in 1572. Ook het plangebied is bij benadering te lokaliseren op dit stadsplan van Gent. De weergave van de verschillende onderdelen is heel figuratief. Het plangebied is bebouwd met kleine rijhuizen. De indeling van het bouwblok is iets duidelijker afgebeeld dan op de kaart van Deventer (Figuur 26).

¹¹⁸ Bibliotheca Digital Hispanica 2006

Figuur 26: Detail Civitates Orbis Terrarum van Hogenberg & Braun (1572) met indicatie van de vermoedelijke locatie van het plangebied (noorden is links).¹¹⁹

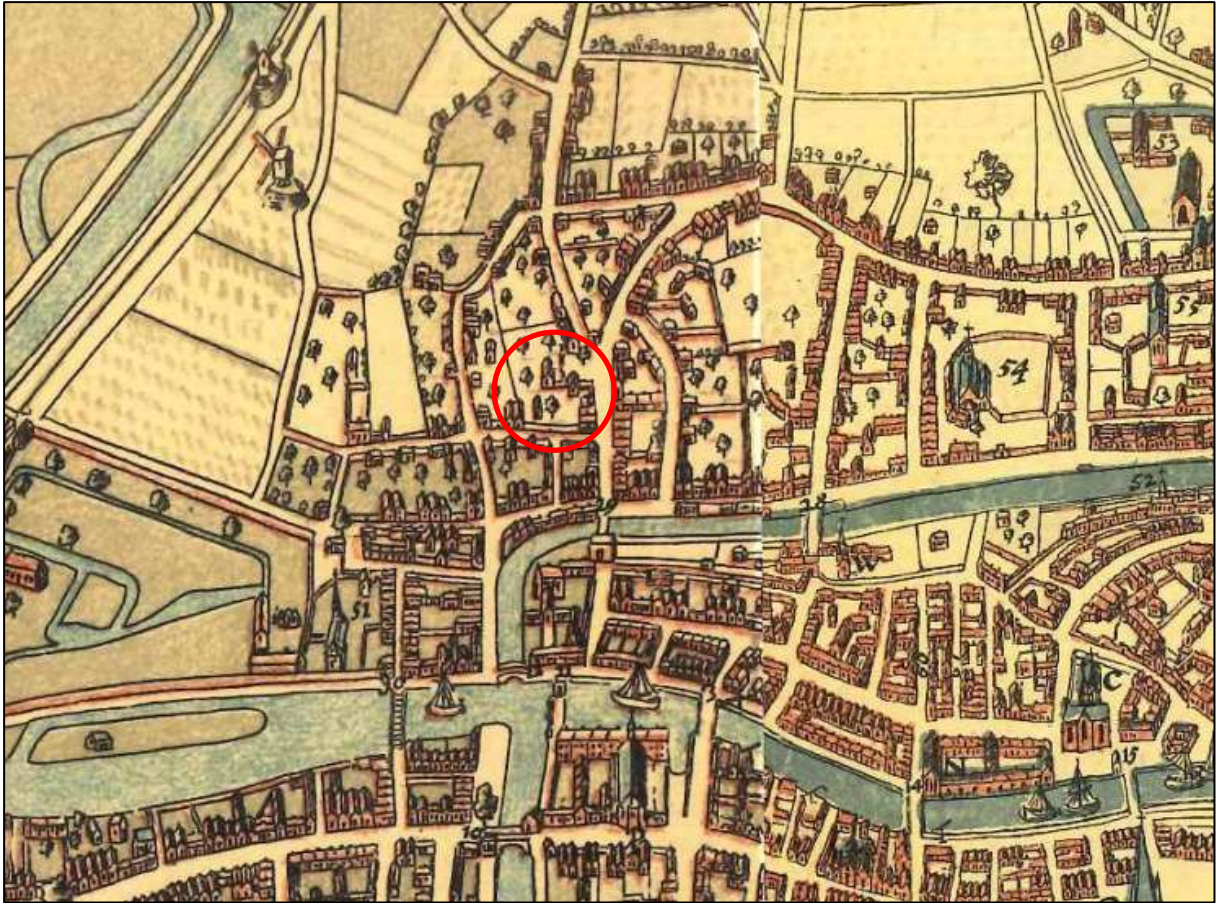
Horenbault (1619)

De kaart die Jacob Horenbault, beëdigde landmeter van Gent, in 1619 vervaardigde, is één van de belangrijkste stadsgezichten die Gent in de iconografische en cartografische verzamelingen bewaart. De kaart is een unieke bron van Gent waarbij de Rietgracht fungeerde als grens. De kaart werd dus gemaakt om het territorium met de stedelijke jurisdictie zeer precies te omschrijven. Samen met de kaart werd een register opgemaakt met voor elk perceel aan de Rietgracht een accurate oplijsting van de eigenaars en aangrenzende bewoners of gebruikers. Ongetwijfeld waren juridische betwistingen de concrete aanleiding voor het opmaken van de kaart.¹²⁰

Op de kaart van Horenbault is de invulling van het plangebied duidelijker weergegeven. Het onderzoeksterrein lijkt voornamelijk bebouwd te zijn langs de straatkant van de Annonciadenstraat. De achterliggende gronden zijn ingericht als tuin met bomen. Er wordt ook reeds een soort van percelering weergegeven, waarbij het plangebied onderverdeeld wordt in drie percelen (Figuur 27).

¹¹⁹ Universitätsbibliothek Heidelberg

¹²⁰ CHARLES e.a. 2008

Figuur 27: Detail Horebaultkaart (1619) met indicatie van de vermoedelijke locatie van het plangebied (noorden is rechts).¹²¹

Sanderus en Hondius (1641)

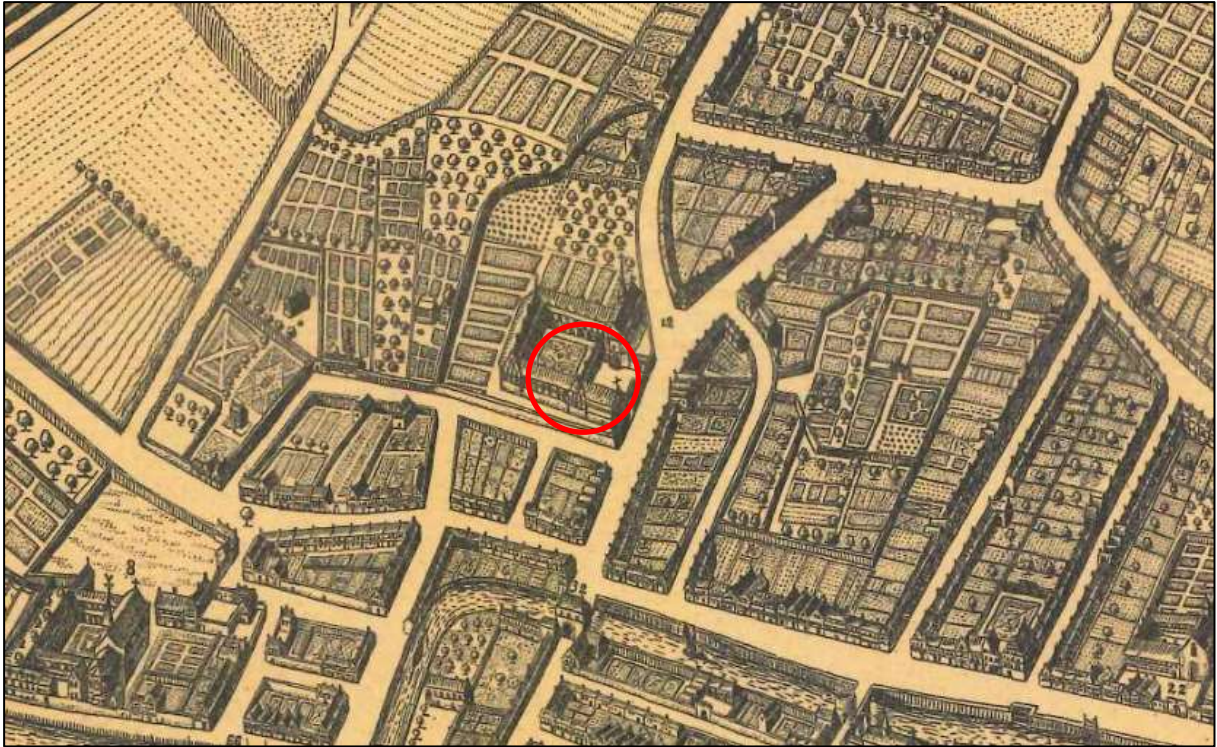
In 1632 werd Henricus Hondius opgezocht door Anthoni Sanderus die toen de uitgave van zijn *Flandria Illustrata* begon voor te bereiden. In juli 1634 leidden de besprekingen tot de ondertekening van het contract voor de uitgave van wat Sanderus toen betitelde als *de generale descriptie van geheel Vlaenderen in het latine*. Toen het werk half klaar was verkocht Hondius begin 1641 stiekem zijn uitgeversrechten en alle materiaal aan de Amsterdamse drukkers Joannes en Cornelius Blaeu.¹²²

De stadsplattegrond van Sanderus en Hondius uit het jaar 1641 geeft een zeer gedetailleerd beeld van de bebouwing aan de onderzoekslocatie en omgeving. Het opmerkelijkste verschil met voorgaande kaarten is de weergave van het Annonciadenklooster dat tussen 1624 en 1631 in opbouw was.

Het plangebied bevindt zich op de hoek van de Annonciadenstraat en de Stoppelstraat, dus ter hoogte van de eigenlijke kloostergebouwen die gelegen waren rondom een vierkante kloostertuin. De kapel van het klooster bevond in de bocht van de Annonciadenstraat. Verder bestaat het kloosterdomein uit (moes)tuinen en een boomgaard. De gehele site is omringd door een kloostermuur (Figuur 28).

¹²¹ Universitätsbibliothek Heidelberg

¹²² COENE & DE RAEDT 2011

Figuur 28: Detail uit de stadsplattegrond van Sanderus en Hondius uit 1641 (onderzoekslocatie in rood) en detail Annonciadenklooster. Noorden is rechts.¹²³

¹²³ COENE & DE RAEDT 2011

Ferraris (1771-1778)

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.¹²⁴

De Ferrariskaart is de eerste kaart die correct gegeorefereerd kon worden. Het plangebied kan bijgevolg vrij accuraat gesitueerd worden. De situatie op de Ferrariskaart is gelijkaardig aan deze op de kaart van Hondius en Sanderus. Op deze kaart is duidelijk te zien dat de kapel buiten de contouren van het plangebied gelegen is. Ook de vierkante kloostertuin valt net buiten het onderzoeksterrein. Verder wordt het kloosterdomein nog steeds ingenomen door moestuinen. Ten zuiden van het plangebied loopt het kanaal de Coupure, aangelegd in 1751 (Plan 18).

Primitief kadasterplan (1834)

Het is wachten tot de 19de eeuw vooraleer beroep kan worden gedaan op gedetailleerde (kadaster)kaarten. Na de onafhankelijkheid van België in 1830 wordt het hele land systematisch in kaart gebracht, dit tot op perceelsniveau. In 1834 verschijnt het primitief kadasterplan waarop te zien is dat het Annonciadenklooster plaats heeft moeten ruimen voor burgerwoningen. De kloosterkerk en de kloostergebouwen zelf zijn volledig verdwenen. Het klooster werd tussen 1783-1784 afgeschaft en gesloopt in 1798. Het onderzoeksterrein is opgedeeld in verschillende percelen (Figuur 29). Hierna verandert nog weinig aan de onderzoekslocatie.

Vandermaelen (1846-1854)

Een volgende bron zijn de Vandermaelenkaarten, die gemaakt zijn door Philippe Vandermaelen. Zijn gedetailleerde (schaal 1:20.000) *Carte topographique de la Belgique* is tussen 1846 en 1854 gemaakt en bestaat uit 250 folio's.¹²⁵ De Vandermaelenkaart heeft een minder gedetailleerd beeld. Het plangebied bevindt zich binnen een bouwblok dat volledig aangeduid wordt als bebouwde zone met burgerhuizen. (Plan 19).

Gebroeders Gérard (1855)

De volgende kaart, opgemaakt door de gebroeders Gérard in 1855, dateert van net na de Vandermaelenkaart en geeft opnieuw een gedetailleerder beeld van de omgeving en het plangebied. De bebouwing rondom het plangebied is toegenomen. Binnen het plangebied is de bebouwing nog steeds gegroepeerd rondom een binnenkoer (Plan 20).

Verder werden de Atlas der Buurtwegen (1843-1845) en de Poppkaart (1842-1879) geconsulteerd. Op beide kaarten werd de stadskern van Gent niet gekarteerd. In de plaats van deze kaarten beschikt Gent wel over een stadsplan uit deze periode opgemaakt door Gevaert en Vanimpe (1878). De situatie binnen het plangebied blijft echter ongewijzigd sinds 1855. Tot slot werden ook een aantal topografische kaart en orthofoto's uit de 19de-21ste eeuw geraadpleegd. Ook op deze beelden is te zien dat het plangebied zo goed als ongewijzigd blijft sinds het begin van de 19de eeuw tot nu. Deze kaarten en luchtfoto's worden hier dan ook niet weergegeven.

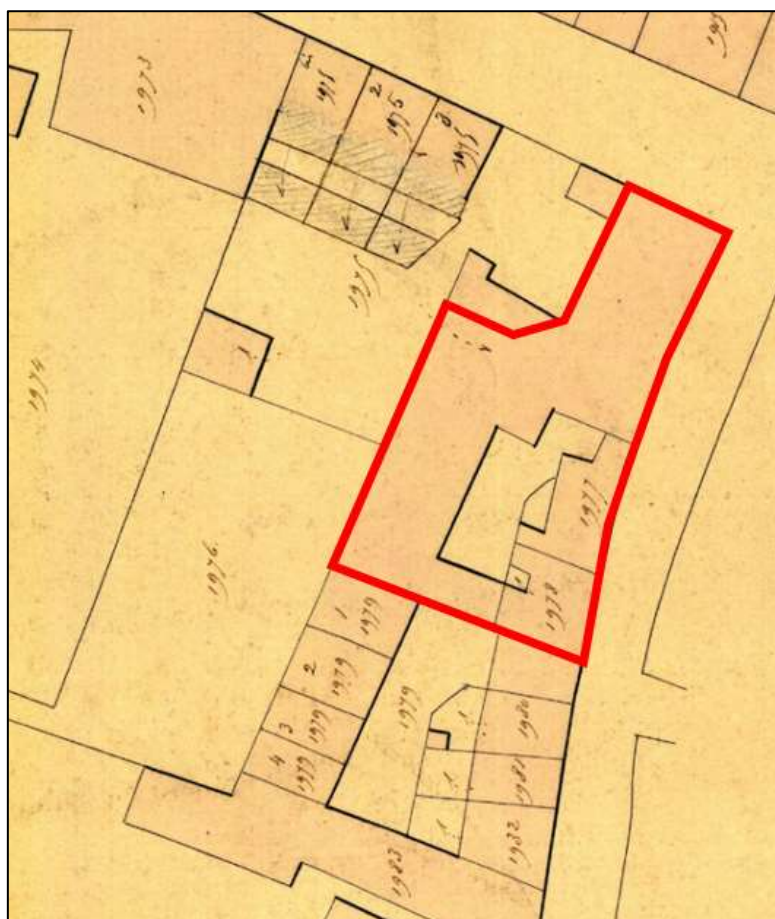
¹²⁴ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2018

¹²⁵ GEOPUNT 2019b

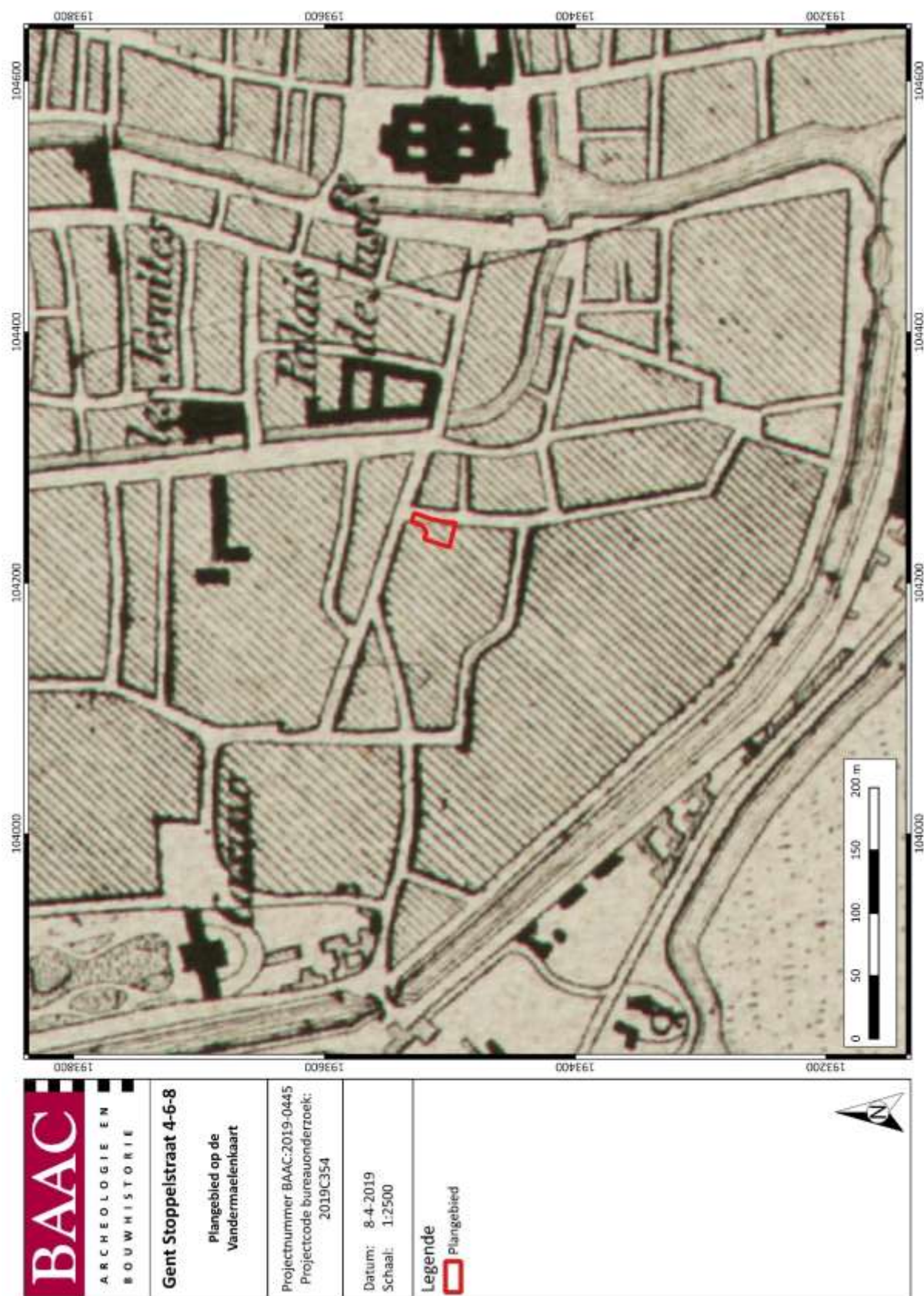
Plan 18: Plangebied op de Ferrariskaart¹²⁶ (1:11.520; digitaal;08/04/2019)

¹²⁶ GEOPUNT 2019a

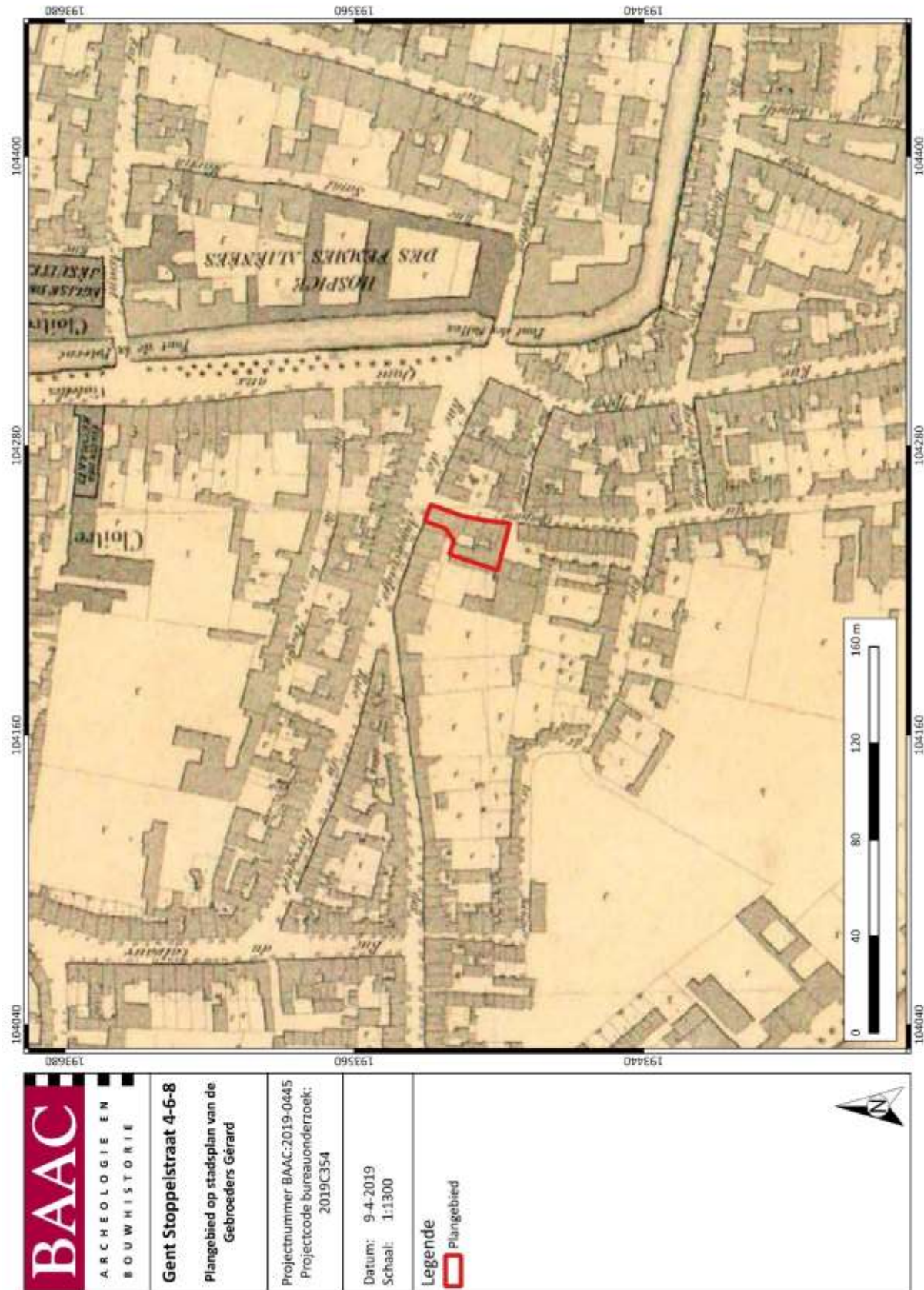
Figuur 29: Detail primitief kadasterplan van 1834. Het plangebied is aangeduid in rood. Het noorden is bovenaan¹²⁷

¹²⁷ UGENT 2018

Plan 19: Plangebied op de Vandermaelenkaart¹²⁸ (1:20.000; digitaal; 08/04/2019)

¹²⁸ GEOPUNT 2019b

Plan 20: Detail uit de stadsplattegrond van de Gebroeders Gérard uit 1855.¹²⁹

¹²⁹ COENE & DE RAEDT 2011

1.3.4 Archeologisch kader

1.3.4.1 Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt een inschatting maken over het archeologisch potentieel van het plangebied. Voor het plangebied *Gent, Stoppelstraat* zelf zijn geen archeologische waarden gekend (Plan 21).¹³⁰ Rondom, en zelfs grenzend aan, het projectgebied werden wel een aantal meldingen teruggevonden (Tabel 2).

Tabel 2: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.¹³¹

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
333475	SINT-MARTENSSTRAAT: CONTROLE WERKEN: • STEENTIJD: SCHERF IN PREHISTORISCHE TECHNIEK • MIDDELEEUWEN: GRIJS AARDEWERK • ONBEPAALED: HARDE WITTE KALKSTEEN
333332	PEKELHARING: CONTROLE WERKEN: VROEG ROMEINSE TIJD: BRANDRESTENGRAF
333201	KOOPHANDELSPLEIN: TOEVALSVONDST: ROMEINSE TIJD: BRONZEN MUNTEN
333000	AJUINLEI: OPGRAVING: • VOLLE MIDDELEEUWEN: KUILEN MET VERBRAND MATERIAAL • LATE MIDDELEEUWEN: SPAARBOGEN • NIEUWE TIJD: 18DE EEUW: WATERPUT, BEERPUT • ONBEPAALED: BAKSTEENMUUR, OEVERBESCHOEIING?
333299	ONDERBERGEN: CONTROLE WERKEN: VOLLE MIDDELEEUWEN: RESTEN IN DOORNIKSE KALKSTEEN, ZWARTE LAAG MET VONDSTMATERIAAL
333329	OUDE HOUTLEI: TOEVALSVONDST: VOLLE MIDDELEEUWEN: 12DE EEUW: RESTEN DOORNIKSE KALKSTEEN VERDEDIGINGSMUUR
333331	OUDE HOUTLEI: ONBEPAALED: VOLLE MIDDELEEUWEN: 12DE EEUW: RESTEN DOORNIKSKE KALKSTEEN VERDEDIGINGSMUUR
333360	POSTEERNESTRAAT: ONBEPAALED: VOLLE MIDDELEEUWEN: RESTEN 12DE-EEUWSE OMWALLING
333455	ZANDPOORTSTRAAT: OPGRAVING:

¹³⁰ CAI 2019

¹³¹ CAI 2019

	- VOLLE MIDDELEEUWEN: RESTEN DOORNIKSE KALKSTEEN WAL - ONBEPAALED: AARDEWERK (LINK MET SUIKERRAFFINAGE)
333164	JACOBIJNENSTRAAT: OPGRAVING: LATE MIDDELEEUWEN: PREDIKHERENKERK
333573	LINDELEI: TOEVALSVONDST: LATE MIDDELEEUWEN: RESTANTEN AGNETENKLOOSTER
157891	ZWARTE ZUSTERSTRAAT-ONDERBERGEN: ONBEPAALED ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK: LATE MIDDELEEUWEN: VLOERFRAGMENT
333458	ZWARTEZUSTERSTRAAT: TOEVALSVONDST: LATE MIDDELEEUWEN: PUINLAAG MET WITTE STUKKEN NATUURSTEEN
157832	WELLINGSTRAAT: CONTROLE WERKEN: LATE MIDDELEEUWEN: KUIL HUTTENLEEM, HOUTSKOOL, KLEI, DAKPANFRAGMENTEN, AARDEWERK; BAKSTENEN SOKKEL
333461	OUDE HOUTLEI: VELDPROSPECTIE: LATE MIDDELEEUWEN: AARDEWERK
333595	WIJNGAARDSTRAAT: CONTROLE WERKEN: LATE MIDDELEEUWEN: AARDEWERK
333592	STOPPELSTRAAT: CONTROLE WERKEN: - LATE MIDDELEEUWEN: AARDEWERK, BOUWMATERIAAL, BEENDEREN - NIEUWE TIJD: 17DE EEUW: OPHOGING STRAATNIVEAU MET VONDSTMATERIAAL - ONBEPAALED: STRAATNIVEAU (PORFIEREN PLAKETTEN EN KEIEN)
333334	OUDE HOUTLEI: VELDPROSPECTIE: NIEUWE TIJD: 17DE EEUW: AARDEWERK
333483	ONDERBERGEN: TOEVALSVONDST: NIEUWE TIJD: 17DE EEUW: HARDE WITTE KALKZANDSTEEN (BLADWERK EN INSCRIPTIE)
333305	ONDERBERGEN: CONTROLE WERKEN: NIEUWE TIJD: 18DE EEUW: MUUR MET WANDSCHILDERINGEN
160573	OUDE HOUTLEI (HOTEL VERHAEGEN-LAMMENS): OPGRAVING: NIEUWE TIJD: SPOREN ONBEPAALED CONSTRUCTIE
333562	CASINOPLEIN: TOEVALSVONDST: NIEUWE TIJD: ROODBAKKEND AARDEWERK
333593	KOPERSTRAAT: CONTROLE WERKEN: - NIEUWE TIJD: 17DE EEUW: OPHOGING NA 1609 - ONBEPAALED: GRACHT?

333565	COUPURE RECHTS: CONTROLE WERKEN: ONBEPaald: AARDEWERK, VERSTEVIGING FUNDERING OF OEVERBESCHOEIING?
333306	ONDERBERGEN: TOEVALSVONDST: ONBEPaald: RESTANTEN KELDER
333307	ONDERBERGEN: TOEVALSVONDST: ONBEPaald: AARDEWERK
333550	ANNONCIADENSTRAAT: TOEVALSVONDST: ONBEPaald: SCHILDERINGEN DIE DE ANNONCIATIE VAN DE MAAGD MARIA VOORSTELLEN
333456	ZANDPOORTSTRAAT: ONBEPaald: ONBEPaald: BAKSTEENRESTEN VAN KADE OF BRUGGENHOOFD

De oudste vondst waarvan de CAI melding maakt dateert uit de **steentijd**. Tijdens de controle van werken aan de Sint-Martensstraat, ca. 115 m ten oosten van het plangebied, werd in 1988 een scherf in prehistorische techniek gevonden. De scherf bevond zich in een zandige laag, net boven de moederbodem. Tijdens de begeleiding werden ook grijs middeleeuws aardewerk en restanten in harde witte kalksteen aangetroffen (CAI: 333475).

De volgende sporen dateren uit de **Romeinse periode**. In 1977 vond een controle van werken plaats op een terrein in de straat Pekelharing, ca. 160 m ten zuidoosten van het plangebied. Hierbij werd een Romeins brandrestengraf aangesneden met een misvormde pot uit de eerste eeuw n. Chr. (CAI: 333332). Aan het Koophandelsplein, 250 m ten oosten van het onderzoeksterrein, werden in 1938 per toeval een aantal Romeinse bronzen munten gevonden (CAI: 333201).

Vervolgens maakt de CAI een sprong in de tijd naar de **volle middeleeuwen**. In 1987 werd aan de Ajuinlei, 280 m ten noordoosten van het plangebied, een opgraving uitgevoerd waarbij sporen aan het licht kwamen uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd (CAI: 333000). Er werd een kuil aangesneden met verbrand materiaal dat in de volle middeleeuwen gedateerd kon worden (12de-13de eeuw). Er werden ook twee spaarbogen opgetrokken uit grote bakstenen aangetroffen teruggaan tot de late middeleeuwen. Daarnaast werd een waterput (buitendiameter: 1,30 m) uit de nieuwe tijd gedocumenteerd. De waterput was opgebouwd uit houten planken, waarbinnen bakstenen metselwerk aangebracht was. Eveneens werd een 18de-eeuwse bakstenen beerput aangesneden. In de beerput werden etensresten (mosselen, oesters, kreeften, noten, pitten, eieren) en aardewerk (grotendeels roodgeglazuurd) aangetroffen. Er werd ook een rekenpenning gevonden met de beeltenis van LUDOVICUS MAGNUS REX. Tot slot werden houten palen aangetroffen met vlechtwerk parallel met de Ajuinlei. Dit zouden resten van de oeverbeschoeiing kunnen zijn. Ter hoogte van het kruispunt van Onderbergen en de Gebroeders Vandeveldestraat (ca. 200 m ten noordoosten van het projectgebied) werden tijdens de begeleiding van wegenwerken sporen uit de volle middeleeuwen geregistreerd (CAI: 333299). Het betrof een zwarte laag met divers (vooral organisch) vondstmateriaal. Er werden ook restanten in Doornikse kalksteen aangetroffen op een diepte van ca. 75 cm. De resten dateren van voor het begin van de 14de eeuw. Het grootste deel van de meldingen die dateren uit de volle middeleeuwen hebben betrekking op restanten van de 12de-eeuwse versterking van de stad (zie hoofdstuk 1.3.2.2). Langs de Oude Houtlei (CAI: 333329, 333331), de Zandpoortstraat (CAI: 333455) en de Posternestraat (CAI: 333455) werden restanten in Doornikse kalksteen gevonden van de voormalige verdedigingsmuur en omwalling.

De volgende meldingen dateren uit de **late middeleeuwen**. In 1991 werd bij wegenwerken in de Zwartzusterstraat een toevalsvondst gedaan. In een puinlaag werden witte stukken natuursteen

ontdekt, waaronder een gesculpteerd voetstuk van een laat-gotische schouwvang (CAI: 333458). Vlakbij, ter hoogte van het kruispunt met Onderbergen werd een laatmiddeleeuws vloerfragment met tegels uit aardewerk aangesneden. De tegels zijn bedekt met een laagje loodglazuur en sommige hebben een enkelvoudige stempelversiering. Het vloertje kwam aan het licht tijdens een archeologisch onderzoek in 1885. Bij de controle van werken aan de Wellingstraat in 1983 werd een kuil aangesneden met huttenleem, houtskool, klei, dakpanfragmenten en scherven (CAI: 157832). Het aardewerk kon gedateerd worden in de 13de-14de eeuw. Er werd ook een bakstenen sokkel opgegraven die ouder lijkt dan de kuil. Mogelijk gaat het om een standvink voor een houten halle. Verder bevond zich op het terrein een woning waarvan de kern teruggaat tot de 16de, mogelijk 15de eeuw. Langs de Oude Houtlei werd tijdens een veldprospectie een laatmiddeleeuws inktflesje in zandsteengoed ingezameld (afkomstig van Siegburg of Beauvais) (CAI: 333461). Ook aan de Wijngaardstraat, 220 m ten zuidoosten van het plangebied, werd laatmiddeleeuws aardewerk gevonden tijdens de controle van werken in 1985. Het betrof grijs aardewerk (o.a. bodemfragment van een grape, bodemfragment van een kruikje), rood aardewerk (rand- en bodemfragment van grappen, bodemfragmenten met uitgeknepen standvoetjes, fragment van een olielampje); met tinglazuur beschilderd tegelfragment in rood aardewerk) en Siegburg-steengoed (CAI: 333595).

Zoals reeds aangehaald bevonden zich in de omgeving van het plangebied verschillende religieuze instellingen zoals kerken en kloosters. Ook onder de CAI-waarden komen een aantal meldingen voor die verwijzen naar religieuze gebouwen uit de late middeleeuwen. Tijdens een voorbereidend onderzoek aan de Jacobijnenstraat (340 m ten zuidoosten van het onderzoeksterrein) voor de aanleg van de nieuwe Predikherenbrug werden in 1997 restanten van de Predikherenkerk gevonden (CAI: 333164). Het gaat om resten in Doornikse kalksteen van de hoekfunderingen, zijkapellen en de zuidelijke langsevel. Ca. 300 m ten zuidoosten van het plangebied werden op een terrein aan de Lindelei in 2000 resten van een muur uit mooi gehouwen blokken Doornikse kalksteen aangetroffen. De muur vormde de westelijke begrenzing van de binnenkoer van het Agnetenklooster (CAI: 333573).

Relevanter voor het plangebied zijn echter de sporen die aangesneden werden tijdens een controle van werken in 1978 in de Stoppelstraat (de oostelijke grens van het onderzoeksterrein (CAI: 333592). Boven een ophogingslaag uit 1609 bevond zich een laag met potscheren, bouw materiaal (tegels en dakpannen) en beenderen. De grond is waarschijnlijk afkomstig van in de stad, gezien ouderdom van de vondsten. Daarnaast werden verschillende middeleeuwse ceramieksoorten ingezameld. Het betrof rood aardewerk, blauwgrijs aardewerk, vroeg steengoed, steengoed met o.a. slibversiering en majolica. Er werd ook een ophoging van het straatniveau waargenomen. Deze laag bevatte eveneens verschillende archaeologica. Tot slot werd een straatniveau aangesneden met bestrating uit porfieren plaketten en keien (niet gedateerd). Dit oude straatniveau grenst aan de zuidoostelijke zone van het plangebied (Figuur 30).¹³²

In de omgeving komen ook verschillende vindplaatsen voor uit de **nieuwe tijd**. Op het kruispunt van de Oude Houtlei met de Wellingstraat werd een bierkan uit blauw steengoed en enkele borden in *Delfts aardewerk* ingezameld. Het materiaal dateert uit de 17de-18de eeuw (CAI: 333334). In Onderbergen werden in 1990 per toeval een aantal stenen uit harde witte kalkzandsteen gevonden (CAI: 333483). De voorkant is mooi afgewerkt, in tegenstelling tot de andere zijden. Beide stenen vertonen een cartouche van opgerold bladwerk en een inscriptie (*ANNO 1631*). Het gaat vermoedelijk om gevelstenen die herbruikt werden in de fundering. Bij controle van werken in 1979 aan Onderbergen werd een vrijstaande muur aangetroffen uit de tweede helft van de 18de eeuw (CAI: 333305). Op de muur kwamen fragmentarisch bewaarde wandschilderingen voor. Drie bogen werden ondersteund door Dorische zuilen. Het ging om buitenschilderingen die zeldzaam zijn in onze gebieden. In 2011 werd een opgraving uitgevoerd ter hoogte van het hotel Verhaegen-Lammens, op een terrein tussen de Wellingstraat en de Brandstraat (CAI: 160573). Er werden sporen in kaart

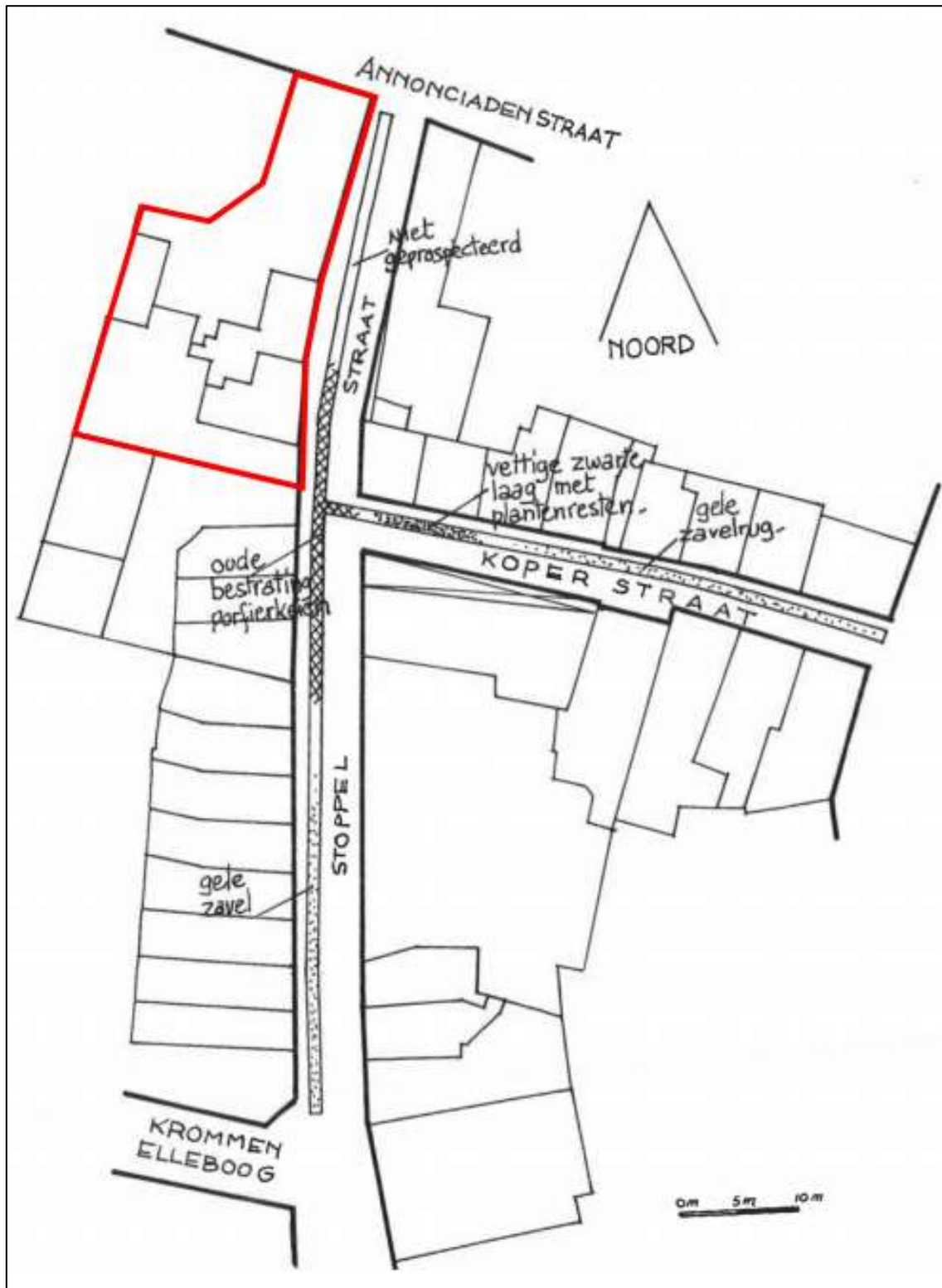
¹³² BIOT e.a. 1978

gebracht van een constructie die vermoedelijk al in de 16de eeuw aanwezig was. Waarschijnlijk werd deze constructie hergebruikt in de latere schermgevel die op het plan van Hondius (1654) nog afgebeeld staat. Op het Casinoplein, ca. 300 m ten noordwesten van het plangebied, werden in 1978 per toeval enkele scherven in roodbakkerd aardewerk gevonden uit de nieuwe tijd (CAI: 333652). Vlakbij het plangebied werden in 1978 bij wegenwerken (gelijktijdig met de werken aan de Stoppelstraat, CAI: 333592) een ophogingslaag aangesneden, die op basis van het vondstmateriaal na 1609 gedateerd kon worden. Er werd een zwarte vettige laag gedocumenteerd met plantenresten. Misschien kunnen deze gelinkt worden aan een gracht die parallel aan de Stoppelstraat liep (CAI: 333593).

Tot slot komen in de omgeving van het plangebied nog een aantal CAI-waarden voor die niet geplaatst konden worden in de tijd (zie bovenstaande tabel, onderaan).

Conclusie: Uit bovenstaande CAI-gegevens kan afgeleid worden dat in de nabije omgeving van het plangebied verscheidene meldingen zijn van sites uit verschillende periodes, gaande van de steentijd tot en met de nieuwe tijd (Plan 21). Volgens deze inventaris is er dus reeds vanaf de steentijd sprake van menselijke aanwezigheid. Vondsten die dateren uit de metaaltijden komen volgens de CAI niet voor in de onmiddellijke omgeving van het plangebied. Het schijnbaar ontbreken van dergelijke archeologische vindplaatsen kan enerzijds een gevolg zijn van het gebrek aan systematisch archeologisch onderzoek in de regio, anderzijds is het eveneens mogelijk dat de CAI hier (nog) geen melding van maakt. Uiteraard kan de CAI ook een weerspiegeling zijn van de werkelijkheid en zijn er in de nabije omgeving geen andere archeologische sites aanwezig.

Figuur 30: Omgeving Stoppelstraat en Koperstraat op oud kadasterplan (1978) met aanduiding van de sleuven die tijdens de werfcontrole aangelegd werden. Plangebied aangeduid in rood.¹³⁴

¹³⁴ BIOT e.a. 1978 (met plot door BAAC Vlaanderen).

1.3.4.1 Ander archeologisch onderzoek

In de nabije omgeving werd de afgelopen jaren nog ander archeologisch onderzoek uitgevoerd dat nog niet opgenomen is in de CAI. Zo komen rondom het plangebied een aantal bekrachtigde (archeologie)nota's voor (Tabel 3, Plan 22).

Tabel 3: Bekrachtigde (archeologie)nota's in de omgeving

NUMMER	ID	TOPONIEM	UITVOERDER	JAAR	ADVIES
1	8866 ¹³⁵	Gent, Oude Houtlei 54-58	ADEDE	2018	Proefputtenonderzoek in uitgesteld traject
2	9796 ¹³⁶	Gent, Ajuinlei 21- Onderbergen 41	Robby Vervoort	2018	Proefputtenonderzoek in uitgesteld traject
3	6012 ¹³⁷	Gent, Coupure Links	Stadsarcheologie Gent	2017	Geen vervolgonderzoek
4	2923 ¹³⁸	Gent, Bijlokehof	Ruben Willaert	2017	Geen vervolgonderzoek
5	1875 ¹³⁹	Gent, Coupure Links 53	ADEDE	2017	Geen vervolgonderzoek

Gent-Maagdestraat

In het kader van een stedenbouwkundige vergunningaanvraag tot afbraak van verschillende gebouwen en het oprichten van nieuwe assistentiewoningen aan de Maagdestraat 14-16 te Gent, werd door BAAC Vlaanderen in 2017 een proefputtenonderzoek uitgevoerd (Plan 22). Dit onderzoek werd nog niet opgenomen in de CAI. Aangezien dit terrein zich op slechts 70 m ten noordwesten van het plangebied *Gent, Stoppelstraat* bevindt, worden de resultaten van het proefputtenonderzoek hier kort besproken.

Over het volledige terrein werd rond het midden van de 19de eeuw een ca. 1,5 m dik grondpakket opgevoerd, om het binnengebied bouwrijp te maken. Onder deze recente gelaagdheid en een (laat-Romeins) stuifzandpakket werd een interessant oud en afgedekt 'landschap' aangetroffen. Er werden echter geen duidelijke bewoningssporen aangesneden die de aanwezigheid van een archeologische site concreet konden aantonen. Voor de tussenliggende periode werden geen aanwijzingen voor occupatie gedocumenteerd. Het aantreffen van de verstoven leeflagen, waarvan één duidelijk in de Romeins tijd was te plaatsen, is in het kader van de stadsontwikkeling heel interessant te noemen. In combinatie met de resultaten van het onderzoek aan de Posternestraat werpt dit een blik op het dynamische landschappelijke karakter van dit stadsdeel. Uit historische bronnen is geweten dat dit deel van Gent in de 13de eeuw bij de stad werd gevoegd. Sporen die de aanwezigheid van de mens in dit gebied aantonen, werden niet aangetroffen, enkel een tweetal kuilen kunnen hiermee in verband worden gebracht. Ook van het *Slagveld*, waarvan op een aantal historische kaarten sprake is, werden

¹³⁵ JANSSENS 2018

¹³⁶ VERVOORT 2018

¹³⁷ BRU 2017

¹³⁸ DE GRUYSE e.a. 2017

¹³⁹ JANSSENS 2017

BAAC
 ARCHEOLOGIE EN
 BOUWHISTORIE

Gent Stoppelstraat 4-6-8
 Plangebied op topografische
 kaart met aanduiding van
 bekrachtigde archeologienota's

Projectnummer BAMC:2019-0445
 Projectcode bureauonderzoek:
 2019C354

Datum: 8-4-2019
 Schaal: 1:2720

Legende
 Plangebied
 Bekrachtigde anota's

142 ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN 2018

1.4 Besluit

1.4.1 Datering en interpretatie

Op basis van de resultaten van het assessmentonderzoek kan reeds een eerste inschatting gemaakt worden van een datering van het plangebied. Uit historisch onderzoek, cartografische bronnen en CAI-gegevens blijkt dat binnen het plangebied gekende sporen of structuren gelegen zijn waaruit een mogelijke datering afgeleid kan worden. Tussen 1624 en 1798 bevond zich ter hoogte van het woningblok, waarbinnen het plangebied gelegen is, het kloosterdomein van het Annonciadenklooster. Ter hoogte van het plangebied zelf bevonden zich de kloostergebouwen. De binnentuin en de kapel vallen buiten de contouren van het plangebied. De kern van de huidige rijhuizen langs de Stoppelstraat gaat vermoedelijk terug tot de 17de-18de eeuw, restanten van het voormalige klooster dus. Dat het plangebied gedateerd kan worden binnen deze periode is bijgevolg zo goed als zeker.

Daarnaast werd in de Stoppelstraat, de oostelijke grens van het plangebied, een ophogingslaag uit 1609 aangesneden. In de opvullingslagen kwam materiaal voor uit de 14de-17de eeuw. Er werd een straatniveau aangesneden met bestrating uit porfieren plaketten en keien (niet gedateerd) aan de zuidoostelijke zone van het plangebied.

Uiteraard kunnen er ook sporen aanwezig zijn uit vroegere en latere periodes. In de onmiddellijke omgeving van het plangebied komen vondsten voor uit de steentijd, Romeinse periode, middeleeuwen en nieuwe tijd. Het potentieel aanwezig archeologisch erfgoed kan dus uit meerdere periodes komen. Het gebied kende echter een sterke ontwikkeling tijdens de volle en late middeleeuwen (900- 1500 n.Chr.).

1.4.2 Archeologische verwachting

In volgende paragraaf worden de resultaten van het assessmentgedeelte gesynthetiseerd tot een concrete archeologische verwachting voor het onderzoeksterrein. Het bureauonderzoek bracht volgende relevante elementen aan het licht:

- **Paleolandschappelijke ligging:** Het plangebied is gelegen in de Noord-West Europese laagvlakte, meer bepaald in de nabijheid van de samenvloeiing van de Schelde en de Leie in Zandig Vlaanderen. Deze streek wordt gekenmerkt door een overwegend vlak landschap dat behoort tot de Vlaamse vallei. De omgeving van het onderzoeksterrein situeert zich op een hoogte van 6-29 m +TAW en het plangebied zelf is gelegen op 9-10 m +TAW. Het plangebied bevindt zich ter hoogte van een lokale zandige opduiking, de *Terra Montium*.
 - De tertiaire afzettingen maken deel uit van *Het lid van Vlierzele*: groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend met plaatselijk dunne zandsteenbankjes en glauconiet- en glimmerhoudend
 - De quartaire laag wordt gevormd door holocene en/of tardiglaciale fluviatiele afzettingen bovenop de pleistocene sequentie. Het bovenste substraat bestaat uit holocene (mogelijk tardiglaciale) fluviatiele afzettingen. Eronder kunnen eolische afzettingen (zand tot silt) van het weichseliaan voorkomen opgevolgd door hellingsafzettingen van het quartair (fluviatiele afzettingen van het weichseliaan).
- **Bodem:** Volgens de bodemkaart wordt het terrein gekarteerd als kunstmatige gronden in bebouwde zone (OB-type). Het bodemprofiel is door ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd.
- **Bodemgebruik:** Het projectgebied is gelegen langs een historisch wegtracé waarlangs doorheen verschillende eeuwen steeds bebouwing gestaan heeft. De huidige Stoppelstraat

(eerste vermelding begin 14de eeuw) maakte lange tijd deel uit van het de *Oude kerkweg naar Ekkerghem* die nog te zien is op het Panoramisch Gezicht op Gent (1534). In 1624 moeten de burgerhuizen wijken voor het Annonciadenklooster. In 1798 wordt het voormalige klooster verkocht en grotendeels gesloopt. Binnen het plangebied verschijnen in 1838 opnieuw burgerhuizen. De huizen zijn, zoals vandaag de dag, geplaatst rondom een centrale binnenkoer.

- **Cartografische bronnen:** Het opvallendste element uit de historische kaarten is de aanwezigheid van het kloosterdomein van het Annonciadenklooster (Sanderus (1641), Ferraris (1777)). Het plangebied werd lange tijd ingenomen door de kloostergebouwen. De kapel en de binnentuin bevinden zich buiten de contouren van het onderzoeksterrein.
- **CAI-gegevens:** Uit de CAI-gegevens kan afgeleid worden dat in de nabije omgeving van het plangebied verscheidene meldingen zijn van sites uit verschillende periodes, gaande van de steentijd tot en met de nieuwe tijd (Plan 21). Volgens deze inventaris is er dus reeds vanaf de steentijd sprake van menselijke aanwezigheid. Vondsten die dateren uit de metaaltijden komen volgens de CAI niet voor in de onmiddellijke omgeving van het plangebied. Het schijnbaar ontbreken van dergelijke archeologische vindplaatsen kan enerzijds een gevolg zijn van het gebrek aan systematisch archeologisch onderzoek in de regio, anderzijds is het eveneens mogelijk dat de CAI hier (nog) geen melding van maakt. Uiteraard kan de CAI ook een weerspiegeling zijn van de werkelijkheid en zijn er in de nabije omgeving geen andere archeologische sites aanwezig.

Het projectgebied *Gent, Stoppelstraat* is gelegen in de nabijheid van de samenvloeiing van de Schelde en de Leie in Zandig Vlaanderen. Deze streek wordt gekenmerkt door een overwegend vlak landschap dat behoort tot de Vlaamse vallei. De gunstige situatie met leefbare hoogten dicht bij water oefende in het verleden een grote aantrekkingskracht uit op volkeren. Dat gold ook al voor de eerste bewoners, zowat 60.000 jaar geleden. In het sterk verstedelijkt landschap van vandaag valt er van de oorspronkelijke topografie niet veel meer te merken. In de omgeving zijn echter slechts weinig vondsten gedaan die gerelateerd kunnen worden aan de steentijdperiode. Bovendien gaat het om losse vondsten zonder context. Dit maakt dat de verwachtingen voor de **steentijdperiode** gemiddeld ingeschat kunnen worden.

Voor de **metaaltijden** zijn geen historische en archeologische bronnen voorhanden met betrekking tot het plangebied. In de onmiddellijke omgeving komen op de CAI-kaart geen sporen, structuren of vondsten voor die met deze periode in verband gebracht kunnen worden. Het is echter niet omdat weinig informatie beschikbaar is en de CAI geen melding maakt van archeologische vindplaatsen voor deze periode dat ze niet aanwezig kunnen zijn binnen het plangebied. Het schijnbaar ontbreken van dergelijke archeologische vindplaatsen kan enerzijds een gevolg zijn van het gebrek aan systematisch archeologisch onderzoek in de regio, anderzijds is het eveneens mogelijk dat de CAI hier (nog) geen melding van maakt. Meer waarschijnlijk is dat de CAI wel degelijk een reflectie is van de werkelijkheid.

Ook voor de **Romeinse periode** is zeer weinig informatie voorhanden. In de nabije omgeving komen slechts twee CAI-meldingen voor uit deze tijd. Tijdens de controle van werken werden in de straat Pelerlharing een Romeins brandrestengraf met een pot uit de eerste eeuw n. Chr. aangesneden (CAI: 333332). Aan het Koophandelsplein werden per toeval een aantal Romeinse bronzen munten gevonden (CAI: 333201). Het betreft hier echter een losse vondst zonder context. De verwachtingen voor de Romeinse periode zijn laag.

Tijdens de **middeleeuwen** kende het gebied een sterke ontwikkeling. Het plangebied lag ten westen van de historische stadskern van Gent, ca. 50 m ten westen van de Oude Houtlei, een straatnaam die teruggaat op de middeleeuwse stadsgracht de Houtlei. De Houtlei werd gegraven in de tweede helft van de 12de eeuw. Deze waterloop vormde de westelijke verdedigingsgracht van de middeleeuwse

stad. De vestingmuur was aan de westzijde van de stad voorzien van vier versterkte stadspoorten waaronder de Zandpoort en de Posternepoort die in de nabijheid van het plangebied liggen. Het projectgebied bevond zich een zone die deel uitmaakte van het *Ser Raes-gerecht*, een heerlijkheid die door het Marialand, de stadsvest en een Leie-arm in het zuiden begrensd werd. Het projectgebied is gelegen langs een historisch wegtracé waarlangs doorheen verschillende eeuwen steeds bebouwing gestaan heeft. De huidige Stoppelstraat (eerste vermelding begin 14de eeuw) maakte lange tijd deel uit van het de *Oude kerkweg naar Ekkerghem*. Ook de CAI geeft heel wat meldingen weer van vondsten uit de volle en late middeleeuwen. Voor de volle middeleeuwen betreft het hoofdzakelijk nederzettingssporen en restanten van de 12de-eeuwse verdedigingsmuur en omwalling. Voor de late middeleeuwen betreft het eveneens nederzettingssporen, maar ook verschillende restanten van kerken en kloosters. Relevanter voor het plangebied zijn echter de sporen die aangesneden werden tijdens een controle van werken in 1978 in de Stoppelstraat (CAI: 333592). Hier werd een ophogingslaag uit 1609 aangesneden. In de opvullingslagen kwam materiaal voor uit de 14de-17de eeuw. Er werd een straatniveau aangesneden met bestrating uit porfieren plaketten en keien (niet gedateerd) aan de zuidoostelijke zone van het plangebied. Op basis van de CAI-gegevens en de historische kaarten kan geconcludeerd worden dat het plangebied een hoog potentieel heeft voor de aanwezigheid van nederzettingssporen uit de volle en late middeleeuwen (Plan 23).

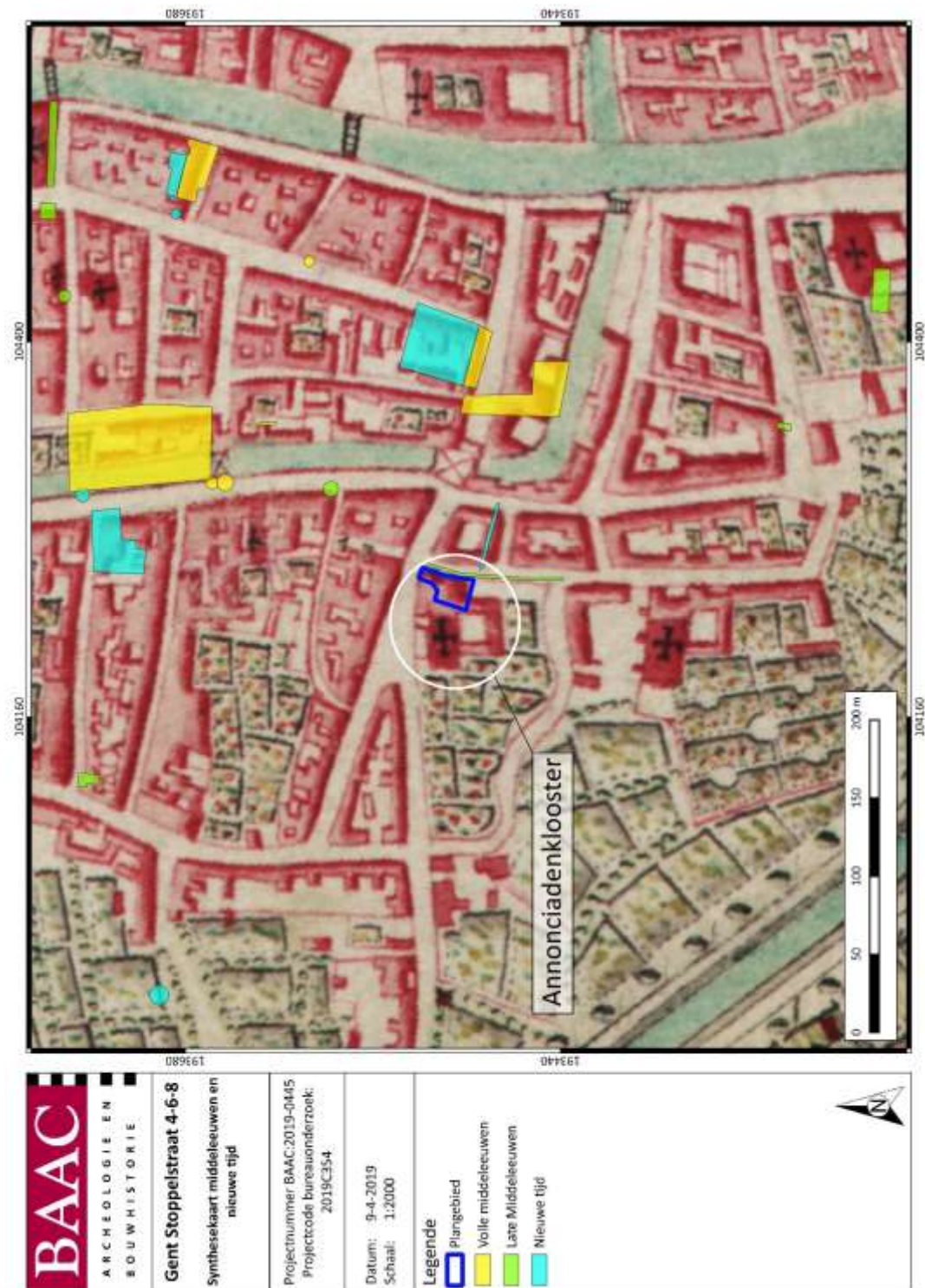
Ook voor de **nieuwe tijd** komen in de omgeving van het plangebied verschillende CAI-meldingen voor. De belangrijkste aanwijzing voor de aanwezigheid van sporen uit de nieuwe tijd is uiteraard het Annonciadenklooster. Het klooster was in opbouw tussen 1624 en 1631. Het werd afgeschaft in 1783-1784, waarna het in 1798 verkocht en grotendeels afgebroken werd. De kern van de huidige gebouwen gaat terug tot dit klooster. Binnen de contouren van het onderzoeksterrein waren de kloosterwoningen gelegen. De aanwezigheid van het Annonciadenklooster zorgt ervoor dat voor de nieuwe tijd een hoge verwachting opgesteld kan worden (Plan 23).

Momenteel wordt het plangebied ingenomen door bebouwing uit de **nieuwste tijd**. Na de sloop van het Annonciadenklooster werden in 1838 arbeiderswoningen opgetrokken binnen de contouren van het plangebied. De kern van deze rijhuizen langs de Stoppelstraat klimt op tot de 17de-18de eeuw (restanten van het voormalige klooster). De verwachtingen voor sporen uit de nieuwste tijd zijn bijgevolg hoog.

Conclusie:

Hoewel het bodembestand van het projectgebied op verschillende plaatsen ernstig verstoord kan zijn door ingrepen in het landschap in de 19de en 20ste eeuw (sloop Anonciadenklooster en bouw arbeiderwoningen), kunnen op basis van een historische en cartografische bronnen restanten verwacht worden van de kloostergebouwen van het voormalige Annonciadenklooster. De huidige rijwoningen uit 1838 hebben namelijk een kern die teruggaat tot 17de/18de-eeuwsen restanten van dit klooster.

Voor de oudere perioden (steentijden-metaaltijden-Romeinse periode) is er niets voorhanden wat betreft historische bronnen die relevant zijn voor het plangebied. De enige manier om hierover informatie in te winnen is dan ook veldonderzoek met ingreep in de bodem.

Plan 23: Synthesekaart middeleeuwen en nieuwe tijd. Plangebied en CAI-vindplaatsen¹⁴³ uit de volle middeleeuwen, late middeleeuwen en nieuwe tijd weergegeven op de Ferrariskaart¹⁴⁴ met aanduiding van de kloostergebouwen en kapel van het 17de-eeuwse Annonciadenklooster (1:11.520; digitaal; 09/04/2019)

¹⁴³ CAI 2019

¹⁴⁴ GEOPUNT 2019a

1.4.3 Potentieel op kennisvermeerdering

Naast het inschatten van de archeologische verwachting, is het belangrijk om het potentieel op kennisvermeerdering van naderbij te bekijken. Dit wil zeggen dat geanalyseerd wordt in welke mate het uit te voeren onderzoek kan bijdragen tot concrete kenniswinst.

Indien er binnen het plangebied archeologische sporen of structuren aan het licht komen die dateren uit de steentijd, metaaltijden, Romeinse periode en/of de vroege middeleeuwen, kan dit een grote kennisvermeerdering betekenen. In de omgeving van het onderzoeksterrein is momenteel namelijk weinig tot geen sprake van dergelijke sporen waardoor de aanwezigheid hiervan als uitzonderlijk en zeldzaam gewaardeerd kan worden. Hierdoor is het potentieel op kennisvermeerdering zeer groot.

Voor de middeleeuwen en de nieuwe/nieuwste tijd daarentegen zullen de te bekomen resultaten een aanvulling betekenen op de reeds vergaarde kennis van soortgelijke vondsten uit deze periodes. Hierbij kan onder andere specifiek verwezen worden naar het voormalige Annonciadenklooster. Aangezien in de 19de eeuw een plattegrond opgemaakt werd van de laatste fase van dit klooster, is het potentieel op kennisvermeerdering eerder gering. Restanten van het klooster zouden een bevestiging betekenen van de informatie die reeds uit de plattegrond te halen is. Indien restanten aangesneden zouden worden uit oudere fases kan dit wel een zekere kennisvermeerdering betekenen. Verder bevestigen andere sporen uit deze periode dat de omgeving in intense mate ontgonnen werd in de volle en late middeleeuwen.

1.4.4 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Er kan op basis van de beschikbare gegevens van het bestudeerde kaartmateriaal en de historische/archeologische gegevens uit de directe en ruimere omgeving van het plangebied reeds een goede inschatting gemaakt worden over aard van de eventueel aanwezige waarden binnen de contouren van het plangebied.

Het volledige plangebied heeft een oppervlakte van 484 m². Een deel van het plangebied werd reeds vergund en/of is niet in eigendom van de opdrachtgever. Deze delen vallen buiten de contouren van de zone waarvoor een bouwaanvraag ingediend zal worden. De te onderzoeken zone heeft bijgevolg een oppervlakte van 385 m². De zone waarin de bodemingrepen zich bevinden heeft een oppervlakte van 327,5 m².

Het potentieel op kenniswinst bij verder onderzoek kadert echter steeds binnen de krijtlijnen van de specificaties en de impact van de geplande ingrepen. Men kan in deze verwijzen naar volgende elementen (per type bodemingreep) (Plan 24)¹⁴⁵:

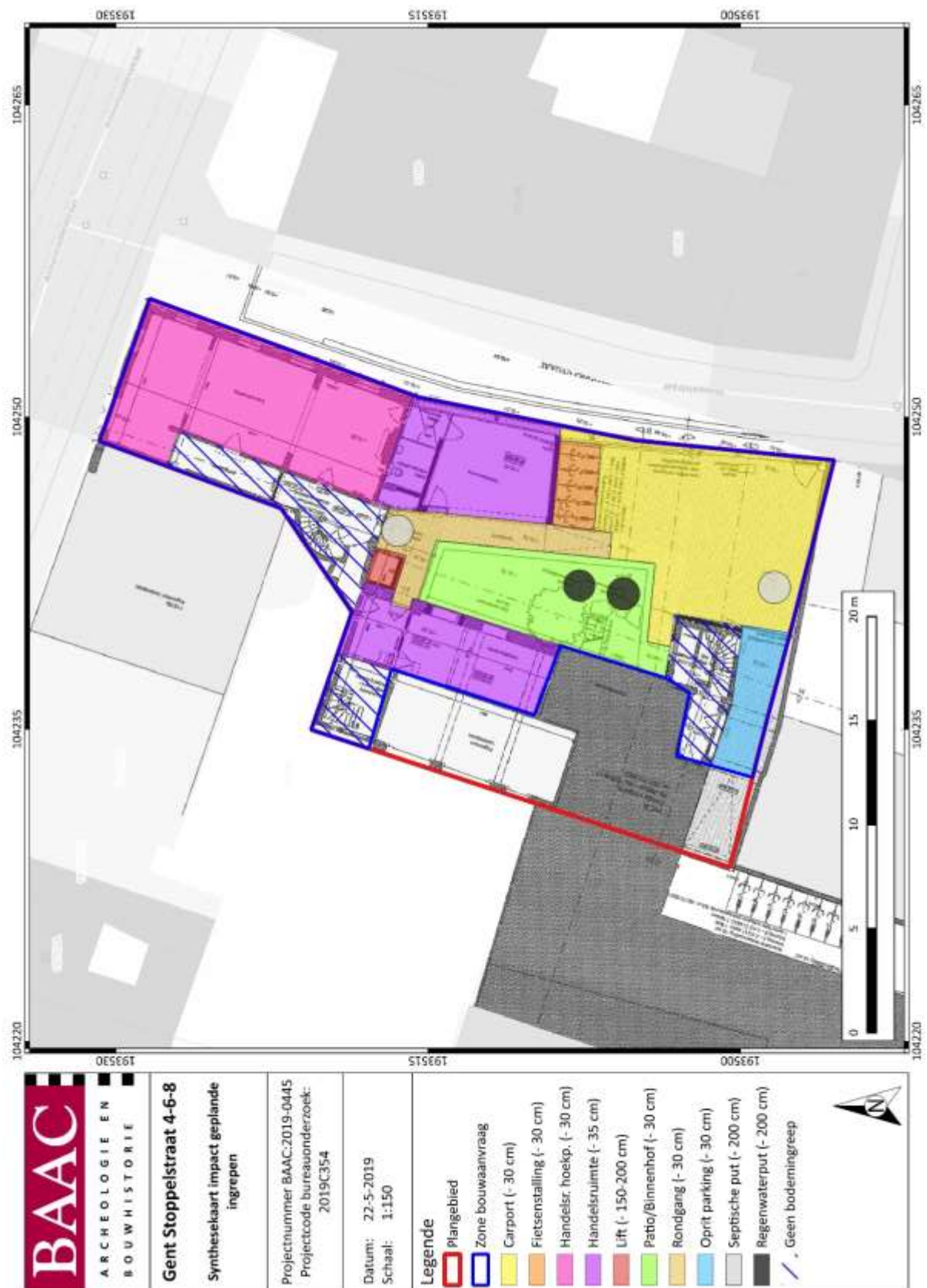
- **Sloopwerken:** De gebouwen langs de Stoppelstraat worden gesloopt tot onder het maaiveld (verwijdering vloeren).
- **Renovatiewerken:** Ca. 1/3 van het plangebied betreft een renovatie/verbouwing zonder bodemingrepen enerzijds en beperkte bodemingrepen (namelijk het hoekpand aan de Annonciaden-/Stoppelstraat en de handelsruimtes in het westelijke deel van het plangebied) anderzijds. De bodemingrepen zijn beperkt tot 30-35 cm onder het bestaande loopvlak. Aangezien binnen deze zones de bodemingrepen beperkt zijn, wordt het eventueel aanwezige archeologische erfgoed niet bedreigd. Ook deze zones komen bijgevolg niet in aanmerking voor verder archeologisch onderzoek.
- **Aanleg verhardingen, tuin, wachtzaal:** Ca. 2/3 van het terrein zal na de sloop plaatsmaken voor de aanleg van een carport, fietsenstelplaats, patio met rondgang en een handelsruimte.

¹⁴⁵ Alle aanzetpeilen worden weergegeven t.o.v. de nulpas, dit is het afgewerkt peil van het gelijkvloers wat overeenkomt met +7,60 m op het landmetersplan. De uitgravingsdieptes zijn bovendien onder voorbehoud van de ingenieursstudie.

Ook hier beperken de ingrepen zich tot maximaal 30-35 cm onder het maaiveld. De aanlegdieptes en impact van deze ingrepen zijn gering. De afgraving blijft beperkt tot een geringe diepte, waardoor de kans op verstoring van het nog aanwezige bodemarchief onbestaande is. Doordat de werken grotendeels uitgevoerd zullen worden binnen de reeds verstoorde zone, zal het archeologische en landschappelijke kader niet veranderen en wordt het potentieel aanwezig archeologisch erfgoed onder dit reeds sterk verstoorde pakket niet beschadigd of vernield. Deze fase van de werken, heeft bijgevolg geen impact op het eventueel nog aanwezige archeologische erfgoed.

- **Aanleg regenwater-/septische putten en liftput:** De diepere ingrepen beperken zich tot het installeren van twee regenwaterputten, twee septische putten en een liftput. Deze ingrepen kunnen wel een impact hebben op het eventueel aanwezig archeologisch erfgoed.
 - **Regenwaterputten:** de regenwaterputten hebben elk een oppervlakte van ca. 1,85 m² en worden aangelegd op een diepte van 2,0 m. De waterputten worden ingepland op dezelfde locatie als de bestaande regenwaterputten. De ingreep valt dus binnen het gabarit van de huidige verstoring. De zone ter hoogte van de waterputten is dus reeds sterk verstoord waardoor hier geen archeologisch erfgoed meer aanwezig is. Ten gevolge van de ingrepen die in het verleden plaatsvonden en de beperkte oppervlakte van de geplande ingreep wordt ook voor deze zone geen kenniswinst verwacht.
 - **Aanleg septische putten en liftput:** de septische putten hebben elk een oppervlakte van ca. 1,85 m² en worden eveneens aangelegd op een diepte van 2,0 m. De exacte diepte van de liftput is voorlopig nog onbekend, hier wordt rekening gehouden met een verstoringsdiepte van 1,5 tot 2 m. Echter, gezien de beperkte oppervlakte van deze ingrepen zou de te behalen kenniswinst slechts minimaal tot nihil zijn. De te onderzoeken zones zijn namelijk te klein en te gefragmenteerd om grondig onderzocht te worden. Naar verwachting zal verder archeologisch onderzoek binnen het kader van de geplande ingreep dus niet leiden tot nuttige kenniswinst.

Conclusie: Omdat de geplande bodemingrepen enerzijds geen impact hebben op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed en anderzijds verder archeologisch onderzoek niet zal leiden tot nuttige kenniswinst (gezien de beperkte oppervlakte en fragmentatie van deze te onderzoeken zones), is het potentieel op kenniswinst erg laag tot onbestaand, ondanks de relatief hoge vooropgestelde archeologische verwachting, in het bijzonder voor bewoningssporen uit de middeleeuwen en nieuwe tijd (Annonciadenklooster). Wanneer zich dus een archeologische site ter hoogte van het plangebied bevindt, zal deze niet of slechts heel minimaal geraakt worden door de geplande werken. De zones waar de geplande werken wel impact kunnen hebben op het potentieel aanwezig archeologisch erfgoed zijn dermate klein in oppervlakte en gefragmenteerd dat de kenniswinst van deze zones erg laag wordt ingeschat. Hierdoor is verder archeologisch onderzoek (kosten-baten) niet verantwoord te noemen. Er wordt bijgevolg geen verder archeologisch onderzoek geadviseerd.

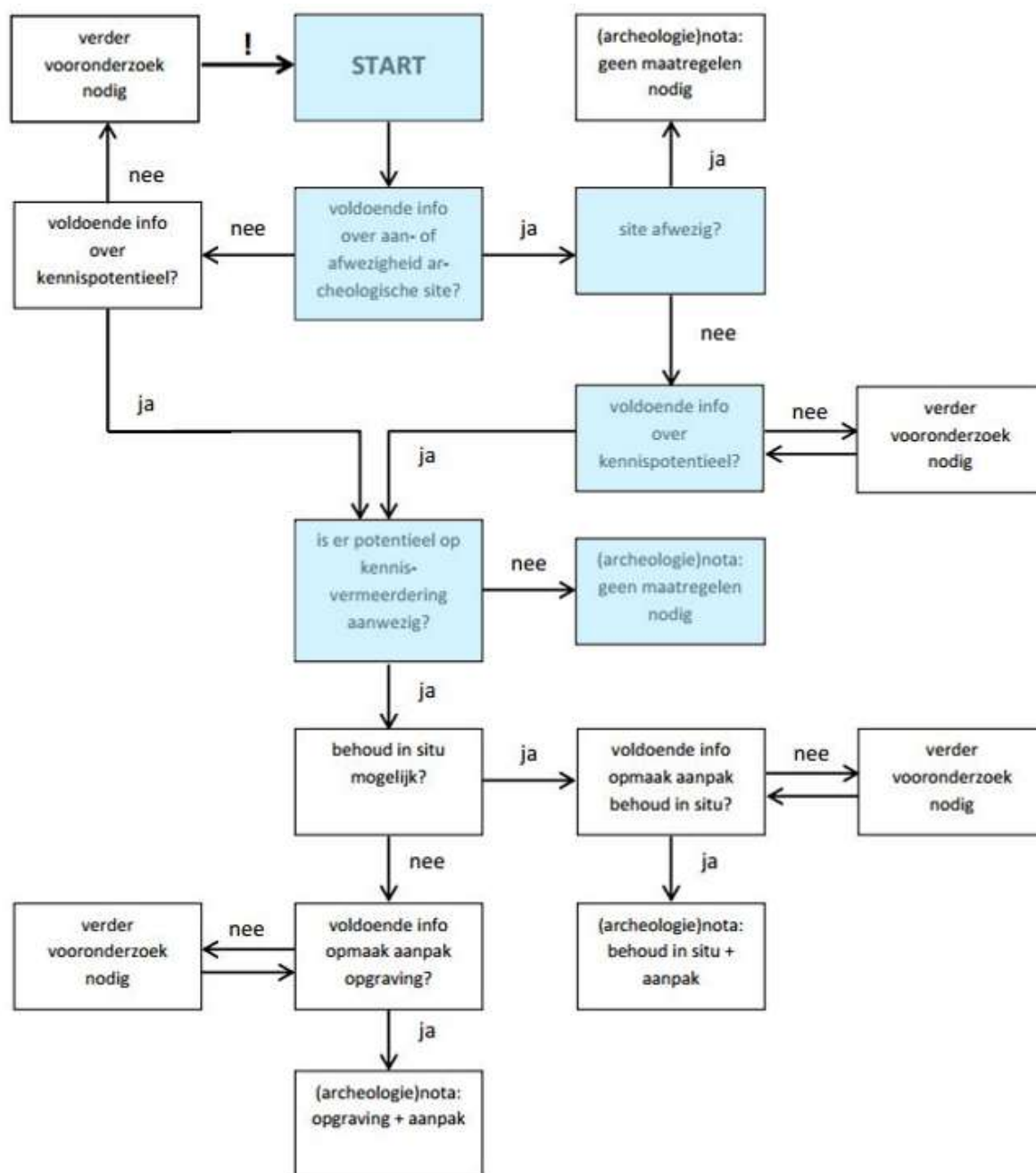
Plan 24: Synthesekaart impact geplande ingrepen op GRB-kaart (1:1; digitaal; 22/05/2019)¹⁴⁶

¹⁴⁶ AGIV 2019b

Bij de opmaak van deze archeologienota werd het advies ingewonnen van de Dienst Stadsarcheologie Gent. Zij sluiten zich aan bij de bevindingen van BAAC Vlaanderen. Het plangebied beslaat een oppervlakte van slechts 484 m². Hoewel de zone gelegen is op de vroegere terreinen van het Annonciadenklooster is er niets in het huidige straatbeeld dat herinnert aan dit voormalige klooster. De gevels hebben een typische 19de-eeuwse uitstraling. De kern van de bestaande huizen kan inderdaad teruggaan tot de 17de eeuw, maar hier is nog geen nader onderzoek naar verricht. Voor deze ontwikkeling, met voornamelijk oppervlakkige ingrepen en een beperkte diepere uitgraving voor het installeren van twee regenwaterputten, twee septische putten en een liftput, wordt geen advies nodig geacht. Aangezien de ingrepen te beperkt en fragmentarisch zijn, zal de kenniswinst minimaal tot nihil zijn. In bijlage wordt het advies van de Stadsdienst meegestuurd.

Volgens de Code van Goede Praktijk paragraaf 5.2 dient na elke fase van het vooronderzoek (in deze het bureauonderzoek) te worden afgewogen of verder archeologisch vooronderzoek noodzakelijk is. Bij deze afweging kan men beroep doen op een beslissingsboom (Figuur 31). Voor de voorliggende archeologienota komt men tot de volgende conclusie:

- Is er voldoende informatie over de aan- of afwezigheid van een archeologische site? **JA**
 - Site afwezig?: **NEE**
 - Is er voldoende info over het kennispotentieel? **JA**
 - Is er potentieel op kennisvermeerdering aanwezig? **NEE**
- ⇒ **Archeologienota: geen maatregelen nodig**

Figuur 31: Beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek¹⁴⁷

¹⁴⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017, fig.3.

2 Samenvatting

In het kader van een omgevingsvergunningsaanvraag voor stedenbouwkundige handelingen werd door BAAC Vlaanderen een archeologienota opgemaakt voor het plangebied *Gent, Stoppelstraat*. De opdrachtgever plant binnen het plangebied de sloop van de woningen langs de Stoppelstraat, de bouw van een nieuwe wooneenheid en de renovatie/verbouwing van twee bestaande wooneenheden, de bouw van handelsruimtes, aanleg van een overdekte fietsenstalling en carport en de aanleg van een patio met overdekte gaanderij. De geplande ingrepen zullen potentieel archeologisch bodemarchief verstoren.

Het doel van deze archeologienota was het inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied en het opstellen van een programma van maatregelen voor een (eventueel) vervolgonderzoek. Gebaseerd op de resultaten van het uitgevoerde bureauonderzoek wordt op het terrein geen verder archeologisch onderzoek aanbevolen.

Voor het bureauonderzoek werd gebruik gemaakt van zo veel mogelijk beschikbare bodemkaarten, geologische kaarten, historische kaarten en archeologische gegevens. Op deze manier kon een inschatting worden gemaakt van het onderzoekspotentieel van het plangebied aan de hand van bodem- en aardkundige gegevens en kon een specifieke verwachting ten aangaan van de archeologische waarden op het terrein worden vastgesteld. Het bureauonderzoek toonde aan dat het plangebied waardevolle archeologische resten zou kunnen bevatten minstens vanaf volle middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd, met in het bijzonder restanten van het voormalige Annonciadenklooster.

Op basis van de bureaustudie kon geconcludeerd worden dat het plangebied niet in aanmerking komt voor verder archeologisch onderzoek. Enerzijds omdat de verstoringsdiepte/impact van de geplande ingrepen te beperkt is (30-35 cm) en bijgevolg geen bedreiging vormen voor het eventueel aanwezig archeologisch erfgoed. Anderzijds omdat de ingrepen die wel een impact hebben op het bodemarchief beperkt zijn tot het installeren van twee regenwaterputten, twee septische putten en een liftput (tot 2 m verstoringsdiepte). De oppervlakte van deze ingrepen is dermate klein en gefragmenteerd dat verder onderzoek van deze zones niet tot relevante kenniswinst zal leiden. De regenwaterputten vallen bovendien binnen het gabarit van de bestaande regenwaterputten.

Uit de resultaten van het bureauonderzoek, waar de archeologische waardebepaling werd getoetst tegenover de geplande ingrepen, bleek dat de werken waarvoor een vergunning moet worden aangevraagd geen impact zullen hebben op het eventueel aanwezig archeologisch erfgoed en/of niet zullen leiden tot nuttige kenniswinst (gezien de beperkte oppervlakte en fragmentatie van deze te onderzoeken zones). Bijgevolg wordt geen verder archeologisch onderzoek geadviseerd.

3 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (1:10.000; digitaal; 04/04/2019)	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (1:1; digitaal; 04/04/2019)	3
Plan 3: Plangebied op meest recente orthofoto (1:1; digitaal; 04/04/2019)	7
Plan 4: Plangebied met aanduiding van kelder en regenwaterputten op grondplan bestaande toestand kelders en rioleringen op GRB-kaart (1:1; digitaal; 04/04/2019)	8
Plan 5: Plangebied met aanduiding van gelijkvloerse inplanting op grondplan bestaande toestand gelijkvloers op GRB-kaart (1:1; digitaal; 05/04/2019)	9
Plan 6: Plangebied van zone die deel uitmaakt van de bouwaanvraag waarvoor voorliggende archeologienota opgemaakt werd op GRB-kaart (blauw) (1:1; digitaal; 04/04/2019)	13
Plan 7: Plangebied met aanduiding van de te slopen bebouwing op de GRB-kaart (1:1; digitaal; 09/04/2019) ..	17
Plan 8: Plangebied met aanduiding van nieuwe regenwaterputten en septische putten op grondplan nieuwe toestand op GRB-kaart (de aangeduide kelders zijn de bestaande kelders die behouden blijven) (1:1; digitaal; 05/04/2019)	18
Plan 9: Plangebied met aanduiding van nieuwe gelijkvloerse inplanting met verstoringsdiepte op grondplan nieuwe toestand gelijkvloers op GRB-kaart (1:1; digitaal; 22/05/2019)	19
Plan 10: Plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM), met aanduiding van de waterwegen (1:1; digitaal; 04/04/2019)	27
Plan 11: Plangebied en omgeving op de DHM-kaart met aanduiding van de zandige opduiking Terra Montium en de galgenberg (1:1; digitaal; 08/04/2019)	28
Plan 12: Plangebied op het DHM (1:1; digitaal; 04/04/2019)	29
Plan 13: Plangebied op de tertiairgeologische kaart (1:50.000; digitaal; 04/04/2019)	37
Plan 14: Plangebied op de quartairgeologische kaart (1:200.000; digitaal; 04/04/2019)	38
Plan 15: Plangebied op de quartairgeologische kaart (1:50.000, digitaal; 04/04/2019)	39
Plan 16: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (1:1; digitaal; 04/04/2019)	42
Plan 17: Plangebied op plattegrond voormalig Annonciadenklooster (Atlas Goetghebuer)	52
Plan 18: Plangebied op de Ferrariskaart (1:11.520; digitaal; 08/04/2019)	63
Plan 19: Plangebied op de Vandermaelenkaart (1:20.000; digitaal; 08/04/2019)	65
Plan 20: Detail uit de stadsplattegrond van de Gebroeders Gérard uit 1855.	66
Plan 21: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart (1:1; digitaal; 05/04/2019)	72
Plan 22: Plangebied en omgeving op topografische kaart met aanduiding van bekrachtigde (archeologie)nota's en onderzoeksterrein aan de Maagdestraat (oranje) (1:1; digitaal; 08/04/2019)	75
Plan 23: Synthesekaart middeleeuwen en nieuwe tijd. Plangebied en CAI-vindplaatsen uit de volle middeleeuwen, late middeleeuwen en nieuwe tijd weergegeven op de Ferrariskaart met aanduiding van de kloostergebouwen en kapel van het 17de-eeuwse Annonciadenklooster (1:11.520; digitaal; 09/04/2019)	79
Plan 24: Synthesekaart impact geplande ingrepen op GRB-kaart (1:1; digitaal; 22/05/2019)	82

4 Lijst met figuren

Figuur 1: (A) Burgerhuizen aan de Annonciadenstraat 21-23 (in het hoekgebouw was een apotheek ondergebracht). (B) Arbeiderswoningen aan de Stoppelstraat 4-8.	6
Figuur 2: (A) Profielsnede bestaande toestand C-C'; (B) Lokalisering profielsnede C-C' op grondplan bestaande toestand gelijkvloers.	10
Figuur 3: Bestaande ostgevel binnenkoer	11
Figuur 4: Bestaande achtergevel apothekerswoning/noordgevel binnenkoer	11
Figuur 5: Bestaande voorgevel Stoppelstraat	12
Figuur 6: Bestaande westgevel binnenkoer	12
Figuur 7: Profielsnede nieuwe toestand C-C'	20
Figuur 8: Nieuwe westgevel binnenkoer (rechts voormalige apothekerswoning met erboven WE D-E, met ernaast handelsruimte).	20
Figuur 9: Achtergevel apothekerswoning/noordgevel binnenkoer met aanduiding nieuwe wachtzaal.	21
Figuur 10: Nieuwe voorgevel Stoppelstraat (rechts apothekerswoning met erboven WE D-E, links: poort oprit carpot en fietsenstalling met erboven WE-C).	22
Figuur 11: Nieuwe oostgevel binnenkoer (poort oprit carpot en fietsenstalling met erboven WE-C).	22

Figuur 12: De vorming van de Vlaamse Vallei in de loop van het pleistoceen	33
Figuur 13: Schematische voorstelling van een vlechtend geulenpatroon, zoals dit in de Vlaamse Vallei actief was in het weichseliaan	34
Figuur 14: Schematische voorstelling van een meanderend rivierenpatroon, zoals dit in de vallei van de Leie en de Schelde actief is vanaf het laatglaciaal. 1: Kronkelwaarden (binnenkant van de rivierbocht), 2: Oeverwal (buitenkant van de rivierbocht), 3: Komgronden, 4: Oude, verlande riviermeander.	34
Figuur 15: Kenmerken van de quartairgeologische kaart 1:200.000 betreffende het plangebied	40
Figuur 16: Schematische legende kenmerken van de quartairgeologische kaart 1:50.000 voor het kaartblad Gent	40
Figuur 17: De 9de-10de-eeuwse portusomwalling in rood. Plangebied bij benadering aangeduid in groen, (2) Ketelvest, (3) Houtlei.....	46
Figuur 18: Lokalisatie van de vestingwerken aan de Zandpoortstraat: (1) Zandpoort, (2) vestingmuur, (3) waltoren, (4) vestinggracht/Houtlei, (5) brug (het plangebied bevindt zich op slechts 70 m ten oosten van de brug aan de Zandpoortstraat en de Iepenstraat)	47
Figuur 19: Schets met de stadsuitbreiding in 1274 (plangebied bij benadering aangeduid in groen).....	49
Figuur 20: Plan van het voormalige Annonciadenklooster (Atlas Goetghebuer; eenvormig verklaard door Joseph Le Franc; pentekening, gekleurd met waterverf).....	51
Figuur 21: Detail uit het Panoramisch Gezicht op Gent (1534).....	54
Figuur 22: Plangebied bij benadering aangeduid op het Panoramisch Gezicht op Gent (1534) (noorden is rechts).	55
Figuur 23: Detail van het panoramisch gezicht op Gent (1534). Plangebied bij benadering aangeduid in rood langs de Houtlei (noorden is rechts).	56
Figuur 24: Stadsplan van Gent door Jacob van Deventer (1559). Het plangebied wordt bij benadering aangeduid (rode cirkel) (noorden is bovenaan).....	57
Figuur 25: Detail stadsplan van Gent door Jacob van Deventer (1559). Het plangebied wordt bij benadering aangeduid (rode cirkel) (noorden is bovenaan).	58
Figuur 26: Detail Civitates Orbis Terrarum van Hogenberg & Braun (1572) met indicatie van de vermoedelijke locatie van het plangebied (noorden is links).	59
Figuur 27: Detail Horelbaultkaart (1619) met indicatie van de vermoedelijke locatie van het plangebied (noorden is rechts).	60
Figuur 28: Detail uit de stadsplattegrond van Sanderus en Hondius uit 1641 (onderzoeklocatie in rood) en detail Annonciadenklooster. Noorden is rechts.....	61
Figuur 29: Detail primitief kadasterplan van 1834. Het plangebied is aangeduid in rood. Het noorden is bovenaan	64
Figuur 30: Omgeving Stoppelstraat en Koperstraat op oud kadasterplan (1978) met aanduiding van de sleuven die tijdens de werfcontrole aangelegd werden. Plangebied aangeduid in rood.	73
Figuur 31: Beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek.....	84

5 Lijst met tabellen

Tabel 1: Overzicht bodemingrepen.....	16
Tabel 2: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	67
Tabel 3: Bekrachte (archeologie)nota's in de omgeving	74

6 Bibliografie

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2017. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 2.0)*, Brussel.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2018. Geoportaal. Available at: <https://geo.onroerenderfgoed.be>.
- AGIV, 2018. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Bodemkaart.
- AGIV, 2019a. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model.
- AGIV, 2019b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootchalig Referentiebestand (GRB).
- AGIV, 2019c. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2019d. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- ANTROP, M. e.a., 2002. *Overzicht Traditionele landschappen. Versie 6.1 - maart 2002*, Gent: Universiteit Gent: Vakgroep geografie.
- BEYAERT, M. e.a., 2006. *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Uitgeverij Lannoo.
- BIOT, B. e.a., 1978. Stadsarcheologie, viermaandelijks tijdschrift van de geneste vereniging voor Stadsarcheologie v.z.w. *Stadsarcheologie Gent*, 2(2), pp.14–20.
- BORREMANS, M., 2015. *Geologie van Vlaanderen*, Gent: Academia Press.
- BROOThAERS, L., 2003. *Geologie van Vlaanderen, een schets*, Brussel.
- BRU, M., 2017. *Coupure Links, aansluiting met onderdoorgang Rozemarijnbrug*, Gent. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/6012>.
- BRU, M., 2016. *Uitbreiding cluster Salviastraat-Bromeliastraat-Oscar De Reusestraat met de Rozebroekstraat en Rozebroekslag*, Gent.
- CAI, 2019. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.
- CAPITEYN, A., CHARLES, L. & LALEMAN, M.C., 2007. *Historische atlas van Gent*, Amsterdam.
- CARTESIUS, 2019. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.
- CHARLES, L. e.a., 2008. *Van walsites en speelhoven. Het vrije van Gent bij Jaques Horenbault (1619)*, Gent.
- DE CLERCQ, G. & LALEMAN, M.C., 2010. Archeologie van de stedelijke ruimte. In M. BOONE & G. DENECKERE, red. *Gent, stad van alle tijden*. Gent: STAM.

- COENE, A. & DE RAEDT, M., 2011. *Kaarten van Gent. Plannen voor Gent 1534-2011.*, Gent: Snoeck.
- DOV VLAANDEREN, 2019a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Neogeen/paleogeen (Tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2019b. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DYSELINCK, T., 2013. *Gent, Hogeweg. Vlakdekkende opgraving*, Gent.
- GEOPUNT, 2019a. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2019b. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854).
- DE GRUYSE, J. e.a., 2017. *Bijlokehof (Gent, Oost-Vlaanderen)*, Sint-Michiels-Brugge. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/2923>.
- IOE, 2019. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.
- JACOBS, P. e.a., 1993. Toelichting bij de geologische kaart van België Vlaams Gewest, kaartblad 14, Lokeren, schaal 1:50.000.
- JANSSENS, D., 2017. *Archeologienota Coupure Links 53 te Gent (Oost-Vlaanderen)*, ADEDE Rapport Nr. 110, Gent.
- JANSSENS, D., 2018. *Archeologienota Oude Houtlei 54-58 te Gent (Oost-Vlaanderen)*, ADEDE Rapport Nr. 334, Gent. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/8866>.
- KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2017. Atlas van Jacob van Deventer. Available at: <https://www.kbr.be/nl/atlas-van-jacob-van-deventer> [Geraadpleegd april 14, 2017].
- KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2018. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.
- LALEMAN, M.C. & DECLERCQ, G., 2010. Archeologie van de stedelijke ruimte. In *Gent. Stad van alle tijden*. Gent, pp. 18–49.
- LALEMAN, M.C., LIEVOIS, D. & RAVESCHOT, P., 1985. De stadsversterking bij de Zandpoort. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek. *Stadsarcheologie Gent*, 9(2).
- DE MOOR, G., 2000a. Toelichting bij de Quartair geologische kaart. Kaartblad (22) Gent. *Holocene*.
- DE MOOR, G., 1997. *Toelichting bij de quartairgeologische kaart van België, Vlaams Gewest: Kaartblad 21 Tielt*, Gent.
- DE MOOR, G., 2000b. *Toelichting bij de quartairgeologische kaart van België, Vlaams Gewest: Kaartblad 22 Gent*, Gent: Vlaamse overheid, Dienst Natuurlijke Rijkdommen.
- DE MOOR, G., VERMEIRE, S. & ADAMS, R., 1999. *Geologie van het quartair, kaartblad 22 Gent.*, Gent.
- ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN, 2018. Lokeren onroerend erfgoed: archeologienota's. Available

- at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/goedgekeurd>
[Geraadpleegd mei 24, 2017].
- VAN RANST, E. & SYS, C., 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000). , (April), p.361.
- VAN STRYDONCK, M., DE MULDER, G. & ALDERWEIRELDT, M., 2000. *De Schelde: verhaal van een rivier*, Leuven: Davidsfonds Uitgeverij nv.
- UGENT, 2018. Universiteitsbibliotheek Gent. Available at: <https://lib.ugent.be/nl/catalog>.
- VANOVERBEKE, R. & JANSSENS, N., 2017. *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Gent, Maagdestraat 14-16, BAAC Vlaanderen Rapport Nr. 722*, Gent.
- VERBRUGGEN, C., DENYS, L. & KIDEN, P., 1991. Paleo-ecologische en geomorfologische evolutie van Laag- en Midden-België tijdens het Laat-Kwartair. *De Aardrijkskunde*, 1991/3, pp.357–376.
- VERVOORT, R., 2018. *Archeologienota: Ajuinlei 21 - Onderbergen 41*, Borgerhout. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/9796>.

7 Bijlagen

7.1 Bouwplannen

7.2 Brief advies Stad Gent